

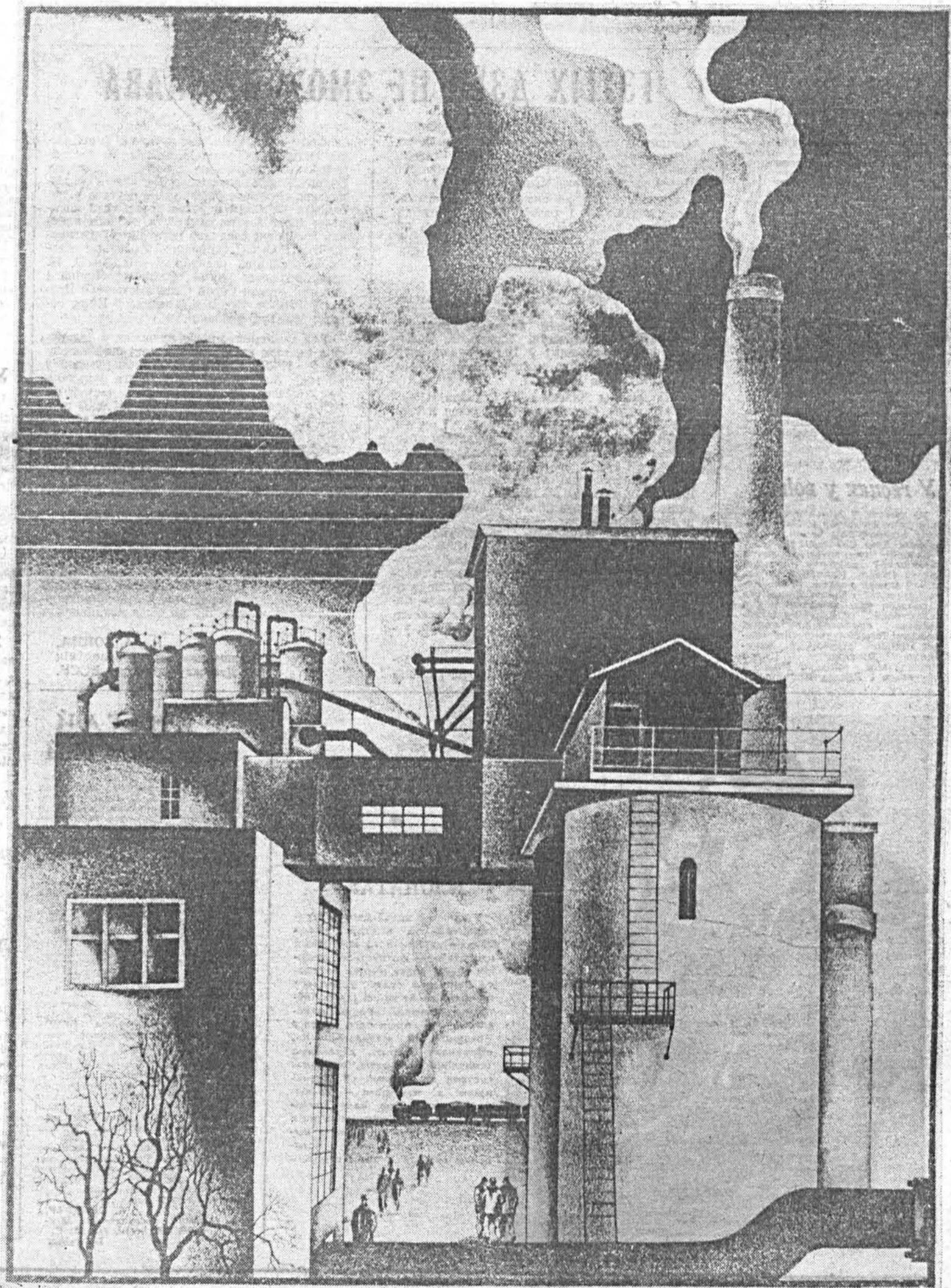
ПРАЛІТАРЬІ УСІХ КРАІН, ЯДНАІЦЕСЯ!

Літаратура і Мастацтва

№ 8 [2847]
25 лютага 1977 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

цана 8 кап.
Выдаецца з 1932 г.

Г. Скрынічэнка, Трыпціх «Кардонна-рубэроідавы» (цэнтральная частка).

БРОНЗАВЫ БЮСТ— НА РАДЗІМЕ ГЕРОЯ

ЛЕНИНГРАД. 21. (Кар. ТАСС).
Тут, на радзіме двойчы Героя Сацыялістычнай Працы, члена Палітбюро ЦК КПСС, Старшыні Савета Міністраў СССР **А. М. Касыгіна** ва ўрачыстай абстаноўцы адкрыты бронзавы бюст героя. Ён устапоўлены ў адпаведнасці з Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР.
На мітынгу, прысвечаным гэтай падзеі, прысутнічалі члены бюро абкома КПСС, сакр-

тары Ленінградскага гаркома КПСС. З прамовамі на ім выступілі старшыня выканкома Ленсавета **Л. Н. Зайкоў**, токар-карусельшчык аб'яднання «Электрасіла» імя **С. М. Кірава** **Ю. К. Сідараў**, рэктар Ленінградскага інстытута тэкстыльнай і лёгкай прамысловасці **Л. Я. Цярэшчанка**, памочнік майстра фабрыкі «Кастрычніцкая» **Н. С. Кажуркін**, назучанка ПТВ № 90 **А. Фёдарова**.

На аснове супрацоўніцтва

У Вашынгтоне падпісаны дагавор аб перакладзе і выданні ў ЗША шэрагу савецкіх грамадска-палітычных і навуковых часопісаў, а таксама зборнікаў артыкулаў з савецкіх перыядычных выданняў на пытаннях палітыкі, эканомікі, філасофіі, сельскай гаспадаркі. Яго падпісалі прадстаўнікі Усесаюзнага агенцтва па аўтарскіх правах (УААП) і службы інфармацыі пры міністэрстве гандлю ЗША.

Паміж прадстаўнікамі дзвюх краін адбыліся таксама перагаворы аб пашырэнні супрацоўніцтва ў галіне літаратуры і драматургіі. Дасягнута дамоўленасць аб абмене дэлегацыямі дырэктараў і рэжысёраў вядучых драматычных тэатраў СССР і ЗША.

У ЗША мала знаёмы з сучаснай савецкай літаратурай, у той час як у СССР шырока выдаюцца творы амерыканскіх класікаў і сучасных аўтараў. Таму на перагаворах была ўдзелена вялікая ўвага пытанням выдання ў ЗША савецкай мастацкай літаратуры. Вядучыя кітаваздавецкія карпараты прынялі на разгляд шэраг твораў савецкіх пісьменнікаў. У гэтым годзе выдавецтва «Макмілан паблішынг хаўз» упершыню выпусціць дзесяць савецкіх навукова-фантастычных кніг.

Заклучанае пагадненне, заявіў дырэктар службы інфармацыі **У. Кокс**, дасць магчымасць амерыканцам пазнаёміцца з работамі савецкіх аўтараў, якія выклікаюць вялікую цікавасць у палітычных, навуковых і дзелавых колах ЗША. Яно будзе садзейнічаць лепшаму ўзаемаразуменню паміж народамі нашых краін.

МАЛАДЫ ЛІТАРАТАР І ПЯЦГОДКА

Адбылося чарговае пасяджэнне Віцебскага абласнога літаратурнага аб'яднання, на якім былі разгледжаны самыя розныя пытанні, але ўсе яны звязваліся адной галоўнай тэмай — малады літаратар і жыццё, малады літаратар і сучаснасць.

Размову пра новыя творы, пра задачы літаратараў у святле пастановаў ЦК КПСС «Аб рабоце з творчай моладдзю» начаў старшыня літааб'яднання паэт **Д. Сімановіч**.

Потым пасяджэнне працягвалася сярод рабочых Віцебскага завода электравымяральных прыбораў. На сустрэчы, дзе былі побач героі і аўтары, папавала аднадуша і ўзаемаразуменне. Слухачы цёпла прынялі вершы, з якімі выступілі **Д. Сімановіч**, **У. Папковіч**, **У. Немізанскі**, **В. Пчолка**, **Т. Клішторная**, **У. Марудаў**, **Д. Грыгор'еў**. Расказы маладых рабочых аб сваёй працы і творы, у якіх праслаўляецца наш дзень, — усё гэта злілося ў адзіны гімн пяцігодцы, яе справам, яе творцам.

У той жа вечар віцебскія літаратары прынялі ўдзел у перадачы мясцовага тэлебачання «Пра час і пра сябе».

А. СКАЛОЎСКІ.

СЕМІНАР У БЫХАВЕ

Члены літаратурнага аб'яднання пры быхаўскай раённай газеце «Маяк Прыдняпроўя» сабраліся на свой чарговы семінар. Сакратар Магілёўскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў БССР **А. Пысін** сваё слова прысвяціў рабоце і вынікам VI Усесаюзнага з'езда пісьменнікаў, выхаванню пачаткоўцаў у святле пастановаў ЦК КПСС «Аб рабоце з творчай моладдзю».

На семінары былі абмеркаваны творы прысутных, адбылася размова па актуальных пытаннях літаратурнай вучобы. Выступілі: удзельнік рэспубліканскага семінара ў Каралінчавічах **М. Леўчанка**, **А. Салохаў**, **В. Сокаў**, **Р. Стралопаў**, **Я. Гапееў**, **Д. Марозаў** і **С. Украінка**.
У рабоце прыняў удзел рэдактар раённай газеты **Г. Барысаў**.

А. ВАСІЛЬЕВ.

СТВОРАНА ЛІТАБ'ЯДНАННЕ

Пры рэдакцыі лунінецкай раённай газеты «Ленінскі шлях» створана літаратурнае аб'яднанне «Палессе», якое ўзначальвае намеснік рэдактара **Мікалай Каліноўніч**. Адбылося першае пасяджэнне, на якім ішла гаворка аб набыхках беларускай літаратуры за 1976 год, аналізаваліся творы пачаткоўцаў. Члены літааб'яднання **М. Казун**, **А. Дрозд**, **М. Арэшка** і іншыя прынялі актыўны ўдзел у рабоце аб'яднання.

У. ЗАХАРЭВІЧ, адказны сакратар газеты «Ленінскі шлях».

У БРАТНІЯЙ СЯМІ НАРОДАЎ

Добры падарунак атрымалі чытачы ад тбіліскага выдавецтва «Сабчота Сацартвела». Да 60-годдзя Вялікага Кастрычніка яно выдала на рускай мове бібліятэчку «Мы — савецкі народ», куды ўваходзяць 15 кніжак, кожная з якіх прысвячаецца адной з братніх саюзных рэспублік.

Кніжку «Беларуская Савецкая Сацыялістычная Рэспубліка» напісалі намеснік дырэктара па навуцы Інстытута гісторыі АН БССР, доктар гістарычных навук, прафесар **І. Марчанка** і кандыдат гістарычных навук **С. Талаліна**. У раздзеле «Бараньба працоўных Беларусі за сваё сацыялізнае і нацыянальнае вызваленне ў дарававольнай гадзе», «Вялікі Кастрычнік і сацыялістычнае будаўніцтва ў Беларусі» і «Беларускі народ на шляху камуністычнага будаўніцтва», з якіх складаецца кніжка, расказваецца пра гісторыю, культуру і гаспадарчае развіццё нашай рэспублікі.

У гасцях у воінаў

19 лютага ў Мінскім акруговым Доме афіцэраў адбыўся вялікі літаратурны вечар, прысвечаны Дню Савецкай Арміі. Воінаў са святам сардэчна павіншаваў народны паэт Беларусі **Пімен Панчанка** і прачытаў новыя вершы. Вечар яла паэтэса **Еўдэвія Лось**. Яна расказала пра шляхі развіцця беларускай літаратуры і пазнаёміла слухачоў са сваімі вершамі. Таксама выступілі паэты **Мікола Лурманчык**, **Аляксандр Драгачук**, **Пятро Прыходзька**, празаік **Мікалай Кругавых** і **Леанід Пронца**.

ГЭТЫХ ДЗЁН НЕ ЗМОЎКНЕ СЛАВА

У Рэспубліканскім інтэрнаце персанальных пенсіянераў адкрыты цікавы музей ветэранаў партыі. Ён створаны на грамадскіх пачатках пенсіянерамі сумесна з супрацоўнікамі Дзяржаўнага музея БССР.

Экспазіцыя музея складаецца з каштоўных дакументаў і рэчаў, якія належаць ветэранам партыі. Яны адлюстроўваюць не толькі асабістае жыццё іх уладальнікаў, але адначасова з'яўляюцца сведцамі вялікай ролі Камуністычнай партыі на ўсіх этапах развіцця гісторыі Савецкай дзяржавы.

Так, дакументы **Крыпеца І. Я.**, члена КПСС з 1917 года, расказваюць аб яго ўдзеле ў падпольнай барацьбе супраць царскага самадзяржаўя. Удзельнік Кастрычніцкай рэвалюцыі ў Петраградзе, **Іван Яўстаф'евіч актыўна працаваў у партыйным будаўніцтве на Беларусі.**

Матэрыялы **Лалекіна А. І.** (член КПСС з 1919 года), **Сцяпанова М. З.** (член КПСС з 1920 года) і **Герасімовіча С. І.** (член КПСС з 1925 года) адлюстроўваюць трывожны час грамадзянскай вайны, гераізм рабочых і сялян, якія абаранялі Савецкую ўладу. Гэтыя людзі сустракаліся з **У. І. Леніным**. Іх расказы аб гэтых сустрэчах заўсёды выклікаюць вялікую цікавасць у наведвальнікаў музея.

Нельга не заўважыць і дакументы **Кавальчука М. А.** (члена КПСС з 1930 года). Ураджэнец Гомельшчыны, **Мікалай Антонавіч** у 1917 г. уступіў у Чырвоную гвардыю і з'яўляўся ўдзельнікам грамадзянскай вайны. Кніжка чырвонагвардзейца, пажоўклая ўжо ад часу, і дыплом ганаровага грамадзяніна г. Вагульмы дапамагаюць успомніць той далёкі трывожны час.

Цікавыя матэрыялы перадаў музею вядомы арганізатар калгаснага руху на Белару-

сі, былы дырэктар саўгаса «Любанскі» **Любанскага раёна Мінскай вобласці Герой Сацыялістычнай Працы Модзін Э. Н.** Ад арганізатара і кіраўніка адной з першых на Беларусі сельскагаспадарчых камун да дырэктара вядомага ўсёй краіне саўгаса «Любанскі» — такім паўстае перад намі жыццёвы шлях гэтага камуніста. Аб яго плённай дзейнасці сведчаць шматлікія ўзнагароды **ВДНГ СССР**. За поспехі ў развіцці сельскай гаспадаркі рэспублікі **Модзін Э. Н.** ўзнагароджаны дзюма ордэнамі **Леніна** і залатой зоркай **Героя Сацыялістычнай Працы** ў 1968 г. Яго імя занесена ў **Кнігу гонару** **Мінскай вобласці.**

Без сумнення, многія вучыліся ў беларускіх школах па «буквары», які быў напісаны ў 1929 г. (дарачы ім карыстаўся 40 год). Адным з аўтараў гэтага падручніка з'яўляецца заслужаная настаўніца БССР **Сіўко Н. І.** У музеі выстаўлены падручнікі і метадычныя дапаможнікі, напісаныя гэтым вопытным педагогам, а таксама асабістыя дакументы, якія расказваюць аб яе былой дзейнасці. Усё гэта дапамагае паспраўднаму ацаніць жыццёвы шлях **Надзеі Іванаўны, камуніста**, якая 41 год свайго жыцця аддала справе народнай адукацыі. Радзіма ўзнагародзіла **Сіўко Н. І.** ордэнамі **Леніна** і **Працоўнага Чырвонага Сцяга.**

Цяжка пералічыць усе матэрыялы, але экспазіцыя музея ветэранаў партыі яшчэ раз даказвае, што няма ніводнае галіны ў жыцці нашага грамадства, дзе б самаахварная праца камуністаў не была патхняючым прыкладам.

А. ВОІНА, старшы навуковы супрацоўнік Дзяржаўнага музея БССР.

З КНІГАЙ ДА ЛЮДЗЕЙ

Як жаданага гасця сустракаюць у палюводных брыгадах калгаса імя **А. С. Пушкіна** загадчыцу **Коласаўскай сельскай бібліятэкі Стаўбцоўскага раёна Марыю Быліновіч**. Абапіраючыся на бібліятэчны актыв, **Марыя Аляксандраўна** многое зрабіла для таго, каб аператыўна трымаць чытачоў у курсе ўсіх важнейшых падзей, што адбываюцца ў нашай краіне і за рубяжом.

Зараз **Коласаўская бібліятэка** пачала падрыхтоўку да 60-годдзя Вялікага Кастрычніка. Распрацаваны пільны мерапрыемствы. Адкрыта кніжна-ілюстраваная выстаўка «60-годдзю Вялікага Кастрычніка — дастойную сустрэчу».

Пачаліся кастрычніцкія чытанні на тэму: «Ад «Чарговых задач Савецкай улады» — да рашэнняў XXV з'езда КПСС». У праграму ўключваюцца веча-ры «У. І. Ленін — заснавальнік і кіраўнік першай у свеце дзяржавы рабочых і сялян», «Рашэнні XXV з'езда КПСС — выканаем!», «Беларусі — крокі сажнёвыя» і іншыя. Намечаны таксама сустрэчы са старымі членамі партыі: ветэранамі **грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнаў.**

Актыў **Коласаўскай бібліятэкі** галоўную ўвагу засяроджвае на максімальным выкарыстанні ўсіх рэзерваў для найбольш поўнага задавальнення духоўных патраб працоўных.

Л. САНДЛЕР, старшы бібліятэкар Мінскай бібліятэкі імя **А. С. Пушкіна.**

«3 ЖЫЦЦЁВЫХ КЛОПАТАЎ»

У адным з залаў Дома літаратара адкрыта выстаўка работ **Уладзіміра Крука** «3 жыццёвых клопатаў» — фоталетапіс апошніх 18—20 гадоў жыцця лаўрэата **Ленінскай прэміі**, народнага пісьменніка Беларусі **Івана Паўлавіча Мележа**. «Родныя калодзеж», «На прыволлі», «Разліў прыпылі», «3 маладзейшымі», «Мяльце Днепр», а таксама шматлікія партрэты, моманты сустрэч з сябрамі, са школьнікамі, з землякамі — на выстаўцы змешчана каля шасцідзясці работ, кожная з якіх — хваляючая сустрэча з вядомым пісьменнікам, з чалавекам вялікай душы і сэрца.

СУКВЕЦЦЕ ТАЛЕНТАЎ

У Дзяржаўным акадэмічным Вялікім тэатры оперы і балета БССР такі аніслаг, мабыць, бывае толькі ў час самых цікавых прэм'ер. З першых радю партэра да апошніх крэслаў балконаў зала была паўнотка. Ішоў заключны канцэрт лаўрэатаў і дыпламантаў першага Усесаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных Міншчыны.

Парушаючы традыцыю, пачнем з касцюмаў удзельнікаў канцэрта. Скажаць, што яны маляўнічыя, багатыя — значыць, не скажаць амаль нічога. Гэта быў апафеоз мастакоўскай выдумкі, фантазіі, уваасобленых у лён, шок, парчу, нэрцы. І, разам з тым, гэта не была дэманстрацыя багатага ўбраўня, мэта якой — уразіць вока. Вабіла дакладнае «пападанне» ў цэль, строга адліваецца касцюмаў жанру, у якім паказвалі сябе самадзейныя артысты.

А цяпер — пра канцэрт. Вызначаўся ён, на нашу думку, перш за ўсё разнастайнасцю

жанраў. Тут былі прадстаўлены харавыя народныя і акадэмічныя спяванне, вакал, харэаграфія — народныя і сучасныя танцы, аркестры народных інструментаў і духавая музыка, мастацкае слова і г. д.

Вядома, што ў такім вялікім — з двух аддзяленняў — канцэрце, у якім прыняло ўдзел каля 1.600 чалавек, не магло быць усё роўным па майстэрству. Але калі гаварыць пра агульнае ўражанне, дык можна з поўнай падставай адзначыць пэўныя здобыткі ў развіцці мастацкай самадзейнасці ў Мінскай вобласці.

Вядома, надоўга запомніцца глядачам музыка — харэаграфічная кампазіцыя «Хатынь» у выкананні танцавальнага калектыву Палаца культуры «Беларуськалій» г. Салігорска (кіраўнік А. Панамарэнка, М. Хоміч, плетаноўка заслужанага артыста БССР М. Красоўскага). Унутраны дынамізм, скульптурны пластыва, удалыя светлавяя эфекты падавалі кампазіцыі сапраўды трагедыійны характар.

Дасцінна быў аформлены ну-

«Вішнявецкую кадрылю» выконвае танцавальны калектыв калгаса імя Мічурына Стаўбцоўскага раёна.

мар В. Пратасевіча з г. п. Узда, які прадэманстраваў віртуозную ігру на самаробных музычных інструментах.

Пад апалаўскае ішло выступленне танцавальнага калектыву Хажоўскага сельскага Дома культуры Маладзечанскага раёна (кіраўнік М. Данілаў).

На канцэрце паказалі сваё майстэрства некалькі харавых калектываў. У першую чаргу мы б адзначылі харавую капэлу навукова-даследчага інстытута земляробства з Жоданіна (кіраўнік Э. Шчыры), народны жаночы хор Пухавіцкага раённага Дома культуры,

мужчынскі вакальны ансамбль Вілейскага гарадскога Дома культуры, народная харавая капэла Лебедзеўскага сельскага клуба Маладзечанскага раёна і некаторыя іншыя.

Можна было б шмат расказаць пра цікавыя выступленні флагаману нашай мастацкай самадзейнасці — лаўрэата прэміі імя Ленінскага камсамола Беларусі, народнага ансамбля песні і танца Маладзечанскага гарадскога Дома культуры, народнага ансамбля песні і танца «Тачанка», народнага вакальна-харэаграфічнага ансамбля «Лявоніха» саўгаса «Сцяг Кастрыч-

ніка» Бярэзінскага раёна і г. д.

І ў заключэнне застаецца дадаць, што ў поспеху гэтага вядатнага канцэрта немалая заслуга яго галоўнага рэжысёра, заслужанага дзеяча культуры БССР У. Тарана, рэжысёраў Г. Яфрэмава і А. Калеснічкі, хормайстраў народнага артыста СССР Г. Цітовіча і заслужанага дзеяча мастацтваў БССР М. Маслава, балетмайстра, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР П. Акулёнка, мастака Я. Ждана і мастака на асвятленню А. Пякарскага, М. ЗАМСКІ.

ДЫПЛОМЫ—КНИГАМ

Дзяржаўны БССР сумесна з Беларуска-рэспубліканскім праўленнем навукова-тэхнічнага таварыства паліграфіі і выдавецтваў правілі конкурс на лепшы выданні 1976 года па мастацка-тэхнічнаму афармленню і паліграфічнаму выкананню.

Асабліва вылучыліся на конкурсе кнігі выдавецтва «Мастацкая літаратура». Яму прысуджана вышэйшая ўзнагарода — дыплом Францыска Скарыны за кнігу «Фаўст» Гёте, якая выпушчана ў перакладзе на беларускую мову і аформлена мастаком А. Кашкурэвічам. Дыпломам I ступені адзначаны зборнік вершаў М. Танка «Дарога, закаханая жытца», мініяцюры кніжачка А. Міцкевіча «Свіцязьніца», выпушчана на рускай і беларускай мовах, а таксама кніга для дзяцей «Рабінзон Круза» Д. Дэфо. Над гэтымі выданнямі працавалі мастакі А. Шэверу, А. Кашкурэвіч і М. Казлоў. Восем кніг адзначаны дыпламамі II ступені.

Другое месца заняло выдавецтва «Беларусь». Кнігі Л. І. Брэжнева «У імя міру і сацыяльнага прагрэсу» і «Ленінскім курсам» (мастак М. Шыроў), а таксама альбом рэспубліканскай «Дзяржаўны мастацкі музей БССР», выпушчаны гэтым выдавецтвам, атрымалі дыпломы I ступені.

Высока ацэнена кніга «Мінск — горад-герой» (мастак В. Філімонаў), якая выдана Галоўнай рэдакцыяй Беларускай Савецкай Энцыклапедыі. У ёй адлюстраваны ўсе найбольш значныя дасягненні беларускай сталіцы за гады Савецкай улады.

Значнага поспеху ў афармленні кніг дабілася выдавецтва «Ураджай», якое атрымала 4 дыпломы па раздзелу навукова-тэхнічнай літаратуры, у тым ліку дыплом I ступені за серыю брашур «Беларуская птушка» (мастак Ю. Цюрын), а таксама выдавецтва «Вышэйшая школа», якое за вучэбны дапаможнік «Інтэр'ер і абсталяванне грамадзянскіх будынкаў» Я. Панамарова атрымала дыплом Францыска Скарыны. Гэтак выданы аформілі мастакі С. Жаневіч.

Адзначаны дыпламамі і дзве кнігі для дзяцей, выпушчаныя выдавецтвам «Народная асвета». Гэта «Вершы, назкі і загадкі» С. Маршана і «Чырвоны, жоўты, зялёны» Я. Баравога (мастакі У. Пашчасцеў і А. Салькоў).

Уся вынанні, якія атрымалі Дыпломы Ф. Скарыны I—II ступеняў, гэтымі днямі пасланы ў Рыгу на конкурс «Мастацтва кнігі», які штогод праводзіцца сумесна Літвой, Латвіяй, Эстоніяй і Беларуссю. Пасля гэтага лепшыя кнігі рэспублікі прымуць удзел ва Усесаюзным конкурсе «Мастацтва кнігі».

І. ЧАПЛАВДСКАЯ,
старшы рэдактар Дзяржаўнага
БССР.

РАДАСЦЬ ПАЗНАННЯ НОВАГА

У Палацы мастацтваў экспануецца справаздачная выстаўка твораў беларускіх майстроў, створаных за перыяд паміж IX і X з'ездамі мастакоў рэспублікі (1973—1976). Усім ладам сваіх вобразаў выстаўка сцвярджае сучаснасць, сённяшні дзень нашага краю, яго прыгажосць.

Заканамерна, што важнае месца ў экспазіцыі займаюць творы пра рэвалюцыю і грамадзянскую вайну. Гэтыя палымныя гады, калі наймацней выявілася сіла і прыгажосць чалавечага духу, доўга будуць хваляваць і запальваць сэрцы мастакоў.

Пра гэта карціны А. Шчыбіёва, А. Гугеля, Х. Ліўшыца, скульптурныя кампазіцыі С. Селіханава, Л. Гумілеўскага, Л. Зільбера, акварэлі пра беспримтальных 20-х гадоў А. Волкава.

Дыстанцыя часу, якая аддзяляе нас ад падзей мінулай вайны, прымушае майстроў больш востра ўглядацца ў дзень сённяшні. Зноў і зноў вяртаюць нас майстры пэндзля і разца да трывожных і жывых у нашым сэрцы старонкаў Вялікай Айчыннай.

Палотны М. Савіцкага, Л. Шчамялёва, П. Крахалёва, Я. Зайцава, Г. Вашчанкі, М. Залознага, скульптуры Ю. Палякова, Л. Давыдзенкі, А. Заспіскага — не ўспаміны. Гэта больш чым толькі апавяданні аб гераічным подзвігу савецкіх людзей, хоць і адно гэтага ўжо няма, а ў гэтых творах — праблемы, якія хваляюць мастакоў сёння, і звернуць яны не ў мінулае, а ў сённяшні і заўтрашні дзень.

Але галоўнай тэмай выстаўкі стала сучаснасць. Широкая папарама народнага жыцця ў яе разнастайных эмацыянальна-духоўных праявах разорнута ў цэлым шэрагу жанравых палотнаў, графічных цыклах, скульптурных кампазіцыях В. Сумарова, Б. Аракчэва, А. Семілетава, Я. Красоўскага, А. Малішэўскага, А. Кішчанкі, Л. Марчанкі, Г. Паллаўскага, Ю. Тышкэвіча, Л. Асецкага і іншых.

У жывапісе разам з маляўнічай карцінай, мы сустракаемся і з дакладнай распрацоўкай партрэта: буйнапаўнамоцныя фігуры, лаканізм форм, стрыманасць, нават там-сям суровасць колеравага ладу, зярочыстая адмова ад ускладненасці дзеяння з тым, каб заставіць увагу на самім чалавеку, яго ўнутраным стане характэрны для палотнаў А. Кішчанкі, У. Мінейкі, Л. Дударанкі, Л. Шчамялёва, У. Гоманіва Н. Шчаснай, У. Стальманонка, З. Літвінавай.

У скульптуры — цікавасць да дакладнай канкрэтызацыі героя і адсюль да выразнай лабудовы пластычнай формы, пошукаў вобраза абагульненага, тыпаванага. Прыкладам могуць служыць работы З. Азгура, С. Вакара, А. Шатэрыка, Г. Гаравой, Г. Мурашова.

Цельга не ўспомніць маладых мастакоў, тых, хто зусім нядаўна дэбютаваў у творчасці. Яны сучасныя і ў тэматыцы, і ў мысленні, і ў пошуках. Не выпадкова такія мастакі, як А. Марачкі, А. Пашкевіч, В. Маркавец, С. Шафрановіч, М. Селяшчук, М. Купава, А. Крахалёў, Н. Пілюзіна, Л. Кальмаева, нягледзячы на іх непадабенства, усё ж такі ў чымсьці блізкія.

«Мы хочам бачыць у беларускім мастацтве глыбіню праўды — няхай гэта будзе выражэннем свята або смутку, радасці або трагедыі, — гаворыць вядомы жывапісец Л. Шчамялёў, — Палітра чалавечых пачуццяў і перажыванняў шматгранная, аб'ёмная і яна кліча да розных фарбаў, штыроў і ліній. Галоўная, вызначальная рыса сённяшняга савецкага мастацтва — радасць пазнання новага ў нашай рэчаіснасці, аптымізм і ўпэўненасць...»

Такой радасцю для нас і сталі лепшыя творы, створаныя беларускімі мастакамі за апошнія гады.

К. БАРЫСАУ.

У СЯЮЗЕ ПІСЬМЕННІКАУ БССР

СЕНЦЫЯ ПРОЗЫ ПЛАНУЕ...

На чарговым пасяджэнні бюро сенцыі прозы адбыўся разгляд творчасці маладога пісьменніка Леаніда Калодзежнага, «ўтвора першай кнігі прозы «Азёны зяно» Л. Калодзежнага — жывы ў г. Оршы, працуе мастаком на льнокамбінате. Веданне жыцця адчуваецца ў лепшых аповяданых празаі. У цэнтры увагі Л. Калодзежнага — справы і парыванні нашага сучаснага, выбар ім

жыццёвых дарог. Пра гэта гаварылі ў сваіх выступленнях А. Жуц, В. Кавыно, А. Савіцкі, А. Асіпенка, А. Куляшоўскі, М. Гамолка, А. Масарэнка.

Быў абмеркаваны і ацэнка перадавы план работ сенцыі на 1977 год. Прадугледжваецца правесці «склады працяну», прысвечаныя праблемам сюжэта і характэру, гісторыка-рэвалюцыйнай тэме ў сучаснай беларускай прозе, жыццё ўскінаў яго адностварэнню ў творах апошніх гадоў. Адап ім

сходаў будзе прысвечаны абмеркаванню першых кніг маладых празаінікаў (сумесна з выдавецтвам «Мастацкая літаратура»). Будучыя правадзіцца таксама творчыя спрымаўданыя асобных пісьменнікаў.

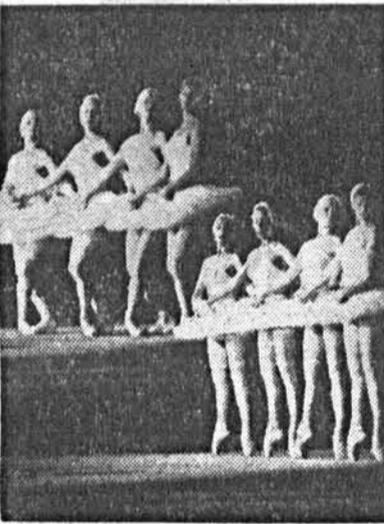
У пасяджэнні прыняў удзел сакратар праўлення СШ БССР Іван Чырвінаў.

У ДОМЕ ЛІТАРАТАРА — ТЮС

У Доме літаратара стала добрай традыцыяй правадзіць творчыя сустрэчы з

калектывамі тэатраў. Нядаўна адбылася нагода сустрэчы пісьменнікаў з калектывам тэатра юнага гаспадары Дзяржаўнага тэатра, пісьменнік Артур Вольскі расказаў аб творчых планах тэатра, гаварыў пра поспех спектакля «Экзамэн на вольне» па п'есе народнага пісьменніка Беларусі Івана Шамякіна. Прысутныя цёпла сустрэлі спектакль, гарача апладыскавалі заслужаным артыстам БССР Рыме Маленчанка, Віктару Лебедзеву, Варысу Варысенку, артысту Уладзіміру Макараву і інш.

100 гадоў «Лебядзінаму...»

Яшчэ да таго незабыўнага дня, калі мы ўпершыню трапілі на балетны спектакль, бачым у трапяткім святле рампы жывое ўвасабленне гэтага творчым знаёмы мелодыі «Лебядзінага...» Балетамані ўсяго свету называюць нашу краіну краінай «Лебядзінага...» І ні адзін танцоўшчык, ні адна балерына не мае права гаварыць пра сябе, што ён або яна заваявалі гонар называцца артыстам танцаў імя ў іх рэпертуары партыі з «Лебядзінага...»

Нядаўна адзначана сотая гадавіна з дня першага паказу гэтага балета П. І. Чайкоўскага. Тэлеэкран і радыё зноў прынеслі нам такія хваляючыя і пазычныя гукі, такія блізкія кожнаму танцавальным мелодыі! Мы прыгадвалі славу іх выкананцаў галоўных партыяў у спектаклях, якія нам папшасціла бачыць. І сямі іх — артыстан і артыстаў Беларускай харэаграфічнай сцэны З. Васільеву, А. Нікалаеву, Н. Младзінскую, І. Савельеву, В. Давыдава, С. Дрэчына, А. Карэнінну, Л. Рансанава... Дзяржаўны акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета БССР неаднаразова аднаўляў пастаноўку «Лебядзінага...», пазначаны спектакль і на афішы сёлетага сезона

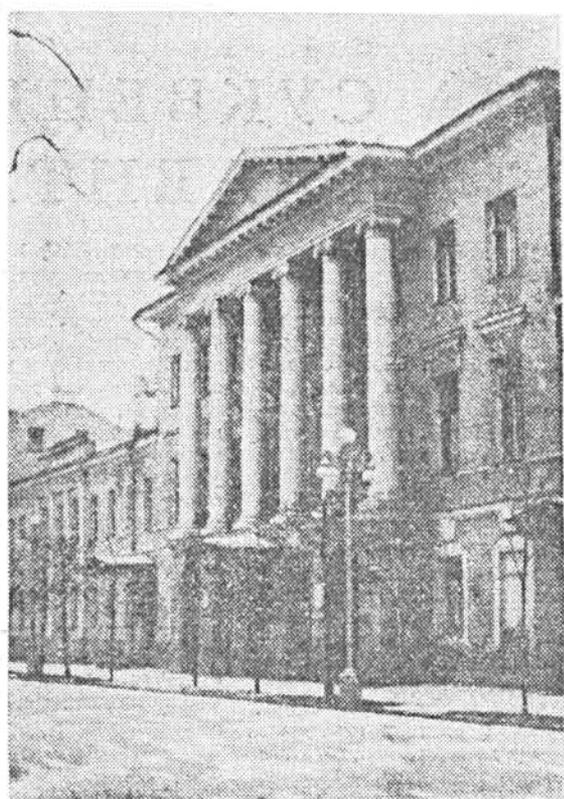
Сто гадоў жыве на сцэне, набываючы новыя і новыя адценні і афарбоўку атрымліваючы новае анцёрскае напавненне, незабыўна і прасветлена музыка вялікага рускага кампазітара.

Дэлегат I з'езда КП Беларусі С. І. Селіанёў.

Дэлегат I з'езда КП Беларусі І. В. Бірукоў.

Дом у Смаленску, у якім праходзіў I з'езд Кампартыі Беларусі.

Першы камуністычны атрад Беларусі перад адпраўнай на фронт.

Віцебскі ўзорны полк імя Камітэтаў сялянскай беднаты. Здымкі выфалены і прапанаваны рэдакцыяй Тамарай Чарнуха, супрацоўніцай Беларускага дзяржаўнага архіву іна-фота- і фанданументу.

КРОКІ КАСТРЫЧНІКА

Год 1918

Каменціруе Сцяпан Захаравіч ПАЧАНІН, доктар гістарычных навук, намеснік дырэктара Інстытута гісторыі партыі пры ЦК КП Беларусі

«Расія аб'яўляецца Рэспублікай Саветаў рабочых, салдацкіх і сялянскіх дэпутатаў...» Пра гэта аб'явіў 10 студзеня Аб'яднаны Усерасійскі з'езд Саветаў. З'езд прыняў «Дэкларацыю правоў працоўнага і эксплуатаемага народа», якая замацоўвала заваёвы Кастрычніка. Яна і «Дэкларацыя правоў народаў Расіі» ўсталёўвалі прынцыпы раўнапраўя і дружбы паміж народамі, вызначалі асноўную задачу, якая паўставала перад працоўнымі — пабудову сацыялізму. Такімі радаснымі падзеямі пачынаўся наогул цяжкі і грозны васемнаццаты год.

Лёс маладой Рэспублікі Саветаў быў пад пагрозай. Паўсюдна падымалі галовы контррэвалюцыйныя сілы. Імперыялістычныя ўрады ваюючых краін адмовіліся прыняць прапанову Савецкага ўрада аб заключэнні справядлівага міру. 18 лютага германскія войскі пачалі наступленне на ўсіх франтах. Нямецкія імперыялісты за некалькі дзён акупіравалі шмат абласцей Краіны Саветаў, большую частку Беларусі, захапілі Мінск, Полацк, Магілёў, Гомель.

«Сацыялістычная Айчына ў небяспецы! Абаронім заваёвы Кастрычніка!» Да гэтага заклікала народ партыя бальшавікоў і Савецкі ўрад. 10 тысяч беларусаў, верныя гэтаму закліку, адразу ж добраахвотна ўступілі ў рады Чырвонай Арміі, якая праходзіла загартоўку ў палымі баёў. Пад Псковам, Рэвелем і Нарвай у тых лютаўскія дні чырвонаярмейцы атрымалі першыя перамогі. Як памяць іх подзвігу — 23 лютага стаў Днём Савецкай Арміі.

Атрымаўшы рашучы адпор, германскія войскі спынілі наступленне. А 3 сакавіка ў Брэсце быў падпісаны мірны дагавор з Германіяй. Цяжкія і несправядлівыя для нашай краіны былі яго ўмовы. Аднак Рэспубліцы Саветаў трэба была перадышка. Пра гэта гаварылася на VII з'ездзе партыі, які адбыўся 6—8 сакавіка. З'езд пайшоў на згоду з умовамі дагавора.

Па прапанове У. І. Леніна з'езд зацвердзіў пастанову аб перайменаванні партыі. Яе пачалі называць Расійскай Камуністычнай партыяй (бальшавікоў).

Беларускі народ не скарыўся захопнікам.

У жніўні ў Смаленску адбылася канферэнцыя камуністычных арганізацый акупіраваных тэрыторый Беларусі і Літвы. Яна заклікала падпольныя арганізацыі ствараць партызанскія атрады, узбройваць рабочых і сялян, рыхтаваць паўстанне ў тыле ворага.

Беларускі народ разам з братнімі народамі мужна змагаўся супроць захопнікаў. 13 лістапада ўрад Рэспублікі Саветаў ануляваў несправядлівы Брэсцкі мір. Войскі Чырвонай Арміі перайшлі ў наступленне. 10 снежня над Мінскам зноў запылілі чырвоныя сцягі. 30 снежня ў Смаленску адкрылася VI Паўночна-Заходняя канферэнцыя РКП (б). На канферэнцыі прысутнічалі дэлегаты ад партыйных арганізацый усёй Беларусі, таму яна аб'явіла сябе I з'ездам Камуністычнай партыі (бальшавікоў) Беларусі.

«З'езд пацвярджае сваю непарыўную ідэйную, тактычную і арганізацыйную сувязь з Расійскай Камуністычнай партыяй, якая ствараецца доўгімі гадамі сумеснай работы, — так гаварылася ў прывітанні з'езда на адрас ЦК РКП (б). — З'езд пайвярдае, што камуністы Беларусі і падалей поўнаасно будуць кіравацца дырэктывамі ЦК РКП, лічачы яго сваім вышэйшым партыйным органам».

На з'ездзе было выбрана Цэнтральнае Бюро КП(б)Б, у склад якога ўвайшлі А. Ф. Мяснікоў, В. Г. Кіорын, З. Ф. Жылуновіч і іншыя таварышы.

Выказваючы волю беларускага народа, з'езд прыняў рашэнне аб утварэнні Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі. 31 снежня быў створаны яе Часовы ўрад, куды ўвайшлі А. Ф. Мяснікоў, А. Р. Чарвякоў, З. Ф. Жылуновіч (Цішка Гартны).

Алег ЛОЙКА

**Балада
пра свойскі хлеб**

Сонца зацьмішы, чужынцы
Лютаваць, катаваць, здэквацца
Пушчы хмурнелі, гаі і палі,
Слёзы, як росы, і ў сонцы
Кроў палілася, чырвоная кроў
З сэрцаў мужчынскіх, на помсту
Большала сірат гаротных, удоў,
Стогну ўтрапёнага, сцятага плачу.

Вечных дзядоў і малечу зганяў,
Закалацішы ўсе вокны, паганец,
Газаю вугал нямецкі зліваў, —
Неба гарэла да выцвілых раніц.

Ды аніхто не запомніў, калі —
Ці на світанку, ці позняю ноччу,
Чутка па ўсёй беларускай зямлі
Павандравала, як свацця,
аднойчы:

«Хлеб выпякаць!.. Ноччу
зладжваць хаўрус,
Ды выпякаць, каб да ростані
зорак, —
Як абыдзе хлеб усю Беларусь,
Счэзне апошні няпрошаны
вораг!..»

Загаманіў спаконвечны агонь,
Под накаляўся сырцовы, цагляны;
Дружна саджалі, вымалі яго,
Хлеб аржаны —
на абрус дамаатканы.

О, як імчаліся з ім хлапчукі,
Хрыпнулі ў мыле грывастыя коні,
Скачучы цераз ірвы, раўчкі,
Рэкі пушчанскія, крушні і гоні!..

Ды не запомніў ніхто зноў, калі
Дзе хлеб спыніўся, няшчасцямі
Толькі адно помніць Памяць
Хлебам дзяліліся тым
партызанамі!..

Ёй усё роўна, дзе, смерці жадзён,
Вораг апошні гніў, крукам
Помніць адно: Перамогу і ён
Нёс хлеб, наш, свойскі, як сонца,
каляны!..

**Балада
аб жывым крыжы**

Такога не сніў нават Дантэ
У начах скурганела-асенніх:
Як стаў толькі Хвін камендантам,
Арыштаваў Хвясеню.

«Саветы заводзіў, гад ты?!..
Асаднікаў вывозіў?!
Камуны запрагнуў надта,
Каб елася, каб пілося?!»

А ну, паліцайчыкі родныя, —
Сліною Хвін пырскаў хіжа, —
З касцёла зняў крыж нягоднік,
Няхай сам становіцца крыжам!..»

Збівалі Хвясеню з ног бобікі,
На рукі, на ногі населі:
Нясіце калы, аглобелькі,
Душы свае
павяселі!..

Рукі прастуйце, да дошчачкі
Па адной
Лупаў не сплюшчыць ночачку,
Запяе «Pater noster»!..

Паднялі і паставілі,
Пад рэбры шыкамі тычуць:
«Можа, не так што справілі?..
Пагуляй, бальшавіча!..»

Абдымай вызваліцеляў,
Як у трыццаць дзевятым!..
Падабаліся кіцелі,
Ну, а як — распятым?..

Лыжачку мо талерачку?..
(Маці абмерла ў сенцах).
Можа, маскоўскай мерачку?..
(Сёстры ў слёзах ў акенцах).

Туды — па сяле, назад — па сяле,
Зменьваюцца паганятыя,
Дзень — па сяле, другі — па сяле
Хвясеня жывы між хатамі.

Што рабіць, губляецца Хвін,
Хто запяе: «Pater noster»?
Аб неўміручым крыжы жывым
Чуткі за сотню вёрстаў.

«Расстраляць! — рычыць, —
Расстраляць!!!» —
Нарываючы грыжу.
Не прад касцельным людзі
Прад бальшавіцкім крыжам.

Ды паліцай нават не стрываў,
Выхапіў нож з-над пахвіны,
Па рукаць у спіну загнаў
Не Хвясені, а Хвіну!..

Марку СМАГАРОВІЧУ — 50

28 лютага беларускаму паэту Марку Смагаровічу спаўняецца 50 гадоў. Прайленне Саюза пісьменнікаў БССР накіравала юбіляру прывітанне, у якім гаворыцца:

«Дарагі Марк Станіслававіч!
Мы, твае паплечнікі па літаратурнай творчасці, выказваем самыя шчырыя віншаванні з нагоды твайго пяцідзясяцігоддзя.

У партызанскім атрадзе, у якім ты змагаўся супраць фашызму, праходзіла твая грамадзянская загартоўка. Не выпадкова, што тэма гераізму савецкіх людзей у гады Вялікай Айчыннай вайны займае ў тваёй творчасці такое значнае месца.

Натхнёна гучыць у беларускай паэзіі твой голас, прасякнуты пафасам нашай рэчаіснасці. Кнігі тваіх вершаў «Мой таварыш», «На крылах песні», «Маё выступленне», «Сплаў» знайшлі прыхільны водгук у сяброў паэзіі. Карыстаюцца поспехам і твае зборнікі вершаў для юнага чытача «Каля настра», «Жураўліная труба».

Свой пяцідзясяцігадовы юбілей ты сустракаеш у росквіце творчых сіл, поўны новых паэтычных задум.

Жадаем табе, дарагі Марк Станіслававіч, моцнага здароўя, нястомнай энергіі, творчага плёну на карысць беларускай савецкай літаратуры».

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання і жадае юбіляру добрага настрою, новых творчых здзяйсненняў.

Марк СМАГАРОВІЧ

Бы камень, што з гары скаціўся,
Лавіну ўзняўшы за сабой.

І гэта ўсё жыве ў спаміне.
Мне не забыць агністых грыў.
І я таксама ў той лавіне,
Хоць невялічкім, камнем быў.

Мы ўсе, як факелы, згараем.
Калі ж і мой надыдзе міг,
І я зліюся з родным краем,
Радзімай стану для другіх.

**Адказ
аднаму таварышу**

Справа не ва ўтульнасці палаца,
І не як жывеш, а чым жывеш...
Мне дае задавальненне праца,
Радасць мне прыносіць новы
верш.

Асядаў ва мне гул кананады,
Што грымеў калісьці на вайне.
Ланцугі праклятае блакады
Спавівалі туга цела мне.

Хай нічога добрага не ўбачу,
Хай хоць згіне шчасце
сенажаць,—

Парашыў я таненькую ўдачу
Зроду ў спадарожніцы не браць.

Жыў і ў доме ўтульным, і ў
бараку.

Часам непрыемнасці былі:
Неаднойчы кідаўся ў атаку
У імя сумлення на зямлі.

Неўміручы

Ён размаўляць будзе вечна з
прасторамі.
Ён трывалей любой сталі.
Вочы яго ззяюць яркімі зорамі,
Мышцы — турбінамі сталі.

Жылы яго — гэта электралінія,
Тая, што ток нясе ў горад,
А валасы — пасярэбраны
інеем —
Сад на бязмежных прасторах.

Рукі яго — гэта краны, як волаты,
Над будаўнічай пляцоўкай...
Грукае сэрца, бы ў кузні той
молаты,
Потам прапахла спячоўка.

Выйшаў на бераг ён, працаю
змораны,

Сеў адпачыць каля кручы.
Ён працаўнік. Гэта ім усё створана,
Значыцца, ён — неўміручы.

Рыбгас

Дык вось ён, гадавальнік рыбы,
Занятак землякоў маіх...
Стаўкі квадратныя, як шыбы,
У рамках дрэўцаў маладых.

Срабрыстым карпам хлеб кідаю.
Ім поўны дадзены спакой.
З дна на паверхню выплываюць
Рахманья, хоць гладзь рукой.

Шкада, стаўкі не для рыбалкі,
А надта ж маляўнічы кут:
Нібыта рэчку на кавалкі
Пасеклі і змясцілі тут.

Гагарын

Пракладзеная ў космас сцежка —
Яго адвага і парывы.
Ён цёплаю сваёй усмешкай
Усю планету азарывы.

Ніколі, што б там ні казалі,
Ужо не згаснуць той зары.
Касмічныя штурмуюць далі
Яго малодшыя сябры.

І кожны раз іх, простых хлопцаў,
Страчае радасна Зямля.
Пракладзен шлях, як промень
сонца,
Ад космасу і да Крамля.

●
Памяці Кірылы Арлоўскага
Ён першы стаў народным
мсціўцам,
І кінуўся ён першы ў бой,

МИШУЛЫ год можна без перабольшання назваць годам аповесці. Нават у чыста колькасных адносінах жанр гэты не надта багата адстае, напрыклад, ад апавядання. Да яго звяртаюцца раманісты і апавядальнікі, паэты і крытыкі, журналісты, настаўнікі, мастакі... Гэта не выпадкова.

Жанр аналітычны, аповесць надзвычай адпавядае імкненню ісці ўглыб жыццёва важных, значных падзей у лёсе сучасніка, падзей, якія раскрываюць сутнасць яго характару, змест і напрамак яго стваральнай дзейнасці, хоць, у адрозненне ад рамана, яна не прэтэндуе на ахоп усёй шматстайнасці жыцця ў яго адзінстве і паўнаце. Найчасцей яна імкнецца мабільна адгукнуцца на падзею, паставіць праблему, якая, што называецца, носіцца ў паветры, схіпіць і выявіць у найбольш агульных абрысах самае характэрнае і істотнае ў жыцці сучасніка.

Літаратурнае жыццё апошняга часу даводзіць, што жанр аповесці выходзіць наперад не толькі ў колькасным, але і якасным сэнсе. Іменна аповесць часцей за ўсё рабілася цэнтрам дыскусій. З'яўленне амаль кожнай аповесці В. Быкава выклікала вялікі грамадскі рэзананс. «Хатынская аповесць» А. Адамовіча, «Тартан» І. Пташнікава, «Высокі год» В. Казько, «Крыло цішыні» Я. Сіпакова, «Усё яшчэ наперадзе» Г. Далідовіча і іншыя творы беларускіх празаікаў не прайшлі незаўважнымі крытыкамі і чытачамі.

Якія ж рысы і асаблівасці, якія тэндэнцыі грамадскага развіцця апошняга часу выявіла аповесць мінулага года? Якія важныя праблемы часу паставіла? Да якіх момантаў нашага руху наперад прыцягнула ўвагу?

Вядома, на падставе твораў аднаго года няпроста рабіць нейкія пэўныя вывады. Тая або іншая тэндэнцыя ў развіцці сучаснай беларускай прозы за такі тэрмін наўрад ці магла выявіцца дастаткова моцна і выразна. Але сёе-тое ўсё ж кідаецца ў вочы.

У цэнтры ўвагі лепшых аповесцей мінулага года — чалавек у шматстайнасці яго адносінах да навакольнага свету, у няпростай залежнасці ад абставін. Беларускія празаікі паспяхова працягваюць лінію на паказ рэальных, жывых людзей у канкрэтных жыццёвых умовах, якая намяцілася ў літаратуры ў другое папярэдняе дзесяцігоддзе. Канцэпцыя чалавекі ў іх творах пашыраецца і ўдакладняецца.

Яшчэ адзін удар на дагматычных уяўленнях аб паводзінах чалавекі на вайне наносіць аповесць І. Шамякіна «Гандлярка і паэт». Галоўная гераіня твора камароўская гандлярка Вольга Ляновіч у пэўным сэнсе нават супрацьстаіць асобным павярхоўным вобразам, якія не-не дый сустракаюцца да гэтага часу ў некаторых творах пра Айчынную вайну. Письменнік сцвярджае надзвычайную думку аб тым, што індывідуальныя шляхі ў шэрагі народных змагароў надзвычай шматлікія, псіхалагічныя паводзіны прыходу да ідэй барацьбы самыя розныя. Вера ў чалавекі, у валікія магчымасці яго

духоўнага росту і ўнутранай перабудовы дапамагае аўтару заўважыць у характары жанчыны, якая, у адпаведнасці з прызначнымі крытэрыямі чалавечых паводзін, належыць да самых няразвітых, абмежаваных духоўна сфер грамадства, рысы будучага адраджэння асобы, маральнага ўзвышэння чалавекі. Магутная сіла жыццяздольнасці, незамутнёнае дагматычнымі ўяўленнямі бачанне навакольнага свету, уменне лічыцца з абставінамі і дзейнічаць у адпаведнасці са сваімі ўнутранымі магчымасцямі Вольгі Ляновіч, прасветленыя пачуццём кахання да паэта Сашы Галанюка і прагай высокага і прыгожага, абуджанага ў ёй паэзіяй, ператварылі яе ў чалавекі, здольнага да подзвігу.

Письменнік, бадай, упершыню ў

яго ўнутранай сутнасці. Трэба стварыць мастацкі вобраз.

Унутраная палеміка чуюцца ў аповесцях І. Навумені «Апошняя вясень» і «Замыць жаўталіся». Аўтар бачыць у чалавекі не толькі аб'ект даследавання і магчымага мастацкага эксперыменту, а і суб'ект, у якога ёсць свой вельмі індывідуальны погляд на свет, глыбока інтымныя пачуцці, думкі і наміненні, сваё ўласнае таяна. Ён імкнецца перадаць гэты адчуванне складанасці свету і чалавечага існавання. Праўда, у гэтым імкненні празаік нярэдка ідзе па шляху апісання шматлікіх знешніх атрыбутаў навакольнага свету і не заўсёды трымаецца ў досыць пэўных межах чалавечага характару, які знаходзіцца ў цэнтры яго ўвагі.

ГОД АПОВЕСЦІ

Міхась ТЫЧЫНА

нашай прозе так праўдзіва і псіхалагічна дакладна паказаў чалавекі з ніжэйшых пластоў народнага быцця, а таксама асяроддзе, у якім ён дзейнічае: славутою Камароўку, свет дробных гандляроў, перакупшчыкаў, абыяцельцаў. У гэтых адносінах яго твор нагадвае аповесць К. Чорнага «Люба Лук'янская». Прынцып гуманізму і высокай маральнасці ў аповесці І. Шамякіна «Гандлярка і паэт» атрымаў сваё далейшае развіццё і паглыбленне: аўтар адмаўляе павярхоўную рэгламентацыю паводзін чалавекі ў выключных абставінах, абвяргае спрошчанае і празмерна агульнае разуменне патрыятычнага абавязку і гераічнага ўчынку.

Перыпетыі людскага лёсу ў часы вайны, асабістую «адысею» чалавекі ў складаных умовах агульнанароднага змагання паказваюць у сваіх творах М. Лужанін і А. Асіпенка. Аповесць М. Лужаніна «Трое» расказвае, як аднаўляецца гістарычная ісціна, асабістыя заслугі кожнага ўдзельніка вялікага змагання, як вера ў чалавекі святкуе перамогу.

Мінулае прысутнічае ў дні сённяшнім, жыве ў сьвядомасці сучасніка і патрабуе мастацкага асэнсавання. Але іменна мастацкага, а не нарысва-апапавядальнага або публіцыстычнага. Мала расказаць яшчэ адну жыццёвую гісторыю. Мала адчуць у лёсе асобнага чалавекі прысутнасць пэўнай канцэпцыі грамадскага развіцця. Сістэма адліку павінна распачынацца з характару. Аднак у гэтым характары трэба выявіць яго шматлікія, а не толькі некаторыя, няхай сабе і надзвычайныя сувязі з навакольным асяроддзем, усё багацце

Герой аповесці «Апошняя вясень» — падлетак Васіль, які ўваходзіць у вялікі свет людскіх узаемадасягненняў і праз увесь час натываецца на неразгаданыя пытанні чалавечага быцця. Словы «таяна», «загадка» надзвычай часта сустракаюцца ў гэтым творы. Іменна ў няспынных спробах асэнсаваць вялікія і малыя, вечныя і падзённыя праблемы жыцця адбываецца духоўнае пасталеінае асобы. Іменна ў маладыя гады герой атрымлівае зарад энергіі на ўсё жыццё.

Выкладчык Высоцкі з аповесці «Замыць жаўталіся» па сутнасці той жа самы юнак Васіль, толькі на новым крузе свайго жыцця — крузе сталасці, папярэдняга падвядзення рахункаў. Письменнік выявае свайго героя высокай мерай мараў і памкненняў маладосці. Вяўляецца, што ў Высоцкага ёсць сапраўдныя падставы для незадаваленасці: таяна, да якой ён імкнуўся ў маладыя гады, так і засталася пераскрытай. Магчыма, таму, што побач не было каханай жанчыны, магчыма, таму, што спаджэнне «таяны» быцця мроіцца хіба толькі ў канчатковым руху чалавечтва ў будучыню, і асобнаму чалавекі даводзіцца пагаджацца з гэтым. У душы героя, акрамя захаллення жыццём, жыве і пачуццё адказнасці перад ім, перад навакольнымі людзьмі.

У сутыкненні з рэальным, а не з выдуманым жыццём, з яго сапраўднымі цяжкасцямі і праблемамі адбываецца ўзмушчэнне герояў лепшых твораў. Лейтэнант Карповіч з аповесці А. Жука «Зоркі над палігонам» у пэўнай ступені іншы, чым герой апа-

вяданняў таго ж аўтара. Рысы сацыяльнай актыўнасці досыць выразна праяўляюцца ў яго характары. Ён ужо не толькі перажывае, думае, а і дзейнічае. Пасталеінае героя — гэта і пасталеінае аўтара. Стыль яго аповесці набыў большую строгасць. На жаль, разам з тым з твора знікае сям-там адчуванне тонкасці душэўнага свету чалавекі, свежасці і непасрэднасці ў адносінах празаіка да жыцця, якое было ўласціва яго апавяданням.

Мабыць, у кожнага чалавекі (не толькі пісьменніка) ёсць унутраная патрэба выказацца. Але ў пісьменніка асабісты вопыт павінен быць пасталеіна ў залежнасці ад вялікага вопыту народа, асэнсаваны як прыватнае выяўленне ўсеагульнай канцэпцыі. Іначай твор не можа стаць цікавай з'явай у літаратуры.

Апошні час назіраецца імкненне асобных празаікаў абмяжоўваць сябе сціплай задачай: да агульнай карціны часу, мінулага і сённяшняга, да намалёванага ў сучаснай прозе партрэта сучасніка дадаваць усёго толькі нейкі адзін штырх, рысу, асаблівасць. Часцей за ўсё пры гэтым пісьменнікі звяртаюцца да асабістага жыццёвага вопыту. Яны, здаецца, не прэтэндуюць на вялікія мастацкія адкрыцці.

А. Пальчэўскі ў аўтабіяграфічнай аповесці «Сцежкі», напрыклад, ужо эпіграфамі да кожнага раздзела, узятымі з твораў рускіх і беларускіх класікаў, як бы гаворыць: галоўнае аб тым, што ён паказвае, ужо вядома, ён хіба толькі дапаўняе агульнае, неаднойчы апісанае жывымі малюнкамі свайго асабістага жыццёвага шляху, некаторымі цікавым псіхалагічнымі рысамі, новымі падрабязнасцямі. Тым не менш, аповесць асобнымі старонкамі прываблівае — канкрэтнасцю апавядання, каларытным бытапісам, жывой мовай.

Іншая справа, калі замест праўдзівага, дакладнага апавядання, аўтабіяграфічнасць якога не выклікае сумнення, сустракаецца спроба ўціснуць жыццёвы матэрыял у сляк-тані сюжэт, аформіць яго больш-менш наместацку. У вышкі адбываецца ператварэнне нярэдка неардынарнай жыццёвай гісторыі ў літаратурную падробку з усімі яе атрыбутамі.

Досыць жыва і нязмушана распачынае сваю першую аповесць «Цагельня» І. Шальманаў. Але ўжо на наступнай старонцы сустракаецца абяцанні, якія насцярожваюць: аўтар, аказваецца, паставіў перад сабой задачу выявіць не больш і не менш, як сам «пульс сапраўднага гарадскога жыцця», «усю гаму разнастайных гукаў індустрыяльнай сімфоніі дваццатага веку». Але замест «пульсу» жыцця рабочых цагельні ў творы — мітульга падзей, здарэнняў, сустрач, размоў. Герой сустракаецца, каб тут жа разысціся, гавораць, каб тут жа забыць, пра што гаварылі. Выпадковасць — бадай, адзінае правіла, якому падпарадкоўваецца малады аўтар. У «Цагельні» пераважае ўжо звыклая схема: станючы герой і герой-зламысник, які пад уплывам першага ўрэшце перавыхоўваецца: славуці «трохкутнік», які ў фінале твора распадаецца, бо дзэўчына, нягледзячы

(Заканчэнне на стар. 8—9).

ВУЧЫЦЬ РАЗУМЕЦЬ ТВОР

Беларуская Савецкая Энцыклапедыя так фармулюе патрабаванні да падручніка: навуковасць, паслядоўнасць, сувязь тэорыі з практыкай, дакладнасць фармулёвак. Але гаворка пойдзе пра падручнік літаратуры. У яго сваё спецыфіка, што вынікае з асаблівасцей вывучаемага матэрыялу — літаратуры як віду мастацтва.

Якім ён павінен быць, каб і адпавядаць гэтым (і многім іншым) патрабаванням, і пазбегнуць сухасці, аднастайнасці стылю?

Празмерная сухасць была істотным недахопам выданых у свой час падручнікаў па роднай літаратуры, аб чым гаварылася ў друку.

Р. В. Шкіраба ў сваіх дапаможніках для 9-га і

10-га класаў пазбег адначасова недахопу папярэдніх падручнікаў. У шматлікіх рэцэнзіях адзначалася многа станоўчых рыс і якасцей, аднак асабліва прыкільнасць выклікала воб-разная мова і стыль выкладання — «здушэўны», як пісалася ў адной рэцэнзіі.

Я два гады запар працавала з вучнямі па новых дапаможніках, гутарыла з налегамі і з цягам часу прыйшла да парадаксальнага вываду: эмацыянальнасць выкладання — асноўная вартасць кнігі — з'яўляецца адначасова іх недахопам. Дакладней кажучы, вартасці перайшлі ў недахопы з-за недазе пераступленага «ледзь-ледзь». «Вось цяпер у руках сыхтан. А ў ім — творы. Салодкую мару перапы-

ніў дождж, што сёкануў наўскаска ў акно. Наляцеў вецер, вырваў і па-нёс сыхтан. Зрабілася яшчэ больш сумна...» і г. д. Недасведчаным паду-маў бы, што гэта ўрываек з эса або мастацкага твора пра Коласа. Пры-ведзены ўрываек з біяграфіі паназальны ў адносі-нах стылю. Дарэчы самі біяграфіі найбольш уда-ліліся аўтару. Адзінае, што выклікае прырачэнне, — гэта падзел іх на дроб-ныя раздзелы. Ён пера-шкаджае цэласнаму ус-прыняццю жыццёвага і творчага шляху пісьмен-ніка.

І вось жа: некаторыя з вучняў, заўважыла я, пачалі нарыставаць старымі падручнікамі — Н. С. Перкіна і Ю. С. Пшырко-ва. Яны інтуітыўна ў сваіх адказах на ўроках стараліся сумясціць эма-

цыянальную стыхію но-вых кніг са сцісласцю і канкрэтнасцю старых.

Справа не толькі ў пра-змернай «здушэўнасці». Вучні часам губляюцца ў багатым матэрыяле, бо галоўнае, істотнае, што датычыць творчасці та-го ці іншага пісьменніка, не падкрэслена, не вы-дзелена шрыфтам або нават і не сфармулявана. Не заўсёды пазбягае аў-тар шматслоўя, паўтораў. Напрыклад, каб дзвесці вучням, што творы Мі-хася Лынькова цесна звязаны з жыццём, з'яў-ляюцца вынікам перажы-тага, яму спатрэбілася больш дзвюх старонак. У праграме на вывучэнне творчасці М. Лынькова адведзены чатыры вучэ-бныя гадзіны, а Я. Брыля — тры гадзіны, а ў дапа-можніках гэта, адпавед-на, — 24 і 26 старонак тэксту.

Асабліва бракуе сціс-ласці дапаможніку для 9-га класа. Праграма 9-га класа прадугледжвае вы-вучэнне лірыкі Я. Коласа і трылогіі «На ростанях».

Аўтар жа імкнецца «аб-няць неабдымнае». Ён разглядае значэнне, тэ-му, праблемы пэзмы «То-вая зямля», хаця яна падрабязна вывучалася ў 8-м класе. Далей ён называе аповесці Коласа, спы-няючыся на кожнай, і пі-ша пра апавяданні, з якіх ніводнае ў школе не вы-вучаецца. Пры гэтым, мабыць, Р. Шкіраба кі-руецца наступным: дзе-вяцікласнікі павінны мець уяўленне пра ўсю творчасць паэта. Але гэ-тай мэце служыць пад-рабязны агляд творага шляху Я. Коласа; у стар-ні ж дадатковых старон-ках неабходнасці не бы-ло.

Назваўшы пэўны твор, аўтар пачынае шматслоў-на пераказваць змест. Ён захалляецца твораў, зноў і зноў адзначае станю-чыя рысы, ды часам як быццам забывае, каму прызначана і з якой мэ-тай пішацца кніга. А яна павінна вучыць — вучыць разумець, аналіза-ваць, урэшце, чытаць ма-стацкі твор.

Ададзім належнае: Р. Шкіраба не з тых літа-ратуразнаўцаў, якія лю-бяць, кажучы вобразна, разабраць цацку і пагля-дзець, што ўнутры. Удала аналізуе ён мастацкую форму вершаваных твораў пры аглядзе твора-сці Куляшова, Танка, Глебкі. Але ж, зноў-тані, іншым разам збіваецца на пераказ вершаў, нах-тал: «У вершы «Кра-савала жыта» паэт піша пра жней, якія ўпершы-ню заспявалі радасную песню. Ім весела жаць шырокую ніву, на якой паспеў буіны колас. Ра-ней ураджай не радаваў, бо быў ён чужы...» і г. д.

Было б карысна, калі б Р. Шкіраба належным чынам перапрацаваў да-паможнікі: захаваўшы жывасць выкладання, пе-раадолеў бы расцягну-тасць матэрыялу, дабіўся сцісласці фармулёвак, уз-гадніў бы з праграмай змест асобных раздзелаў. Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ, настаўніца.

ПАЭЗІЯ працы... Часта ўспамінаю словы, пачутыя ў юнацтве ад аднаго чалавека-працалюба: «Я адчуваю поўнае шчасце тады, калі мурую дом. Стаіш сабе пад сонцам, пад ветрам. Бярэш цэглу, а яна—цёплая, жывая, як бохан хлеба...»

Такія адносіны да працы, у якіх выяўляецца чалавечая душа, творчая натура чалавека—характэрныя для савецкага грамадства.

А прыгадаем нашых будаўнікоў у першыя пасляваенныя гады, калі дымілася зямля і чарнелі абвугленыя сцены. Мала людзей было ў Мінску. (Для сённяшніх мінскіх жыхароў гэта здаецца неверагодным...) З вёсак прыходзілі на

бока пранікнёныя вершы «Праца», «Жорны», «Свята».

Як выйдзе з-пад снегу вясною зямля і, прагнучы зерня, пакліча ралля — Тады май свята!

Укладальнік кнігі Уладзімір Васілевіч, адчуваючы запатрабаванні часу, запатрабаванні школы, уключыў у анталогію вершы, якія выходзілі ў дзіцячай душы любоў і пашану да чалавека працы:

Калісьці, памагаючы старэйшым, Малому, таў хацелася пачуць Дарог жыццёвых, Што, як і ўсе, Я зарабіў на хлеб.
(Максім Танк. «Я зарабіў на хлеб».)

Некаторым занадта бесклапотным дачушкам і сынкам,

чыя вершы сагрэты глыбокім пачуццём. Адна тэма яшчэ не вырашае поспеху твора.

Майстэрствам вызначаюцца вершы «Спадвечнае» А. Русецкага, «Начная змена» Я. Сіпакова, «Нядзеля» А. Вялюгіна, «Інтэгралы на цэгле» Р. Барадуліна, «Салдацкая слава» Г. Бураўкіна, «Беларуская сасна» М. Аўрамчыка, «Калодзеж капаюць» А. Грачанікава, «Абутнікі» П. Макаля, «Асушыць, дзе яшчэ забалочана...» С. Дзяргая, «Ленін на суботніку» У. Паўлава. Дарэчы, назву кнізе даў радок з удумлівага шчырага верша Н. Тарас «Каб толькі недарма...» Як запяў гучыць прадмова А. Бачылы «І радасць, і гонар, і песня».

Я прашу прабачэння ў тава-

ця, над праблемамі выхавання падрастаючага пакалення.

Прыгадваюцца словы В. Сухамлінскага: «Я заўсёды імкнуся да арганічнага адзінства грамадзянскіх думак, пачуццяў і дзейнасці, каб пачуцці, перажыванні знаходзілі сваё ўвасабленне ў высакародных учынках, у працы для людзей, для Айчыны».

Дзякуючы нястомным клопам Камуністычнай партыі і Савецкага ўрада, усё больш і больш удасканальваюцца формы працоўнага выхавання дзяцей і юнацтва.

Рабочы новага тыпу. Якім ён будзе?

Па ўсёй краіне створаны міжшкольныя вучэбна-вытворчыя камбінаты.

Адзін з іх адкрыўся ў мінулым годзе ў Мінску на Рэвалюцыйнай вуліцы (Цэнтральны раён сталіцы).

Прыгожае афармленне цэхаў, абсталяваных на апошнім слову тэхнікі, узорная чысціня адразу ствараюць добры настрой. «Вучоба на камбінате — гэта не гульня ў працу, а самае сапраўднае асваенне прафесіі, выбранай па душы», — расказвае дырэктар камбіната Л. Ц. Дуднікаў — чалавек, улюбёны ў дзяцей, у сваю работу.

Трынаццаць цэхаў. Над кожным з іх адпаведна спецыяльнасці, шэфтуюць розныя прадпрыемствы: «Гарызонт», «Эталон», «Камсамолка», тэлеграф і паштамі і інш. Старшакласнікі раёна (звыш 700 чалавек) прыходзяць сюды на ўвесь вучэбны дзень раз у тыдзень. Вопытныя майстры перадаюць ім сваё ўмельства, сваю любоў да працы.

Расказвае дырэктар: «Я сам дзіўлюся, як на вачах змяняюцца паводзіны падлеткаў. І педагогі з агульнай школы не пазнаюць некаторых сваіх выхаванцаў, якія лічыліся «цяжкімі дзецямі». Праца выходзіць, праца дамагае раскрыццю лепшых рысаў у характары чалавека. Але ж людзі — розныя. Што ні чалавек — то свой характар...»

І зноў вяртаюся да нашай кнігі. Яна заслужыла самай добрай пахвалы. І ўсё ж... Мяне, як чытача і як аднаго з аўтараў кнігі, трыможаць тое, што ў некаторых вершах, асабліва аб прафесіях, чалавека заславяюць аtryбуты той ці іншай спецыяльнасці. Часам кашы лірычныя героі занадта нясебны адзін да аднаго, занадта ўпрыгожаныя. Чалавечыя недахопы і праблемы пераадолення іх пакідаем раманістам...

Кніга магла б быць больш разнастайнай жанрава і тэматычна, калі б у яе ўвайшлі байкі Кандрата Крапіны. Можна б зрабіць адпаведныя цэнтральнай тэме кнігі вельмія афарыстычныя вершы ў Н. Гілевіча і ў Э. Валасевіча.

Часам нашых маладых паэтаў напранаюць у камернасці. Я не сказала б гэтага, чытаючы ў рэцэнзуемай кнізе вершы М. Рудкоўскага, Н. Мацяш, М. Малаўкі, В. Коўтуна, Я. Мальчэўскай, Л. Філімонавай, У. Няклясава, Г. Каржанеўскай.

У гэтай светлай лірыцы жыве грамадзянская душа.

Але як патрэбны гарачы, яркі публіцыстычны верш — і не толькі маладой паэзіі!

І, як працяг кнігі, паўстае праблема з праблема: стварэнне вялікай, маштабнай назмы аб гераічных людзях нашай сучаснасці...

ВЫТОКІ БЕЛАРУСКОЙ ПРОЗЫ

Паказ развіцця беларускай прозы літаратуразнаўцы звычайна пачынаюць з тых першых апавяданняў, якія друкаваліся ў канцы XIX — пачатку XX ст.ст. Думаецца, гэта не зусім правамерна. Яшчэ задоўга да іх з'яўлення ў беларускай існавала вельмі цікавая і самабытная проза, у якой праўдзівая, без аніякай падфарбоўкі, сапраўды рэалістычна адлюстраваліся самыя розныя бакі народнага жыцця. Гэтая проза — так званыя сацыяльна-бытавыя казкі, якія складаліся народам і перадаваліся з усняў у усны. У іх народ вельмі яскрава выказаў свае адносіны да разнастайных з'яў рэчаіснасці, маючы жывы тып прадстаўнікоў усіх асноўных пластоў грамадства.

Запісаныя на працягу двух апошніх стагоддзяў беларускімі, рускімі і польскімі фалькларыстамі, сацыяльна-бытавыя казкі да гэтага часу былі параскіданы па шматлікіх аб'ектах і перыядычных выданнях або зліліся ў рукапісных фондах архіваў нашай краіны і Польскай Народнай Рэспублікі. Зараз лепшыя ўзоры сацыяльна-бытавых казак сабраны пад адной вокладкай. Гэты аб'ём істотна больш чым трыццаць друкаваных аркушаў том, складзены доктарам філалагічных навук А. С. Фядосікам, вайшаў у серыі «Беларуская народная творчасць», што выдае Інстытут мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР.

У сацыяльна-бытавай казцы вельмі ярка адбіліся класавыя супярэчнасці грамадства. Натуральна, гэтыя супярэчнасці паказаны праз прызму народных уяўленняў, народнага светопгляду. Даволі прачытаць такія творы, як «Музыка і пан», «Музыка і пан і ксёндз», «Казка пра Варылу», «Аб ксёндзу, што есці слугам не даваў», «Поп»; каб убачыць, з якім сарказмам і іроніяй ставіўся народ да сваіх крыўасмокаў, як умеў ён знайсці для гэтага патрабнае слова, эпітэт, пачакае параванне. Надзімаў ярка вышасны, напрыклад, вобразы скапаннага пана, які за кучку сярэбраных рублёў атэдаўся адпавядаць... сучку («Папоўская хвістасць»), зойдзелага, але ганарлівага двараніна Пятроўскага, у якога хоць і часам у гаршчу траціла іпіць, затое на назе чобат рыпціць («Двараніне», «Жаласлівай» пані, якая, шкадуючы катой ды сабак, проста скуру адымала са служанак, калі тыя вясела іх дагледалі («Жаласлівай пані»), прагнага кулака Жываедава, якому вельмі хацелася прытачыць дна, каб яшчэ болей працаваў на яго полі батрані («Як кулак зарабіў дзень доўгі») і інш.

Высмеіваючы рознага роду эксплуататары, паказваючы іх антычалавечыя абліччы, аўтары народных твораў закідвалі смеда выступаць супроць іх, адстойваць сваю чалавечую годнасць. Вельмі характэрна ў гэтых адносінах відомая казка «Пану навука», у якой смеда сялянскі хлопец Рымша знаходзіць вельмі дасціпныя сродкі, каб пазараць і правучыць пана. Няскоранасць духу, вера ў справядлівасць, цяперасць розуму — вось галоўныя рысы народнага характару, якія кідаюцца ў вочы пры чытанні сабраных у тым сацыяльна-бытавых казак. Што ні казка, а яны многім нагадваюць апавяданні, ірытым самага высокага класа.

Разам з тым, у некаторых з гэтых твораў, як правільна зазначае на ўступным артыкуле А. Фядосік, адбіліся і пэўныя супярэчнасці ў светопглядзе селяніна. Так, адмоўна ставічыся да сваіх паноў, селянін не заўсёды яшчэ разумее прычыны класовага размежавання грамадства, верыў у «добрага цара». Неадарма пар у процівагу панам паказваўся часам дабрадзеям, які спачуваў селяніну («Музыка і цар»).

Сацыяльна-бытавыя казкі — каштоўная крыніца для вывучэння жыцця і быту беларусаў мінулых часоў, узаемаадносін паміж рознымі класамі эксплуатацыйскага грамадства. У іх знайшлі сваё шырокае адлюстраванне маральныя, этычныя і эстэтычныя погляды беларускага селяніна, яго самыя зававетныя мары і спадзяванні. Без разгляду сацыяльна-бытавых казак нельга аразумець гісторыю нашай літаратуры, якая ў пэўны перыяд ішоўра брала з іх тэмы, вобразы, сюжэты.

Настуць ЦВІРКА.

Беларуская народная творчасць. Сацыяльна-бытавыя казкі. Мінск, «Навука і тэхніка», 1978.

Эдзі АГНЯЦВЕТ

ЛЮБЛЮ БУДЗЁННЫ ДЗЕНЬ...

будуёлю дзяўчаты. Рабілі цяжкую работу; і за сябе, і за тых, што не вярнуліся з вайны. Была патрэбнасць у працы не толькі як у сродку для заробку; неабходна было — для сябе, для будучых людзей — падняць Мінск з попелу, з руін, зрабіць яго адным з прыгажэйшых гарадоў зямлі...

Мяняюцца аб'ектыўныя ўмовы развіцця грамадства, мяняюцца сродкі вытворчасці. Мы жывём у час навукова-тэхнічных пераўтварэнняў. Недарма яго называюць векам навукова-тэхнічнай рэвалюцыі.

Але заўсёды на першым плане — чалавек: яго сэрца, яго розум, яго актыўная жыццёвая пазіцыя.

Шчасце нашай паэзіі ў тым, што яна заўсёды жыве духоўнымі інтарэсамі сваіх сучаснікаў.

Аб гэтым сведчыць і кніга «Люблю будзённы дзень...» Яна стваралася гадамі: ад Кастрычніка — да нашых дзён. Ад філасофага, абягульняючага верша Якуба Коласа аб разняволенай працы «Раскуты Праметэй», ад палескай паэмы «Над ракою Арэсай» Янкі Купалы — да вершаў самых маладых, васьмінаціці-дваціцігадовых.

Гэта — анталогія беларускай паэзіі аб тым, што ўпрыгожвае і ўзвышае чалавека. Тэма кнігі: Праца. Адрасуецца кніга дзецям сярэдняга і старэйшага школьнага ўзросту, і ў гэтым будзе яе галоўная служба.

Нямала выдатных твораў напісана беларускімі паэтамі аб самым запаветным — самым зямным і, у той жа час, самым высокім прыжванні чалавека-сёбіта. З пакалення ў пакаленне пераходзіць песня з песня — «Лён» Янкі Купалы:

Ой, лянок, лянок, мой чысты, Валаністы, залацісты!

Гэта — голас душы, гэта — свята душы.

Колькі разоў ні перачытваю верш Аркадзя Куляшова «Колас», — кожны раз ён панаву хвалюе сваёй трывожнай заклапочанасцю аб няспынным руху жыцця. За коласам бачыш лёс чалавека, які ніколі не ведае спакою. У гарманічным спалучэнні глыбокай думкі з мастацкай дасканаласцю — сіла гэтага твора.

Пятрусь Броўка, які сэрцам разумее пану хлеба, здабытага чалавечымі рукамі, піша глы-

якія сёння жывуць на ўсім гатовым, неабходна запомніць словы паэта:

Шмат сёння пройдзена Дарог жыццёвых, Есць недзе дрэза, што я пасадзіў, Есць недзе вогнішча, што я зацеліў, Есць недзе песня, што сябрам панінуў.

Але за ўсё, што зроблена і што зрабіць мне ўдасца, Я большай пахвалы не знаю, Як гэта, чутая ў дзяцінстве: — Ён зарабіў на хлеб...

Адчуваеш, як у горы і ў радасці складалася «Песня пра хлеб» Анатоля Вярцінскага (у кнізе — урывак з паэмы).

Тыя, што пакінулі гарачы след на зямлі і ў людскіх сэрцах, нібы ажываюць у драматычных вершах Максіма Танка «Мышце бабкі Ульяны», Сяргея Грахоўскага «Сейбіт».

Быў час, калі наша школа выходзіла дзяцей у залішне прыўзнятым, а часам, псеўда-рамантычным напрамку. Я маю на ўвазе выбар прафесіі. І дома накіроўвалі (ды і накіроўваюць) падрастаючага чалавека на тое, што ён павінен быць авіяканструктарам, геалагам, урачом (у горшым выпадку) і г. д. Нібыта ў іншых прафесіях няма сваёй рамантыкі!

А вось прачытае надлетак верш Пімена Панчанкі «Верхалазы» — і штосць зменіцца ў яго наіўных поглядах на жыццё. Ён думаў абавязкова стаць касманаўтам, лётчыкам. А тут, ажэаеца, можна знайсці іншае выйсце для сваіх «высотных» мар:

А яны ў жалезныя карункі Упліталі сонца і бланіт, І хапалі вясела іх рукі За сівыя грыны аблякі.

І яшчэ задумаецца наш юны сучаснік над канцоўкай верша:

Вось і нам такія б даляглыды, Каб сплвала кожны дзень Душа... Не магу цярпець я верхалазду, Верхалазам — тысяча пашан.

Такая паэзія фарміруе і пачуцці, і думкі асобы.

Геаграфія кнігі «Люблю будзённы дзень...» — гэта геаграфія нашай рэспублікі: паэзія жыве жыццём людзей Лукомля, Бярозаўскай ДРЭС, Салігорска, Наваполацкага нафтакамбіната, працаўнікоў докшыцкіх палёў.

Запамінаюцца вершы, у якіх раскрываюцца камуністычныя адносіны чалавека да сваіх блізкіх і сяброў, да свайго калектыву, да працы як да высокай творчасці. І, безумоўна, удача прыходзіць да паэтаў,

рышаў, чые імёны не названы ў маіх нататках. У кнігі — 98 аўтараў. Сярод іх — мастакі А. Шэвараў, М. Казлоў, якія вельмі ўдала аформілі анталогію.

Рамантыкай сучаснасці азяены «Парус» В. Віткі. Паэзія вучыць юных не баяцца цяжкасцей:

З маленства, Яшчэ з піянерскай пары, Разведчыкі шчасця, Па сэрцу — сябры, У жыцці мы паставілі першую хатку —

Паходную Нашу Палатку.

Чытаю радкі «аб рыштваннях Магнітагорска», і па аналогіі, буйным планам наплывае назва рускіх майстроў, чые слова гартвалася на будуўлях першых пяцігодак. Яраслаў Смелякоў, Барыс Руч'ёў, Людміла Таццянічава...

Бялее парус маладосці «ад Беларусі да Забайкалля»:

...І сирозь пазнаём яго ўсюды І зараз Сваёй маладосці Вандруючы парус, Як іпблугу ласну Знаймага дома, Як замлі, Наваз І пучёўну райнома.

Паэтычная эстафета пераходзіць ад сэрца да сэрца.

Гераізм савецкага чалавека адчуваецца ў вершы А. Разанова «Эксперымента».

Паэзія дбае аб гераічным развіцці асобы, аб выхаванні і развіцці духоўнага свету чалавека, аб яго камуністычным светопглядзе.

Здабыткі навукова-тэхнічнай рэвалюцыі — плён высокай творчай працы чалавека. Наша паэзія ганарыцца дасягненнямі навукі і тэхнікі і, адпачасова, заклапочана тым, каб рацыяналізм не выцесніў з душы эмацыянальнага пачатку. Чалавек павінен быць чалавекам: ён мысліць, радуецца, пакутуе, перажывае.

І зразумелым з'яўляецца жаданне Н. Гілевіча ў вершы «Раўняючы хлопцы рэчку»:

Хай будуць душы розныя, Як нашы рэчкі родныя: І з хвалямі бруістымі, І з плёсамі празрыстымі, З нябачнымі крыніцамі, З вірамі-таяніцамі, З вадзініком, з русалкамі... Стандартам іх не руш! Хай будуць душы ўсякія, Апроч нялюдскіх душ!

Чытаючы кнігу «Люблю будзённы дзень», задумаешся над праблемамі паэзіі і жыц-

У ТРАПЯТКІМ падсіненым мроіве трымцела пу-
стальга.
Птушка часта-часта ўзмахвала крыллямі, тры-
чалася амаль над адным месцам—быццам была пры-
вязана да зямлі нябачнай ніткай. Каршачок то адры-
ваўся на нейкі момант ад адной кропкі, якую бачыў
толькі ён, то пералятаў трохі далей над полем і зноў
завісаў. І ўсё трапятаў, трапятаў крыллямі. Мусіць,
штосьці прыцягвала яго ўвагу на жэтай на нізкім
зрэзе камбайнам поўні. Вось ён знізіўся яшчэ раз,
аднак не ўпаў на зямлю, а паляцеў, зрэдку ўзмах-
ваючы доўгімі вострымі крыламі, над полем...

Аксіння ішла з Прохарам апошняй. То прыпынялася
і папраўляла на яго плячы кайстру, куды склала пару
чыстай бялізны, брус пажаўцелага сала, кусцік цыбу-
лі з соллю, завязанай у чысцютку анучку. То Про-
хар сам спыняўся, уздыхаў, праводзіў далоняй па яе
валасах, што выгаралі на сонцы і колеру былі такога,
як пераспелыя сцябліны збажыны.
— Адпачні трохі. Не спяшайся,— гаварыў ён.
Аксіння часта дыхала. Адчувала, як быццам на
ўвесь свет груквае ў грудзях сэрца, як перасыхаюць
вусны, як шчымымі накіпаюць у куточках вачэй слёзы.
— Я табе і ніткі з іголкай паклала,— абаяраючыся

— А Аксінку. Летась яшчэ пашком пад стол бегала.
— Дзіва дый годзе. Ці ж яму дзяўчат не было!
— Ото ж і яно. Да Аксінкі пасватаўся.

Іх у бацькі было аж дзевяць дзяцей, і Аксіння —
малодшая. Мусіць, нешта ж выглядзеў прыгажун
Прохар у шчупленькай дзяўчачы з пушыстымі валаса-
мі на тонкай шыі, калі пасватаўся іменна да Аксінкі.
А ў іхняй жа Будзе дзяўчат вунь колькі—і статней-
шых, і прыгажэйшых...

Яны тады здорава адсталі ад падводы, на якой ля-
жаў немудрашчы скарб тых, каго праводзілі на вайну.
Шоргалі па абочынах дарогі дзесяткі ног, і пыл узні-
маўся ў густое, настаянае на пахах спелых траў паветра.
І ў горле чамусьці асядала гаркота.

— Адпачні трохі. Не спяшайся,— паўтараў Прохар.

Ён з трывогай паглядаў на яе твар, на тонкія, як у
дзяўчынкі, рукі, на прыкметна распаўнелы стан. Ві-
даць, думаў: цяжка ёй будзе без яго. Яны толькі рас-
пачалі будаваць сабе хату. Выбраві і месца паблізу
сёлішча Аксіннінага бацькі, Івана. Дзве ліпы з штра-
стымі верхавінамі, каля якіх Прохар з цесцем склю-
давалі зруб пад самыя кроквы, доўга віднеўся з Буды.
Толькі калі яны з Аксінняй перавалілі пагорак, над
якім трапятаў у залацістым мроіве каршачок-пу-
стальга, не стала відаць тых цёмных, як хмара, верхавін
у ліпах. Летам дрэвы цвілі. У іхняй квецені дзе-
лавіта гулі пчолы. Станеш, прыслухаешся пад дрэва-
мі—і чуеш, як роўна гудуць-збіраюць нектар пчол-
кі. І так хораша робіцца на душы...

— Далей не ідзі,— раптам сказаў Прохар.

Ён стаяў перад ёю — высокі, шыракаплечы, у кашу-
лі, якую яна вышыла яму васількамі. Шчокі ў Прохара
ўваліліся. На іх выступіла калячая шчэць. З боку ад
іх над жоўтым полем плаваў каршачок. Усё той жа,
а можа, іншы! Ці мала іх тады лятала...

І Аксіння стаяла і ўсё думала: нешта важнае забы-
лася яна сказаць мужу. А ён нахіляўся над ёю, як
над маленькай, цалуе ў губы. Яны чамусьці прапалі
пальном і ад іх таксама ледзь-ледзь аддае гаркота.

Яна засталася анямелая ад гора і амаль не бачыла,
як ішоў, спяшаўся даганяць сваіх Прохар, і як матля-
лася за яго спіной кайстра. І пустальга ўсё трапятала
крыллямі на адным месцы — і то знікала, як растава-
ла ў густой сінечы, то паяўлялася зноў. То раставала,
то паяўлялася — як усё роўна на фотоплёнцы Люські,
як бачыла яна пасля...

Аксіння без сіл апусцілася ля пыльнай дарогі, да-
кранулася шчакой да рамонку, што рос ля каляін, і
згтрэлася ў плачы. Жанчыне падалося, быццам нех-
та вялізны, цёмны, нібы тыя шатры ў іхняй з Проха-
рам ліп, нахіліўся над Аксінняй і шапнуў: «Не прый-
дзе ён да цябе, дзеўка. Не вернецца...»

Міхась ДАНИЛЕНКА

АПАВЯДАННЕ

АКСІННЯ З БУДЫ

І Аксіння зноў прыставіла далонь да вачэй, доўга
ўзіралася ў той бок, куды падалася пустальга. Усё
застыла навокал. І цяжка было цяпер заўважыць,
куды ж паляцела птушка: ці да ядлоўцавых зарасляў,
што пачыналіся за полем, на якім жаў яе Федзя, ці на
бліжні поплаў, што пачынаўся адразу за азярцом.

Даўно Аксіння не страчала ў сваіх мясцінах гэтых
крыху загадкавых птушак. А бывала, летам над по-
лем ці поплавам абавязкова віднеліся адна ці дзве
пустальгі. Яны прывычна трапяталі на адным месцы
крыллямі — нешта вывіжоўвалі зоркімі вачыма ў за-
лацістым іржышчы, каля стагоў саломы, ля палявых
дарог. Помніць, што і тады, як праводзілі мужчын у
армію, над полем цягнуў адзінокай кропкай карша-
чок. Пустальга завісала над узмежкам дарогі. Над той
дарогай падымаўся пыл ад ботаў, асядаў на тварах,
адзенні, прабіваўся гаркатай, пяршыў у носе.

на Прохараву руку, гаварыла Аксіння.— Там ляжыць,
каля твайго кісета, такі маленькі мяшэчак...

Яна ўсё намагалася нешта ўспомніць і для сябе і
для Прохара важнае, але забывалася. Толькі глядзела
ў бяздоннае блакітнае неба, у якім трапятала на ад-
ным месцы пустальга — нешта высочвала на зямлі,
сярод густой сцяны каласоў.

Над дарогай падымаўся пыл. Хоць бы падзьмуў вец-
рык. Завіткі валасоў прыліплі да Аксінніных скроняў.
Прохар нагнуўся, асцярожна правёў шурпатымі паль-
цамі па тых завітках. Яна была яму толькі на плячо.
І калі толькі пабраліся яны, дык многія здзіўлена кі-
валі галавамі:

— Глядзі ты, такі здаравіла — на карку хоць абод-
дзі гні,— а ўзяў птушанё — малодшую Іванаву.
— Гэта якую ж!

ГОД АПОВЕСЦІ

(Зананчэнне. Пачатак на стар. 6).

на тое, што кажае адмоўнага героя,
выбірае ў спадарожнікі жыцця таго,
у яго працоўныя паказчыкі больш
высокія.

Брак мастацкасці і самастойнасці
ў вырашэнні праблемы выбару мала-
дымі людзьмі шляху ў жыццё заўва-
жаецца і ў аповесці Т. Гарэлікавай
«Там, дзе лесу шум». У ёй адсутні-
чае строгі сюжэт, незапамінальныя
вобразы герояў, у тым ліку і галоў-
най гераіні, студэнткі Ніны, занадта
«ўсяродненая» мова твора.

Павышаная цікавасць да асобнай
чалавечай гісторыі, да лесу, які не
ўкладваецца ў агульнапрызнанае ра-
зумненне паводзін і які тым не менш
тытулюе ўсеагульнае ў жыцці, пры-
сутняе ў многіх творах апошняга
часу. Аповяданне П. Броўкі «Вечная
вільга», аповесці А. Асіпенкі «Канец

бабінага лета», А. Жука «Чыгун»,
некаторыя іншыя творы апавядаюць
пра людзей, жыццёвы шлях якіх ад-
галінаваўся ад агульнанароднага
шляху і ўрэшце прывёў іх да ма-
ральной спустошанасці і бяспраўнага
канца.

Аповесць М. Гіля «Тацянін чэр-
вень» — з гэтага ліку. «Партызан-
ская нявеста» Тацяна, гераіня яе, ад-
нойчы ў жыцці зрабіла недараваль-
ную памылку: нарадзіла ад нялюблага
ёй чалавека сына, які, паддаўшыся
людскім нагаворам, наступова пачу-
жэў да маці і пайшоў па лёгкай да-
рожцы спакусы і наківы, пайшоў,
што называецца, «у бацьку». Тацяна,
даведаўшыся, што ён пакінуў жонку
з дзіцем, «скруціўся», адракаецца ад
яго. За гэтыя кароткія дні перад яе
вачамі праходзіць усё жыццё: гераі-
ня твора карае сябе за сваю былую
ўступлівасць і бяздумнасць і вымя-
рае свае ўчынкі высокай мерай пат-

рабавальнай чалавечнасці. Народны
ў сваёй аснове погляд на рэчы, улас-
цівы ёй, разуменне, што яна пражы-
ла сваё жыццё так, як трэба, і што
толькі несправядлівы лёс абышоўся
з ёю крута, дарэчы, як і з яе слаб-
роўкамі на пашчасцю, гаротнымі па-
сляваеннымі ўдовамі, усё гэта нама-
гае Тацяне быць перакананай у сва-
ёй праваце.

Сітуацыя, як бачым, дае падставу
весці заклапочаную размову пра час,
мінулы і цяперашні, пра чалавека,
яго неспакойлівае сумленне, яго па-
чуццё абавязку перад народам, перад
самой будучыняй. Аднак відавочна і
тое, што аўтар толькі распачаў гэту
размову, не давёў яе да канца, да
высвятлення нейкай важнай ісціны.
Этычнае ў аповесці не заўсёды як
належаць падтрымліваецца эстэтыч-
ным. М. Гіль, як мне здаецца, за-
падатна паспадываўся на сілу народ-
на-фальклорнага слова ў яго пера-
важна бытавым, размоўным выка-
рыстанні. Архаічнасць стылю непры-
кметна паўплывала і на сам спосаб
мыслення пісьменніка. Аўтару апо-
весці не хапае гістарызму ў поглядзе
на сваіх герояў, у адносінах да якіх
гучаць сентыментальныя ноты.

«Маленькі вялікі чалавек» (В. Р.
Бялінскі) — галоўны аб'ект даследа-
вання ў сучаснай аповесці. Але пака-
заць гэту вялікасць звычайнага ча-
лавека, яго штодзённых спраў, бы-
тавых клопатаў, практычных інтэрэ-
саў у мастацкім творы няпроста. Мно-
гія праразі так і не дасягаюць пат-
рэбнага ўзроўню мастацкай тыпіза-
цыі, быццам задавальняючыся перамо-
гай радавога ўдзельніка сучаснага
жыцця над тым, што пераацэньвае
яму быць сумленным, часным, праў-

дзівым, актыўным. Можна, гэта і вя-
лікая перамога, але ж трэба каб і
чытач тое ўбачыў, і не толькі ўба-
чыў, а і адчуў усёй душой сапраў-
дныя маштабы дзейнасці сучасніка.

Малавата гэтага адчування ў ціка-
вай аповесці А. Марціновіча «Тра-
вінка і камень», у якой аўтар працяг-
вае распрацоўваць праблему, што
засталася на-за ўвагай іншых прара-
зікаў, — праблему барацьбы супраць
мяшчанства ў яго сучасным выгля-
дзе, бездухоўнасці пэўнай часткі
грамадства, рэзідываў дробнабуржу-
азнай псіхалогіі.

Твор досыць крытычны ў адносі-
нах да асобных прадстаўнікоў сучас-
най інтэлігенцыі, якія знаходзяцца
пад уплывам фармалізму і прэстаса-
вальніцтва. Травінка прабівае ка-
мень — творчы падыход да справы
выхавання маладога пакалення пера-
магае абыякавасць і недальнабач-
насць, сярэчэнства і дагматычнасць
у поглядзе на працу выкладчыка. Гі-
сторыя пра тое, як сціплая, але на-
стойліва выкладчыца замежных моў
Леакадыя Сцяпанавна адваджае сваё
права на самастойнасць і творчасць,
пададзена псіхалагічна дакладна і не-
ракаляўча, калі не лічыць інфарма-
цыйнасці некаторых эпізодаў твора,
публіцыстычнага хуткаісу ў асоб-
ных мясцінах. Але гісторыя гэта так
і не напаўняецца агульназначным
сэнсам і выглядае як прыватная
справа аднаго чалавека, якая калі і
знаходзіць падтрымку, то толькі ў
сяброў, сваякоў ці проста добрых
людзей. А гэта ж справа грамадскага
маштабу!

Празаікаў цікавіць не толькі сам
чалавек, але і напрамак, і змест яго
штодзённай дзейнасці. Так званы

Трымціць у наваколлі спякотнае мроіва. Нізка над полем праносяцца ластаўкі. Мусіць, к ночы збярэцца на дождж. А Аксіння трывожыцца: каб хоць паспеў Федзя зжаць той загон, што прымыкае да Буды з боку суседняга — уборкаўскага — калгаса.

Яна ступае босымі нагамі ў гарачы, як прысак, пясок і глядзіць у той бок, дзе павінна паказацца вёска. Узыходзіць на пагорак. Далёка цёмнымі шатрамі над яе домам узносяць верхавіны ліп. Старэюць дрэвы, як і людзі. На адной галіна ўсохла. Федзя вясной прыстаеў лесеці і пілоў-упярочкай доўга пілаваў тоўстую, з патрэсканай карой галіну. Але цвітуць кожнае лета ліпы. Аксіння любіць тады выйсці і пастаяць пад дрэвамі. Яна слухае нямоўчны роўны пчаліны зван. Гэтым звонам поўніцца і наваколле — гудуць пчалы ў кветках гарбузніку, у агурэчніку, у кветніку, што буюе перад домам. Люся, як была меншай, часцяком тады тузала бабулю за спадніцу, капрызна надзімала губкі:

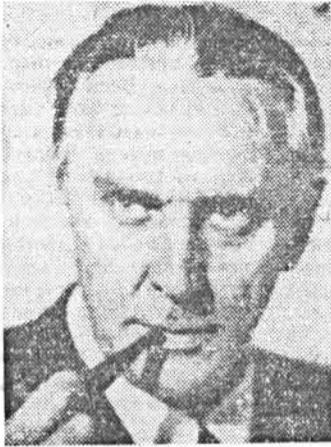
— Бабуля, ты што слухаш!
— Пчолак, унучачка. Чуеш, як гудуць! А як хораша пахне ліпавы цвет. Вось як паспее ён, мы і называем. А зімой табе адвар згатуем.

А як Люся падрасла, дык і сама любіла слухаць нямоўчны пчаліны зван пад ліпамі.

Ужо калі Аксіння падыходзіла да Буды, дык зноў над полем убачыла пустальгу. Птушка часта-часта трапцала крыллямі, аднак доўга не затрымлівалася на адным месцы. Чамусьці старая жанчына радалася, што ўбачыла зноў птушку. Добра, што ўсё жывое зноў вяртаецца да сваіх гнёздаў, да блізкіх яму мясцін. Можна, яна паляцела ад азярца да іхніх агародаў! Можна, то добры знак, што сёння Аксіння ўбачыла яе і зноў успомніла і шчымлівы, і ледзь не самы горкі, і такі далёкі той, свой дзень! От жа адбалела ўсё, перажылося, а не забылася назусім. Відаць, назаўсёды прыкіпела ў сэрцы. А Прохару яна тады не сказала, як моцна любіла яго, як цяжка было ёй адарвацца ад яго шырокіх грудзей, як ныла яе сэрца, калі ён яе цалаваў.

Яна спынілася і доўга глядзела, як пустальга завісала над зямлёй і то знікала, то зноў крыху ўздымалася ўверх. А навакол ўжо адчуваўся мядзевы водар, аксінніных і прохаравых ліп.

Яны стаялі магутныя — як патрыярхі. У адну некалі нават смальную пярун: абпалены след цямнее на парэпанай кары. А дрэва — нічога, выжыла. Зеленае, кучаравіцца кожную вясну і хавае ў густой лістоце шматлікую птушыную драбязу. Часам вясной зязюля прыляціць на ліпу. Шэрая вясчунія кукле — лічыць гады ёй, Аксінні...

У свядомасць чытачоў таго пакалення, якое ў сярэдзіне 20-х гадоў яшчэ толькі адкрывала для сябе Пушкіна і Гоголя, а з іх імёнамі і ўсю вялікую рускую літаратуру, у яшчэ маладой, але ўжо слабутай плеядзе — Маякоўскі, Ясенін, Фадзееў, Ляонаў, Шалахаў — свамі «Гарадамі і гадамі» уваходзіў і Канстанцін Федзін. Гэта быў час вялікай лямкі, якая ахапіла з нізу да верху ўсе інстытуты гаспадарчага, палітычнага і культурнага жыцця і з'явілася пачаткам нябачанага пераўтварэння, будовы жыцця на зусім новых эканамічных і філасофска-палітычных асновах, гэта быў час пераходзіў ўсіх маральна-этычных катэгорый.

Кнігі Канстанціна Федзіна з 20-х гадоў увайшлі ў залаты фонд самай чытальнай ці, як гавораць — самай актуальнай літаратуры, той літаратуры, якая зрабіла найбольшы ўплыў у справе фарміравання светапогляду будаўнікоў сацыялізму. Письменнік жыва адгукаецца на праблемы веку. Людзі інтэлігентнай працы на руінах старой аджыўшай дзяржаўнай сістэмы, іх лёсы ва ўмовах рэвалюцыі і грамадзянскай вайны — такая тэма першага рамана К. Федзіна і, можна сказаць, скрызная тэма ўсёй яго творчасці.

У «Гарадах і гадах» гэта тэма рэалізуецца праз вобраз разгубленага, бязвольнага інтэлігента, які не здолеў сумясіць сваё асабістае жыццё з жыццём новага грамадства. Яму супрацьстаяўлены вобраз валявога, моцнага ха-

Канстанціну ФЕДЗІНУ — 85

рактарам бальшавіка. Праз крах Старцова пісьменнік падводзіць чытача да высновы, што адзіна правільны шлях для інтэлігенцыі старой школы — гэта шлях аднавіння з рэвалюцыяй, з народам. Звяртае на сябе ўвагу ідэяная страснасць аўтарскай пазіцыі, рамачынная ўніяснасць — тое, што характарызуе савецкую класіку 20-х гадоў. «Гарадамі і гадамі» К. Федзін заявіў, што ў савецкую літаратуру прайшоў выдатны майстар размова.

творы, у якіх у найўнасці недахопы кампазіцыйнага характару, чытаюцца і ўспрымаюцца як творы мастацтва, калі яны выдатныя па мове. Вядома, само слова «мова» ў дадзеным выпадку трэба разумець пашырана, як майстэрства моўнага жыванісу. Не аб «правільнай» літаратурнай мове ідзе гаворка, «правільная», чыстая, сэрэбрыная мова патрэбна для юрыдычных, дзелавых і ўсякіх іншых дакументаў, для афармлення пратаколаў, актаў і справа-

ПРЫКЛАД СЛУЖЭННЯ НАРОДУ І ЛІТАРАТУРЫ

Наступныя яго кнігі: «Браты», «Выкраданне Еўропы», «Санаторый «Арыстар» і асабліва трылогія — «Першыя радасці», «Незвычайнае лета», «Касцёр» — цудоўна пацвердзілі гэта.

У чым жа тайна вялікага творчага поспеху К. Федзіна? У сугучнасці свайго, аўтарскага, чалавечага светапогляду з марксісцка-ленінскай тэорыяй — галоўным філасофскім напрамкам часу. У поўным аднавінні з сацыялістычным грамадствам. Безумоўна. Гэтакім ён вучыў свайго чытача, гэтакім следваў і сам. Письменнік жа заўсёды піша пра сябе, а гэтым самым і пра грамадства. Нішто грамадскае яму не чужое.

Але ці ўся тайна ў гэтых умовах? Бадай, не. Яшчэ патрэбен талент. Творчая лабараторыя — гэта таямніца творчага пачатку, сакрэт «чараў» мастака.

Але на адным пытанні творчага метаду, праблемы мовы пісьменніка, хочацца спыніцца.

К. Федзін лічыць, што ўсякую размову пра майстэрства трэба пачынаць з мовы, бо мова — «асноўны матэрыял твора», а «мастацкая літаратура — гэта мастацтва слова». Апантанасць пісьменніка любоўю да слова служыць крыніцай пакут, аб якіх пісьменнік ніколі не пашкадуе.

Мова як сродак мастацкага паказу не адасоблена ад майстэрства. К. Федзін перакананы, што не можа быць добрага твора, пісьменнага дрэпнай мовай. І, наадварот,

здаць, а для мастацкага твора патрэбна мова, настоеная на жывой практыцы. Гаворка ідзе пра ўменне пісьменніка выкарыстаць багаты мовы, прыцягнуць усю яе сілу паказу. Свежасць, непаўторнасць мастацкага вобраза — гэта і ёсць тое майстэрства, без якога літаратура як мастацтва здаецца непатрэбнай.

Сярод мастацкіх прычынаў К. Федзіна, якімі ён ахвотна дзеліцца з маладымі, гучыць як перакананне: «Няможна ісці ў літаратуру на той падставе, што ты таксама можаш напісаць як «усе». Заўсёды і ва ўсім трэба шукаць сябе, свае прыёмы пісання. «Як раскажаць, як напісаць? — гэта найпакутнае, першае, галоўнае, самае страшнае пытанне, з якім жыве пісьменнік. Рапціай, вечарам, ноччу, ва ўсіх праявах быцця чутно пісьменніку гэта пытанне яго мастацтва: як напісаць? Нельга ўявіць сабе літаратара абыхвавага да формы твора, — гэта быў бы феномен, гэта быў бы жудасны вырадак!»

Герой Сацыялістычнай Працы, акадэмік Акадэміі навук СССР, галарыйны доктар Берлінскага ўніверсітэта, дэпутат Вярхоўнага Савета СССР, Канстанцін Аляксандравіч Федзін многа год узначальвае Саюз пісьменнікаў СССР, яго жніцёвы і творчы шлях з'яўляецца цудоўным прыкладам служэння Радзіме, партыі, народу.
Мікола ЛОБАН.

«дзелавы чалавек», які апошні час прайшоў па старонках многіх твораў, нярэдка хварэе на маральную глухату і абыхвавацца да ўсяго, акрамя вытворчага плана і працоўных паказчыкаў. Духовны свет яго ў творах часам бедны, кругогляд вузкі.

Юнацтва з яго маральнай бескампраміснасцю, бадай, асабліва востра прыкмячае гэтага носьбіта бездухоўнасці і нячуласці. Аповесць А. Кобец-Філімонавай «Влакціны экспрэс» паказвае, як удзельнікі студэнцкага будаўнічага атрада ўрэшце знаходзіць у сабе сілу і смеласць, каб выкрыць свайго камандзіра, які прыкрываў сваё імкненне стаць «над масай» залюбамі аб тым, што ён дбае найперш пра справу і агульны інтарэсы. Твору, на жаль, бракуе сіцэласці і эканомнасці ў падачы жыццёвага матэрыялу, сюжэтнай арганізацыі і энергіі дзеяння.

Схематызм застаецца сур'ёзнай пагрозай для беларускай аповесці. Немалую небяспеку ўяўляе і імкненне апісаць з'яву, «застольніц» тэму, падаць матэрыял у белетрыстычнай форме. Усё часцей спыняе ўвагу і тое, як традыцыйнае імкненне беларускіх аўтараў да паказу чалавека ў быцце, у цэлым прывабнае, калі разглядаць яго на фоне шматлікіх падрабук пад літаратуру, вядзе да таго, што праблема быцця, сэнсу чалавечага існавання, што размова аб працоўных буднях сучасніка не вырастае ў вялікую зацікаўленую размову пра духоўнае ў людзях, пра маральнае і прыгожае.

Можна, таму асаблівую ўвагу прыцягваюць творы, у якіх заўважаецца імкненне пашыраць стыльвыя магчымасці беларускай прозы, узбагачаць

лексіку і сінтаксіс беларускай літаратурнай мовы. На фоне агульнай традыцыйнай схільнасці беларускіх празаікаў да бытанісання, да пераважна сацыяльна-бытавога асэнсавання жыцця вылучаюцца надрукаваныя ў мінулым годзе аповесці Р. Семашкевіча «У калаўроце дзён» і В. Сачанкі «Дыярыуш Мацея Белановіча».

Форма дзённіка, абраная В. Сачанкам, надзвычай адпавядае мэце паказаць адностраванне гісторыі ў характары чалавека. У дзённіку як жанры асабліва выразна выяўляецца працэс росту асобы, яе ўнутранага руху да новага душэўнага стану. У аўтара — дар імітацыі, здольнасць да творчага пераўвасоблення. Узв'язаны за аснову гістарычны помнік, ён змог развіць тое, што было перазгорнута, паказаць тое, што магло быць, хаця на самай справе і не было. Не ўсім чытачам, мабыць, будзе да душы такое вольнае абыходжанне з рэальным фактам, тако неярэдка пасіўнае следаванне за ім, але ў аўтара свая праўда — думка аб нескаронасці беларускага народа, аб яго нежаданні «сябе мардаваць» і «чужую волю спраўляць». Думаецца, павінны прынесці плён стыхійная розніца мовы і лексікі старажытнага помніка, на аснове якога напісана аповесць, сама яго інтанацыя біблейска-праорочая, узвышана-суровая, дасюль, здаецца, апрабаваная хіба толькі ў некаторых творах К. Чорнага, З. Вядулды, У. Караткевіча.

Аповесць Р. Семашкевіча «У калаўроце дзён» нечаканая для беларускай прозы. Яна ўводзіць ва ўжытак прыёмы, якія да апошняга часу выкарыстоўваліся перш за ўсё ў драматургіі: сатырычную накіраванасць, парадыйнасць сітуацый і характараў, умоўнасць сюжэта. У «смахвай упакуючы» наведана думка, што ча-

лавец павінен суразмяраць свае магчымасці з мэтай, якую ставіць перад сабой. У адваротным выпадку ён непазбежна апынецца ў фальшывым становішчы. Як гэта, дарэчы, здарылася з галоўным героем твора — нягеліям і недалёкім, няздатным да навуковай дзейнасці і наогул да актыўнага ўдзелу ў жыцці выкладчыкам ВДУ Зміцерам Апанасавічам. Герой трапіў «у калаўрот дзён», ва ўладу быту і ў марнай нагоні за ўяўнымі каштоўнасцямі страціў нават тое нямногае добрае, што было ў ім ад ранейшага сялянскага хлопца. Імкнучыся пазбегнуць небяспекі «зачарніння» рэальнасці, празмернага дэфармавання рэальных абставін, малады аўтар ураўнаважвае прапорцыі за кошт лірыкі, якая значна прасвятляе фон і змякчае фарбы. Варта сказаць, што там, дзе лірычны пачатак бярэ верх у творы, напрыклад, у канцы аповесці, назіраецца прыкметны спад выкрываўчай сілы, сатырычнага гучання твора. У цэлым жа аповесць «У калаўроце дзён» пашырае стыльвыя магчымасці нашай прозы, з нечаканым боку паказвае сучасніка.

На матэрыяле аповесці мінулага года добра відаць многія недахопы ў працы беларускіх празаікаў. Аповесць па сваёй жанравай прыродзе, па сваіх мастацкіх магчымасцях заклікае апяртыўна адгукнацца на тое, што адбываецца ў сённяшнім жыцці, схопліваць найбольш характэрнае, істотнае ў імклівым руху наперад нашага сучасніка. Але многія вострыя праблемы сённяшняга дня праходзяць тым не менш міма ўвагі пісьменнікаў.

Няшмат твораў можна назваць, напрыклад, на тэму, якая хвалюе людзей планеты, — на тэму ўзаемаадносін чалавека і прыроды. «Рыбацкая назма» К. Кірзенкі «Вандрунае

шчасце» вырашае яе, на жаль, толькі часткова, у раздзеле пра раку Свіслач. Ад чалавека, які любіць прыроду Беларусі, бачыць адметнасць беларускіх рэк, бязмежную шчодрасць і характэрнае беларускага краю, умее раскажаць пра здардлівае рыбацкае шчасце і пра тое, як жывое аднавіне з прыродай наваўняе душу чалавека пазіўай, так, як гэта паказана ў аповесці, чакаеш не толькі захавання, але і клопату аб зберажэнні агульнанароднага багацця.

Няўняна зрухі ў паказе рабочага асяроддзя, у колькасных адносінах самага шматлікага, а ў якасных самага ўплывовага ў вялікай справе сабудовы новага грамадства, таксама не настолькі прыкметны, каб задаволіць чытацкую патрэбу. Спасылкі на нераспрацаванасць самой тэмы, на неасвоенасць аднаведных стыльвых пластоў мовы не апраўдваюць. «Малох» А. Купрына, «Маці» М. Горкага, «Сокі цаліны» Ц. Гарына ствараліся тады, калі пра гэта і гаворкі не было. Відавочна, што справа ў іншым, а імяна — ў шырыні погляду пісьменніка на так званую «рабочую тэматыку», у маштабах мастацкага асэнсавання велічэй фігуры рабочага чалавека, творцы новага свету.

Беларуская аповесць, думаецца, знаходзіцца на шляху ад пазнання жыццёвай вышыванасці да адкрыцця заканамернасцей ва ўсёй іх рэальнай складанасці і багаці, на шляху ад мастацкага аналізу да сінтэзу, да аб'ектыўнасці. Незавершанасць, няспеласць нашых ведаў аб жыцці на дадзеным этапе шмат у чым тлумачыць многія яе асаблівасці, яе поспех і яе недахопы ў выяўленні вядучых тэндэнцый грамадскага развіцця. Усё гэта вымагае большай патрабавальнасці ў творчай працы нашых празаікаў.

ШЫРАКАВАТЫ памост з сівых ад ветру і сонца, выслізанах, мо нават здратаваных тысячама ног дошак крыху прыўзняты ў глыбіні сцэны. Адтуль, як з-за пагорка, будуць выходзіць сейбіты і жней, вынікаць здані, выскокваць воўк і авечкі. Часам, нібы на крылах натхнення, будзе ісці і ісці музыка: памост будзе падымана, і тады гледачу адкрыецца бясконы шлях, аж да сонца, у вечнасць і нябыт. Увесь пляч сцэны аздоблены чароўнымі ўзорамі. Неба і сонца, крайд і беларускай зямлі, выяўлены колерамі, а не абрысамі,—усё гэта адпаведна з дзеяй падаецца мастаком рознакаляровымі сполахамі...

Прэм'ера гэтага спектакля адбылася ў дні святкавання пяцідзесяцігоддзя Беларускага дзяржаўнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа ў Віцебску, а праз некаторы час і сталічны глядач вітаў коласаўцаў з новым прыкметным укладам у наша сцэнічнае мастацтва. Зала была ўзрушана сінтэзам паэтычнага слова і яркага тэатралізаванага відовішча, нечаканым спалучэннем бытавога сюжэта і ўзнёслай лірычнай фэбулы, асэнсаваннем традыцыйнага «вясковага» матэрыялу з густам сучаснага сцэнічнага майстэрства.

Тут — у драматычнай баладзе «Сымон-музыка», інсцэніраванай У. Гайчаровым і В. Мазынскім паводле выдатнай паэмы (рэжысёр В. Мазынскі, мастак А. Салаўёў, кампазітар С. Картэс) — надзвычай выразна сканцэнтраваны фальклорныя элементы і паэтычныя сімвалы. Спектакль і пачынае хор, дэкламуючы прысвячэнне, у якім гучыць асэнсаванне народным паэтам вытокаў і псіхалогіі творчасці.

**Ад роднае зямлі, ад гоману бароў,
Ад снізан вечаўроў.
Ад песень дудароў...**

Гучыць жніўная песня. На сцэне, асветленай, стаіць Маці. Паўз яе праходзіць Сейбіты. Маці ўздымае над галавою, як вянوک, кола ад сялянскіх калёс. Гэтыя сімвалы суправаджаюцца голасам сялянкі:

**Ой, коціцца вянوک з поля,
Ой, коціцца вянوک з поля,
Такая ўжо яго доля,
Ой, такая яго доля...**

Народныя песні запісала ў роднай вёсцы маці на Вілейшчыне артыстка Таціяна Мархель, што выконвае ролю Маці. І песні, і вершы ў яе вуснах гучаць надзвычай арганічна. Актрысе даводзіцца тут не выяўляць характар пэўнай маці-сялянкі, а ствараць сімвал маці-працаўніцы, маці-гаспадыні. Самотная постаць, велічная хада і пастава, вольны спеў ды на момант — устрыжваная ўтраненасць у ноч — вось і ўсе «выяўленчыя сродкі» ў гэтай ролі. Але вобраз атрымаўся выразны, успрымаецца эмацыянальна. Маці — стрыманая, паважная гаспадыня дому, парабавальная, але справядлівая і дэспічная.

Паэма «Сымон-музыка» з напісанага Я. Коласам вызначаецца найменшай прывязанасцю да побыту. Лёс хлопчыка Сымонкі цікавіць пераважна ў той меры, у якой дазваляе гаварыць пра лёс Беларускага мастацтва. І жанр драматычнай балады, абраны аўтарамі інсцэніроўкі, з'яўляецца адзіна магчымай формай, каб увасобіць ідэйны змест сімваліка-рамантычнай паэмы на сцэне.

Першая частка спектакля пачынаецца з сімвалаў: параджэнне хлопчыка вітаюць Павітухі; нібы зерне ў раллю, падаюць у сэрца Сымонкі песні; лёс яго праўракаецца казанню (пра адметны лісток і адзіночку колас жыта) і сратлівым напевам пра долю. Унутраны свет хлопчыка, той спеў і гране, якім пешыцца малы, выяўляецца праз уласныя маналогі, праз вершы, прачытаныя Хорам, праз песні Маці і ў зрокавых вобразах. І нека непрыкметна сярод выяўлення свету гучаў пачынаецца завязка рэальных падзей: Бацька выносіць пугу і кідае яе, стрэліўшы, да ног Сымонкі. Ды яшчэ выказвае непрыкметнасць да сынавай апантанасці:

**Уй, нлўнлюда, мухамора!,
Грэх адзін з ім, адно гора.**

Апошнія словы паўтараюцца як рэфрэн, як выказнік адносінаў наваколя да забавак малага Музыкі.

На сцэне з'яўляецца дзед Курыла, стары пастух. І зноў дзея спыняецца, здарэнні з Сымонам могуць паранейшаму ўспрымацца як яго фантазія. Але тым

не менш паглыбляецца характарыстыка таленавітага падлетка. Гучыць «Песня аб званок», дзе гаворка акрэслена ідзе пра талент сапраўдны і фальшывае пустаўноства.

Эпізоды адіссін Сымона з дзедам Курылам, мала паскараючы дзеянне, маюць асаблівае значэнне для станаўлення вобраза Музыкі. Напачатку выяўляючы ўнутраны свет Сымонкі, яны пераходзяць у сімвалічны паказ станаўлення Музыкі — народнага песняра. Спачатку Сымонка імкнецца ўсвядоміць навакольны свет, месца чалавека ў прыродзе, а тады ўжо і асэнсавваць мяжу паміж жыццём і смерцю. Праз яго маналогі — паэтычныя і ўзнёслыя, і рэплікі навакольных, часам

усяго, што на сцэне. Перад намі нібы ўвасабляецца казачнае гранне, фантазія хлопчыка. Вось Музыка ўздымае смых і... з'яўляецца Хор, чытаюцца радкі, што ў паэме называюцца лірычнымі адступленнямі аўтара. Чытае і сам Сымон. Асноўным сродкам уздзеяння становіцца слова — паэзія Я. Коласа. У спектаклі прачытаюцца амаль усе значныя радкі паэмы. І побач з Сымонам дзейнічае Аўтар — праз Хор, Сейбітаў, Жней, Маці, праз самога Музыку, нарэшце.

Другая частка спектакля — пра служэнне таленту народу, пра лёс Музыкі. Яна выстраена сюжэтно, больш заземлена, вобразы набываюць канкрэтна-бытавое ўвасабленне. Вырашэнне яе ўсё ж

Такога абагульнення, нават матыву, галоўнага ў паэме, няма ў інсцэніроўцы і ў спектаклі. Пралёк даволі істотны!

Якуб Колас, азіраючы ў трэцяй частцы паэмы гістарычны лёс Беларускага мастацтва, вызначае некалькі шляхоў, па якіх ішлі таленты, і далей малое сацыяльна тыпу ворагаў народа, якія зманьвалі творчыя натуры на службу сваім інтарэсам.

Колькі талентаў зьявілася...

Без гэтага матыву здрабняецца аўтарская думка, прыглушаецца сімвалічнае і сацыяльнае гучанне вобразаў Жабрака, Карчмара і Князя.

Жабрак (Т. Кокшытэ) тут — дужы, спрытны, рухавы і гарэзлівы мужчына. Нават яго адзенне — халацік, старанна абшывы чырвонымі, зялёнымі і сінімі латкамі — гаворыць: перад намі вандроўны сярэднявекowy штукар, блазен у абліччы старца з торбамі. Гэта дзейны філосаф-прыстасаванец. Талент пераўвасаблення: спрыт акрабата, імклівае жанглёра ён сядома ставіць на службу сэрбаму грошу, а іх у яго «там, за бокам, цэлы спрат». Яго светаноглед фармулюецца ў сказе пра варону-хвальбону, што вельмі імпрэтна, з багаццем інтанацый выконваецца Т. Кокшытэсам. Столькі «вядлівасці ў яго голасе: «Славы сабе прагне... бліснуць бліскавіцай у надземнай багне...»!

Жабрак на сцэне выступае самым неспадзяваным сведчанні, каб эмацыянальна ўздзейнічаць на збынтэжанага хлопца. У той жа час ён і падманвае Сымона, хавая сваю хіваасць. Таму перад намі самым нечаканым твары Жабрака. Вось ён імкліва вынікае ля агню. Імгненне, і ён урываў сваё: бульба, спечаная Сымонам, апынулася ў яго торбе. Яшчэ момант, і жанглер ператварыўся ў цікаўнага падарожніка. Зноў нібы змена маскі — і гэтыя вогнішча становіцца гаспадаром. Або такі момант: мільганула думка ў яго, ці не абкрадзе хлопца, — і Жабрак «строіць» з сябе няпачаснага старца, якога пакрыўдзіць — грэх смяртэльны... Усё гэтыя пераўвасабленні — і ў інтанацыях (то падкрэслена прачулых, то наганяючых жах, то шчырых, а то цынчных), і ў імклівых жэстах, і ў раптоўных пластычных парываннях. Перад гледачом — серыя смелых імправізацый таленавітага акцёра.

Але ў стракатым малюнку вобраза Жабрака, на мой погляд, губляецца думка Я. Коласа пра тое, што здольнасці гэтага чалавека таксама зьявіліся на нішто.

Не знойдзены акцёрскія фарбы і для выяўлення вобраза Карчмара (А. Лабанок) як страшнага ворага духоўнай свядомасці і дабрабыту народа. Тут, у карчме, паводле паэмы,

**марнаваўся век дзіціны,
талент друзіўся на пыл,—**

а ў спектаклі замест гэтай трагедыі развіваецца тэма непрыняцця патаўнам таленту Сымона. Раз'юшаныя паведвальнікі патрабуюць «граць песнаканою кадрыль». Карчмар вырывае скрыпку з яго рук, і вянкія слухачы раснігаюць (?) на сцэне падарунак дзеда Курылы.

Затое цалкам прымаеш тую эпізод, дзе працягам і лагічным завяршэннем шляхецкага паланезу з непрыроднаснаю яго рухаў робіцца гвалт над Ганнай... Гэта ўражвае моцна.

Для сцэнічнага ўвасаблення паэмы, багатай элементамі паэтычнай сімвалікі, якою з'яўляецца «Сымон-музыка», неабходна было спалучыць нафас народнай паэзіі з прыёмамі народнага відовішча. І там, дзе гэта дасягнута, сцэна выглядае надзвычай «сучаснай». Пазбегнуўшы бытавога і псіхалагічнага праўдападобства, стваральнікі спектакля здолелі ўвасобіць на сцэне эмацыянальны лад і многія філасофскія аспекты выдатнага твора нашай паэзіі.

**Пайшоў Сымон сваёй пучынай,
Бо ён прыроджаны пясняр.
Панёс ён людзям песень дар —
Агонь душы і сэрца жар,
Панёс пяснярскай калінай.**

Заклучныя словы Коласавай паэмы вельмі паэтычна і прыгожа завяршаюць спектакль: узнёсла і ўрачыста ступае Музыка, аддаляючыся ад залы. Памост-пучына песняра бясконы: з-за «шчыта» ўзгорка прыўзнятаеца яшчэ адзін прасцяг з такіх жа дошак. Удалечыні — неба і сонца, бязмерная прастора хараства і музыкі.

Уладзімір ІСКРЫК.

А Д ПЕСЕНЬ ДУДАРОЎ

«СЫМОН-МУЗЫКА» ПАВОДЛЕ ПАЭМЫ ЯКУБА КОЛАСА
НА СЦЭНЕ ДРАМАТЫЧНАГА ТЭАТРА

неаднаразова паўтараючы, нахшталь: «От жа хлопца урадзіўся...». «Вось дуру-бала, даўбня», «Не такі, як усе дзеці» і да т. п. — выяўляецца канфлікт. Нарастае ўвага да Сымона дзеда Курылы. І, нібы водгаласак дзедавай скрухі, нясецца песня-жалоба пра долю, перасцярога дапытлівасці і цікаўнасці таленту, сутунная дзелаючы словам: «Мне здаецца ўсё, што мала пажывеш ты, галубок, бо не любіць свет і людзі, каб іх тайнасці пазнаць...» Дзед Курыла спачатку размаўляе з Сымонам, як з малым, падтрымлівае яго цікаўнасць да наваколя, сам выказваючы добрае адчуванне роднай прыроды. Неўзабаве ж Курыла сам, зачараваны дапытлівасцю і чуласцю хлопчыка і ўзрушаны яго мроямі, адкрывае новыя адценні свае ўласнае душы. І, падарыўшы малому дудку-вяселушку, абыходзіцца з ім, як мудры настаўнік з дапытлівым вучнем. Для яго Сымон цяпер — «мой музыка малады». Паступова голас артыста набывае больш урачыстасці, усхваляванасці, а сцэны з Сымонам праходзяць прыўзнята.

Фальклорна-ўзнёслы вобраз дзеда Курылы створаны ў спектаклі Я. Шыпілам. Яму ўдаецца натуральна пазодзіць сябе ў ролі і ў эпізодах бытавой будзённасці, і ў сцэнах сімвалічнага гучання. Абвясціўшы сваёму пасядоўніку: «Ты — музыка-чараўнік», дзед нібы перастае стрымлівацца перад пастушком. Голас яго пабывае сілу, пастава выпростваецца. Дэкламацыя, аднак, не становіцца штучнай, гук не фарсіруецца. «Гаваарыў пастух Курыла, як духоўніцу рабіў:

**Грай жа, дзеткі: скрыпка важна;
Смутах ты ёй свой вальшэ,
І душа заплача жанна,
Як ты смыкам павядзеш...»**

Цяпер артыст паказвае дзеда Курылу як ідэалізаванага Старога. І ў апошнім сваім з'яўленні як здань Дзед перарастае ў сімвалічны вобраз мудрага прадстаўніка народа, які падсвядома адчувае якасна новы ўзровень духоўных запатрабаванняў Музыкі. Рука яго абাপіраецца на кій, постаць манументалізуецца, словы гучаць уладна і прароча. Як рэфрэн, паўтараюцца яны ўвусну Сымона. Хор даносіць народны запавет: грай жа, хлопца... Але цяпер гэта ўжо не проста хлопца — перад намі Музыкі.

Першая частка спектакля, такім чынам, пра нараджэнне: нараджэнне дзіцяці, нараджэнне таленту, пачатак Дарогі. Традыцыйны фальклорны зачын. Непасрэднага дыялогу ў ёй, як і наогул у спектаклі, мала. Гэта размовы бацькоў ды Сымона з Дзедам. Увогуле зносіць Сымона з іншымі дзейнымі асобамі ідуць праз залу, праз успрыняцце, эмацыянальную рэакцыю гледача на вершаваныя маналогі Сымона і на выяўленне Хору, Маці, дзеда Курылы, Жней і Сейбітаў. Сымон (у гэтай прапаёмкай ролі дэбютаваў артыст С. Шульга) адасоблены ад

ідзе ў адпаведнасці з лірычным ладам паэмы, рамантычная плынь мае сваё сімвалічнае завяршэнне. Але ці не парушаецца тут стыль відовішча — драматычнай балады?

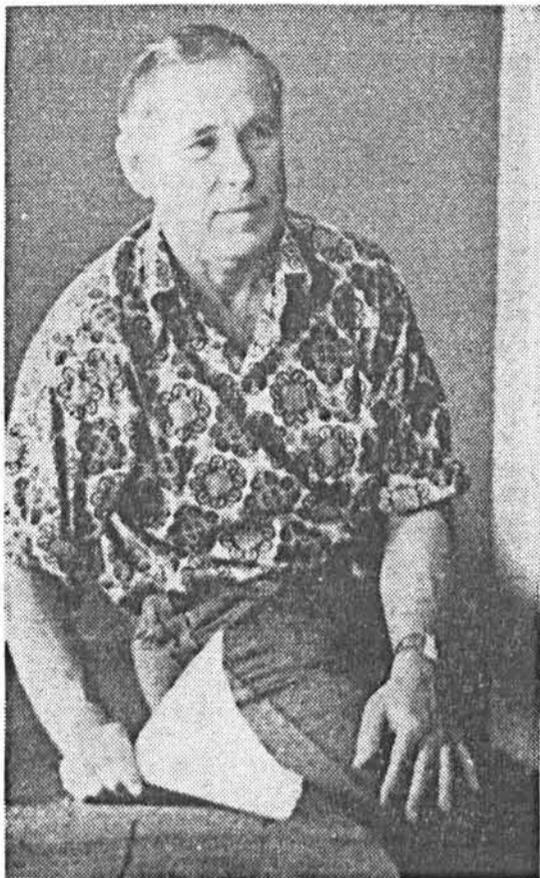
Ацэньваючы спектакль, варта сказаць асобна аб драматургічным матэрыяле і аб тым, як удалося тэатру увасобіць яго на сцэне. Паэма дае падставы для самых разнастайных інтэрпрэтацый. «Сымон-музыка» — твор шматпланавы, і ніводная настаўка не можа перадаць багацця паэзіі Я. Коласа. Калі б можна было перадаць адзін від мастацтва праз другі, то не было б саміх гэтых відаў. Аднак, безумоўна вітаючы новую работу коласаўцаў — рэжысёра, акцёраў, мастака, можна спрачацца, наколькі поўна, цікава, глыбока прадстаўлена паэма ў драматычнай баладзе, зробленай па першакрыніцы У. Гайчаровым і В. Мазынскім.

Стварыўшы другую частку больш сюжэтнай, аўтары спрыялі займальнасці відовішча, дапамаглі яму пазбегнуць аднастайнасці. Хоць у першай частцы Аўтар паэмы выступае пераважна праз увядзеных ў інсцэніроўку дзейных асоб, а ў другой — праз канкрэтыя вобразы твора, паэзія Я. Коласа гучыць аднолькава выразна падчас усяго спектакля.

Аднак спрэчнай застаецца пазіцыя стваральнікаў драматычнай балады ў адборы тэксту, калі ўлічыць, што гэта першая спроба данесці да гледача са сцэны паэму «Сымон-музыка». Думаецца, што іхні падыход залішне асцярожны: можна было, мусіць, зыходзіць з глыбіннага зместу, з аўтарскай задумкі, не абмяжоўваючы сябе думка-трыма важнымі, значнымі, але не вычарпальнымі матывамі. Тым больш, што наша літаратуразнаўства за апошнія дзесяцігоддзі істотна па-новому перачытала паэму. «У паэме «Сымон-музыка» — рамантычна-нафаснае ўслаўленне духоўнай велічы працоўных мас, філасофскі роздум над шляхамі развіцця народнага мастацтва. Праз паказ пакутлівага лёсу таленавітага музыкі з народа Колас адлюстравваў лёс мастацтва роднага краю да рэвалюцыі» — такое значэнне стала сёння энцыклапедычным, і, відаць, не варта было абмянаць гэтую тэму.

Блуканні Музыкі па «дарогах у край шчаслівы» складаюць далейшы змест спектакля. У паэме ж лёс мастака разглядаецца неадруйна ад гісторыі роднай зямлі.

**Тут схадзіліся плямёны
Спрэчкі сілаю канчаць,
Каб багата адароны
Мілы край наш зваўцаць,
А нас цяжка ў сэрца раниць,
Пад прыгон узцяць на век,
Нашы скарбы апаганіць,
Душу вынесці на здэк,
Каб у віры той ашукі
Знішчыць нашы ўсе сляды,
Каб не ведалі ўнукі,
Хто такія іх дзяды.**

Імя артыста Фёдара Шмакава не мае патрэбы ў рэкамендацыях: яго ведаюць глядачы ўсёй рэспублікі і ўсёй краіны. Сцэна і экран зрабілі акцэра з Віцебска папулярным, яго талент заваяваў прызнанне самых дасведчаных знаўцаў і самых шырокіх глядачоў. «Зрабілі... заваяваў...» — ці дакладныя словы для характарыстыкі творчага аблічча такога мастака? Не, ёсць у іх штосьці аблегчанае: чытаеш іх і застаецца такое ўражанне, быццам пры наяўнасці таленту і цікавага рэпертуару артыст здабывае поспех абавязкова, без асаблівых намаганняў, без пакут і расчараванняў. Прынамсі, аглядаючы шлях, пройдзены Ф. Шмакавым, такое ўражанне застаецца, бо амаль кожны сезон ён выходзіць на подзвіжкі ў новай ролі, і ў друку з'яўляюцца ўзрушаныя водгукі пра спектаклі коласальнага, дзе ў ансамблі з ветэранамі трупы і артыстычнай моладдзю ён іграе смела, тэмпераментна, ствараючы самабытны партрэт героя. На экраны выходзіць фільм з яго ўдзелам, і хай сабе гэта будзе эпізадычны персанаж, Ф. Шмакава заўважаюць, аб ім гавораць глядачы і пішучы рэцэнзенты.

З нагоды юбілею народнага артыста СССР Ф. Шмакава мы папрасілі расказаць аб ім яго калегу, старшыню Віцебскага аддзялення БТА, заслужанага артыста БССР Г. Дубава, які ведае добра — «які гэта ўсё робіцца» па той бок тэатральнай залы.

КАЛІ Я ПРЫПШОУ у калектыў коласальнага, своеасаблівага увасаблення і посьбітам традыцый трупы, прадстаўніком тэатра на адказных форумах і перад грамадскасцю быў Аляксандр Канстанцінавіч Ільінскі. Ён іграў галоўныя ролі. Ён даваў прыклад сваяцкіх адносін да кожнага выхаду на сцэну. Яго імпрывізацыі абуджалі жаданне ў маладых артыстаў вучыцца працаваць імяна так. Яго адчуванне паўнацэннасці і ідэінай скіраванасці трактоўкі класікі або сучаснай п'есы дысцыплінавалі ўсіх нас. Ён арганічна і непасрэдна паглыбляў у стыхно народнага гумару і ўзімаўся на вышнімі драматычным перажываннімі. Артыст, як мы гаворым, ад галавы да пяці! Віцязьчане сустракалі яго паяўленне на сцэне апладысмантамі. Ён быў для іх артыстам-грамадзянінам. Сапраўдным коласальцам.

Цяпер такім мы ведаем Фёдара Іванавіча Шмакава.

Ён мае права прадстаўляць наш тэатр. Нашай агульнай гордасцю было прысваенне яму ганаровага звання народнага артыста СССР і выбранне дэлегатам XXV з'езда КПСС. І дагэтуль Фёдар Іванавіч жыве ўражаннямі ад тых незабыўных дзён, ад сустрэч у Маскве, у Крамлі. Як мастак, ён абдумвае перажыванне і пачуццё на з'ездзе, вызначаючы канкрэтныя задачы на кожную дзень, на кожны спектакль.

Я не скажу бы, што перамогі даюцца яму лёгка. Сотні разоў на рэпетыцыях сам быў сведкам: сёння, здаецца, ён знайшоў канчатковую рэдакцыю свайго сцэнічнага малюнка вобраза, замацаваў з рэжысурай і партнёрамі інтанацыі, мізансцэны... Вочы гараць тым агеньчыкам, які запальваецца, калі артыст прадчувае ўдачу. Ды і нам падабаецца. Але — не! Назаўтра Ф. Шмакаў пачынае амаль усё нанова і рэпетыцыя гатова ператварыцца ў першалачатковую. Артыст

здаваўся ё, назаўжды за яго вялікім папярэднікам. Народнасць таленту і напрамку творчых шуканняў артыста мы адчуваем па многіх яго сцэнічных вобразах: Каравай у макаёўскай «Таблетцы...», Васкоў у інсцэніроўцы апавесці Б. Васільева «А зоры тут ціхія...» — прыклады нядаўнія. Што характэрна для гэтых персанажаў Ф. Шмакава? Прастага. Выходзіць на сцэну чалавек, які ён ёсць у штодзённым жыцці. І — усё? Усё! Толькі кожны з нас ведае, што прастата — самае складанае для мастака паогул. Жывапісец пакутуе, пакуль піша на палатне сасну пад блакітам, звычайную зялёную сасну з пазалочаным ствалам пад звычайным прасторам блакіту з белым воблакам. Ды і сапраўдны фатограф ведае, як цяжка знайсці кампазіцыю кадра, каб мы ўбачылі на здымку не адбітак прадмета, а вобраз. Дык вось, Ф. Шмакаў у лепшых сваіх работах у рэпертуары бу-

РОЛЯ ТАБЕ НЕ ДАЕЦЦА, А ДАРУЧАЕЦЦА...

НАРОДНАМУ АРТЫСТУ СССР Ф. ШМАКАВУ — 60

сумняваецца, не верыць сабе, перачытвае тэкст, знаходзіць там тое, на што раней увагі не звярнуў...

А ці мае права на сумненні акцёр такога маштабу і такога становішча ў трупы? Ён — майстар! З багатым вопытам. На яго звернута ўвага рэжысуры. З ім лічацца партнёры. І раптам — сумненні?

Калі хочаце, без такога разумення творчасці, адно толькі апломб «вядучага» ніколі Ф. Шмакаву поспеху не прынёс бы. Спачатку, калі табе ролю даручаюць (а нам іх не «даюць», а менавіта «даручаюць!»), будзь смелым і рашучым. Каго буды я іграць? Блазна ў «Каралі Ліры» або Кісельнікка ў «Багнэ» А. Лестроўскага? Калі ласка, сыграю!.. А потым, застаўшыся сам-насам з тэкстам, ты пачынаеш адкрываць бездакнадушна героя і прымерваеш: ці хочеш у цябе сілы перакінуць праз рамяні ў залу тое, чым ён жыве вось у гэты момант або вось у тым паяўленні? Мітусіцца, я мастацтва не даруе мітусні. Ты ведаеш і гэта, але роля сваёй складанасцю прымушае цябе ліхаманкава шукаць або рыхтаваць заяву аб адмове ад яе... Фёдар Шмакаў з'яўдаецца і такіх хвілін акцёрскага жыцця. Знаёмыя яны яму і сёння.

Мы паважаем нашага калегу і старэйшага таварыша за тое, што ён умее пераадоўваць роспач і сумненні. Для гэтага трэба быць і творца, і на-рамеціцку ўзброеным. Дакладней кажучы: творца мабільным. Фёдар Шмакаў — такі.

Такім ён быў, калі яму даручалі ролю юнага Уладзіміра Ульянава (п'еса «Сям'я» І. Папова), і ён сядома браўся за найскладанейшую артыстычную задачу, бо з першых крокаў на подзвіжкі марыў стварыць вобраз вялікага правадыра. Такім ён быў, калі яму даручалі «перакладаць» на мову сцэнічнага мастацтва адказныя ролі ў інсцэніроўках прозы І. Шамякіна («Крыніцы», «Сэрца на далоні», «Снежныя зімы»). Такім ён і пры сустрэчы з класікай — Прысыпкін у «Клапе» У. Маякоўскага або Акім ва «Уладзе цемры» Л. Талстога.

А колькі перажытага ім каля запаветнай для нас, акцёраў, дошкі аб'яў, на якой вывешваецца размеркаванне роляў, калі аднойчы там было абвешчана: Несцерка — Ф. Шмакаў!.. Гэта ж пасля самога Ільінскага іграць Несцерку! Браць на свае плечы, умоўна кажучы, «фірменны» спектакль рэпертуару коласальнага! Зноў жа мы былі сведкамі сапраўднага творчага, артыстычнага пераадоўлення ў сабе сумнення, пераадоўлення паўтору вядомага ўсім і ўсімі прызнанага тлумачэння паводзін Несцеркі. І — пашаны да знойдзенага А. Ільінскага.

Я наўрад ці змагу перадаць, што ж атрымалася ў Ф. Шмакава ў дадзеным выпадку, ды і патрэбы, відаць, у гэтым няма, бо шмакаўскі Несцерка з камедыі В. Вольскага цяпер займае месца, якое можна назваць раўнапраўным з тым, што было замацавана,

дзённым, бытавым, жыццёва дакладным «не проста» простым чалавек, а мастацкае адкрыццё характара і адметнай якасці чалавечай душы. Яго так званыя простыя героі — характары. Таму і канфлікты, у якія ўступаюць яны, — гэта гісторыя душы, яе пакут і радасці, станаўлення і гатоўнасці да дзеяння ў адпаведнасці з перакананнямі і сваім... характарам.

Такія персанажы выпрацоўваюцца на рэпетыцыях артыстам. Ён штосьці гаворыць ціха, выкрыквае, ходзіць з аднаго канца сцэны ў другі. Ну, чаго там думаць і шукаць, калі ўсё ясна: Каравай — гэта кадравы старшыня калгаса, улюбёны ў зямлю, адданы ёй, закланочаны яе росквітам, яму балюча, што хтосьці з землякоў з халадком ставіцца да ўсіх гэтых зямных спраў і праблем. Усё ясна і так проста! Ты не грміруешся, выступаеш амаль што ў «сваім» касцюме... Не, Ф. Шмакаў і сам гэта ведае, а спакою яму роля не дае. Магчыма, прыгавдае кагосьці са сваіх знаёмых старшын калгасаў (а іх у яго многа на Віцебшчыне). Не для таго, каб пераймаць якія-небудзь рысы. — Ф. Шмакаў вышэй такога надыходу да ролі, разуменне прастаты для яго не ідэтычнае разуменню элементарнасці або прымітыву. Працэс фарміравання вобраза самага звычайнага чалавека, якіх многа, — складаны, бо вымагае крышталізацыі ў раней назапашаных уражанняў і з прыроды твайго акцёрскага «я».

Настойліва працуе ён, каб такі працэс даў плён. Яму прыемна бывае выходзіць на сцэну «амаль» Шмакавым, але «ўжо» і тым жа Уладзімірам Караваем або армейскім старшыня Васковым. Няўлоўныя нюансы адчуваеш у яго эмацыянальным стане, калі на сцэне іграеца «Таблетка...» або «Зоры...»

Яго рэжысура палезыць да той, што ў нашым асяроддзі называюць «акцёрскай», «Шануй быццку свайго» В. Лаўрэнц'ева, «Бацькаўчына» паводле К. Чорнага, «Трывога» А. Петрашэвіча пастаўлены ім так, што артысты натуральна і шчодро раскрываюць тэмперамент у вельмі зручных мізансцэнах, яны не скаваюць «жалезнай» настановачай схемай. Ён не замацоўвае нічога на рэпетыцыях, дае прастору акцёрскаму пошуку на прэм'еры і пасля яе, бо сам ведае, якая гэта асацола — ствараць жыццё чалавечай душы ў кантакце з глядзельнай залай, адчуваючы жывую рэакцыю на зробленае табой тых, хто сёння сабраўся паглядзець камедыю ці драму з тваім удзелам. Ты — мастак. Ты — жывая постаць. Ты — Шмакаў і «не Шмакаў», а той жа Альховік з «Трывогі» або Малахаў з «Апошняй інстанцыі». І той прыклад павучальны для тысячы сэрцаў.

З такім настроем жыве і працуе Фёдар Шмакаў, якому споўнілася шэсцьдзесят гадоў. Наперадзе ў яго — новыя адкрыцці, новыя ролі!

Георгій ДУБАУ,
заслужаны артыст БССР.

АФІША ЮБІЛЕЙНАГА ГОДА

ПАЧАТАК года значна ўзбагаціў афішы, што запрашаюць глядачоў на спектаклі — музычныя, драматычныя, ляльчынныя. Рэпертуар папаяўляецца разнастайным па жанрах твораў. Класіка і толькі што напісаная п'еса на сучасным жыццёвым матэрыяле, інсцэніроўка прозы і перакладны твор, які належыць піру пісьменніка братняй краіны або прагрэсіўнага драматурга заходніх і ўсходніх краін, — такі творчы дыяпазон тэатраў рэспублікі.

Побач з гэтай назвай гамільчана пазначылі на афішы прэм'еры спектакляў «Апошні парад» па п'есе А. Штэйна і «Энергічныя людзі» В. Шушына, пастаўленыя В. Кручковым, які выконвае абавязкі галоўнага рэжысера тэатра. Народны артыст БССР І. Папоў рыхтуе тут да знамянальнай даты — 7 лістапада 1977 года — інсцэніроўку кнігі «Завей, снежань!» лаўрэата Ленінскай прэміі, народнага пісьменніка Беларусі Івана Мележа. Гэты рэжысёр раней перакладаў на сцэнічную мову бялорускага «Салаўя» і «Рудабельскую рэспубліку» С. Грахоўскага. Цяпер ён захоплены магчыма-

ццю аднавіць на подзвіжках тэатра маштабную па гістарычных падзеях і багату па яркавыя характары прозу выдатнага майстра слова.

«Чалавек з легенды» — рабочая назва твора, які паставіць да Кастрычніцкага свята Акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы. Гэта таксама інсцэніроўка. Драматург Яўген Шабан разам з аўтарам кнігі пра Героя Саюзна Савецкага Саюза Кірылу Арлоўскага Ільём Раіковым рыхтуюць сцэнічную версію дакументальнага расказа аб непахісным барацьбіту за ленінскія ідэалы.

Праблемы сучаснасці ў вострым драматычным канфілікце паміж посьбітамі родных, маральных поглядаў вырашае ў новай п'есе «І змоўклі птушкі» народны пісьменнік Беларусі Іван Шамякін. Аўтар перадаў яе таксама купалаўцам.

Дзяржаўны драматычны тэатр імя Якуба Коласа зрабіў у лютым падарунак малым і дзедкам: у Віцебску паказана «Снежная каралева» паводле слаўтай апавесці Г.-Х. Андэрсена. Народная артыстка БССР З. Кананелька, заслужаная артыстка БССР С. Акружняя і Г. Дубаў сумесна з маладымі калегамі падобраны аўхавата і натхнёна паглыбляюцца ў стыхно наўзна і па-свойму мудрага казачнага відовішча, пастаўленага заслужаным дзеячам мастацтваў БССР С. Казіміроўскім (сцэнаграфія мастака Д. Мохана). Рэжысёр В. Мазыскі падрыхтаваў прэм'еру паводле апавесці Уладзіміра Цендракова «Выпускі бал». Кастрычніцкім спектаклем будзе пастаўлена новы п'есы М. Матукоўскага «Таварыш Вера», прысвечанай духоўнай велічы Героя Саюзна Савецкага Веры Харужай.

Трэцяе сцэнічнае ўвасабленне ў рэспубліцы атрымала камедыя «Ужрэлі кодэкс» Алеся Петрашэвіча: пасля Віцебска і Гомеля п'еса паставіў Брацкі абласны драматычны тэатр імя Ленінскага камсамола Беларускай рэспублікі Таісы Белічэвіч. Народны артыст БССР Георгій Волкаў даў сваё сцэнічнае тлумачэнне драме «Дні нашага жыцця» рускага пісьменніка Леаніда Андрэева, якая рэдка прыцягвае да сябе ўвагу тэатраў. На юбілейнай афішы пагранічнага Брацка таксама пазначана п'еса «Таварыш Вера», бо дзейнасць геранінай дачкі беларускага народа была звязана з камсамолам на тэрыторыі былой Заходняй Беларусі, а гэта — заўсёды актуальная тэма для тэатра, які носіць імя ЛКСМБ.

У бягучым сезоне два тэатры звярнуліся да творчасці сучаснага амерыканскага драматурга Тэнесі Уільямса, чые старонкі надзвычай востра сведчаць пра сацыяльныя хваробы, пра панаванне расізму і ўладу палітычных забабонаў у буржуазным грамадстве. «Арфей выходзіць у пякел» — п'еса, якую іграюць у Марілёве і Гродна.

На чарзе — прэм'ера драмы таго ж аўтара «Салодкага голасу птушкі юнацтва» на сцэне Рускага тэатра БССР імя М. Горкага ў рэжысуры заслужанага дзеяча мастацтваў БССР Барыса Луцэвіч. Да гадзінны Вялікага Кастрычніка рускага сцэна ў Мінску рыхтуе спектакль паводле «Хатынскай апавесці» Алеся Адамовіча.

Рэспубліканскі тэатр юнага глядача імя 50-годдзя камсамола Беларускай рэспублікі паставіць прэм'еры «Партызанскай зоны» па п'есе К. Губарэвіча рэвалюцыйнаму святу прысвечана «Юнацтва «бацькоў» В. Гарбатава і інсцэніроўку папулярнай дзіцячай кнігі «Міколка-паравоз» народнага пісьменніка Беларусі Міхася Лынькова, якую ажыццяўляюць рэжысёры Р. Баравік і А. Курловіч.

Афішы запрашаюць... Ідуць рэпетыцыі... Пашыраецца рэпертуарны дыялякт беларускай савецкай сцэны.

АРЭНА цырка на тры два вечары была аддадзена танцу.

Звыш сарака пар танцораў і восем ансамбляў бальнага танца з усёй рэспублікі саборнічалі ў грацы, элегантнасці, музычнасці і выразнасці.

Рэспубліканскі танцавальны баль закончыўся паказальнымі выступленнямі пераможцаў на чале з лепшай парай рэспублікі — Надзеяй і Міхаілам Бірунамі, майстрамі міжнароднага класа, лаўрэатамі ўсесаюзных і міжнародных конкурсаў. Зайздросная лёгкасць,

ПАСЛЯ БАЛЮ...

прыгажосць, нават я сказала б, вытанчанасць характарызуюць іх выкананне.

Высокім майстэрствам былі адзначаны выступленні на конкурсе і іншых лаўрэатаў. Наталля і Барыс Паны, якія пляўна «плылі» ў вальсе, вылучаліся не толькі гармонійнай прыгожых рухаў, але і асаблівай стрыманасцю. Ці гэта быў вальс і прыгожы дуэт беларускай полькі, ці выразная графіка танга або дабрадушная эстонская ексу — полька, — Паны, чуйна ўлоўліваючы музычна-пластычны асаблівасці кожнага танца, усякі раз перадавалі да яго свае адносіны, захоўваючы непаўторна індывідуальную манеру. Годнасць і такт, стрыманасць і сціпласць — вось у чым, бадай, перш за ўсё сакрэт іх абаяльнасці.

Мяккая жапоцкасць, грацыя Раісы Чэхавай і спартыўная лёгкасць, пластычнасць яе партнёра Яўгенія Лемберга склалі першакласны танцавальны дуэт. Дзякуючы бліскучай, віртуознай тэхніцы асабліва поспех Раісы і Яўгенія мелі ў хуткіх, тэмпераментных танцах — квік-стэп, ча-ча-ча...

Выдатна падрыхтаваліся да конкурсу і на праву ўвайшлі ў чацвёрку лаўрэатаў маладыя Таццяна Курманская і Міхаіл Паўлінаў. Яны танцавалі ўпэўнена і натхнёна.

Ад мінскага балю (конкурсу) да балю рэспублікі прыкметна творча выраслі Святлана Тананушкіна і Яфім Паланецкі, Алена Тройцкая і Юрый Цароў, Валіяціна Цвірко, Уладзімір Парахневіч і іншы.

Сярод дыпламантаў конкурсу — прадстаўнікі Мінска, Віцебска, Гомеля, Оршы, Ліды.

Звярнулі на сябе ўвагу чысцінёй, зладжанасцю выканання, высакароднай стрыманасцю манеры, імкненнем перадаць характэрныя асаблівасці стылю кожнага танца пары з Наваполацка на чале з пераможцамі абласнога конкурсу Валіяцінай Яўціфеевай і Аляксандрам Арцёмчанкам.

Нядрэна падрыхтаваліся да конкурсу і ансамблі бальнага танца, закліканыя стаць актыўнымі прапагандыстамі харэаграфіі ў масавых танцавальных залах. Іх місія адказная і ганаровая. Вельмі важна тут удасканалыцца тэхнічнае майстэрства, і, разам з тым, захоўваць шчырасць і непасрэднасць, якую прадэманстравалі, напярэдадні конкурсу ўдзельнікі

маладога калектыву бальнага танца з калгаса «Рассвет» імя Арлоўскага.

І для ансамбляў, і для танцавальных дуэтаў знешні выгляд — касцюм, абутак, прычоска — істотны кампанент эстэтычнага ўздзеяння. Тут неабходна адпаведнасць касцюма стылю танца. Да месца і святлонасць, і пэўная тэатральнасць. На жаль, імкненне лепш апрануць калектывы часам абарочваецца безгустоўнасцю. Бліскаўкі, мішура ёлачных упрыгожванняў на сукенках дзяўчат выглядаюць таннай «купецкай» раскошаю. І, натуральна, гэта зніжае агульнае эстэтычнае ўражанне ад выступлення.

А ў цэлым баль удаўся. Яго святочнаму настрою ў многім садзейнічаў эстрадны аркестр Беларускага дзяржаўнага цырка пад кіраўніцтвам дырыжора Міхаіла Фінберга...

Тут, відавочна, можна было б паставіць кропку, калі б не патрэба падзяліцца з чытачамі роздумам пасля балю. І перш за ўсё хочацца сказаць пра сувязь балю з масавай танцавальнай пляцоўкай.

У нас няма зроблена за апошнія гады для папулярнага харэаграфіі. Выдатны ўклад унеслі ў гэтую справу двухгадовыя вочна-завочныя курсы, арганізаваныя Рэспубліканскім Домам мастацкай сама-

дзейнасці. Для правядзення практычных і тэарэтычных заняткаў прыцягваюцца спецыялісты ВДУ, вядомыя майстры бальнай харэаграфіі.

Аднак усяго гэтага недастаткова. І святыя конкурсы, якія, зразумела, патрэбны і садзейнічаюць пашырэнню цікавасці да танца і ўздому культуры бальнай харэаграфіі, мала ўплываюць, на жаль, на «будні» бытавога танца, на змены эстэтычнага клімату танцавальнай пляцоўкі. Па-ранейшаму яна ўяўляе сумную карціну...

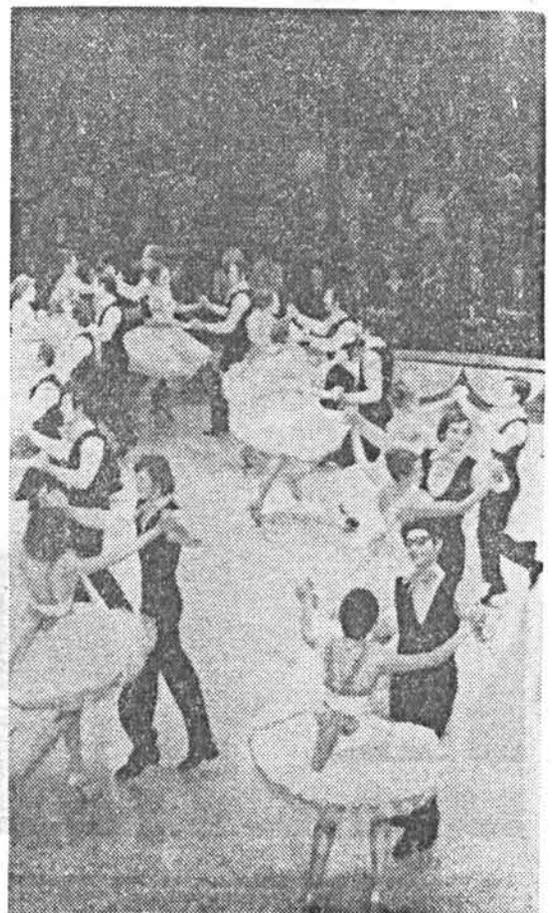
Вядома, сучасныя рытмы дынамічныя. Іх характар выклікае натуральную рэакцыю руху. «Рытм — пісаў яшчэ Платон, — вышэйшае адностварэнне парадку чалавечага духу... і толькі пры данамозе танцаў можна пазнаць рытм».

Бяда ў тым, што на танцпляцоўцы сёння гэтая патрэба рэалізуецца стыхійна і далёка не паўнацэнна.

Зярыліце летам на танцпляцоўку ў сталічным парку імя Чалюскінцаў або зімой у танцавальную залу любога клуба або Дома культуры (калі, вядома, зможаце туды прабіцца скрозь натоўпы жадаючых). Пад музыку вальса, танга, факстрога і зусім незалежна ад яе маладыя людзі робяць недарэчныя, неэстэтычныя рухі, якія і танцам не назавеш. Больш таго, вось юнакі, дэманструючы сваю поўную незалежнасць ад старамоднага танца ў парах, сталі ў круг і трасуцца, нібы дзікуны, вакол кінутай у цэнтр сумкі.

Гэтыя людзі хочуць танцаваць, але не ўмеюць. Няўмелае перайманне модных заходніх танцаў, «анархізм», хаатычнасць у рухах так або інакш адбываюцца на манеры паводзінаў, на маральным абліччы маладых людзей. Жорсткая ісціна, але ж непазбежнымі спадарожнікамі такіх танцаў, або, як кажучы ў тым асяроддзі — танцулек, сталі гарэлка і хуліганства.

У сувязі з гэтай праблемай уяўляецца важнай і перспектыўнай прапанова, выказаная маскоўскім педагогам бальнага танца В. Белавусавым на адной з канферэнцый па бальнай харэаграфіі. Сутнасць яе заключаецца ў тым, што пры кожнай танцавальнай пляцоўцы (тым больш танцавальнай зале!) павінны быць школа, дзе вучаць танцаваць усіх жадаючых, студыя, дзе ўдасканальваюцца найбольш таленавітыя дуэты, а таксама канцэртмайстры, свой аркестр, распара-

дзальнік вечара і агульнае мастацкае кіраўніцтва. Толькі тады танцавальная пляцоўка набудзе сапраўднага гаспадара, а ўсе яе наведвальнікі — пастаяннае, актыўнае далучэнне да сапраўднага мастацтва.

Вядома, задача гэтая няпростая. Перш за ўсё таму, што патрэбны прафесіянальна падрыхтаваны спецыялісты — настаўнікі танцаў. Бальны танец — мастацтва, і яму трэба вучыцца з дзяцінства, са школы. Дарослых вучыць танцаваць больш цяжка ва ўсіх адносінах. Вучыць танцаваць трэба тады, калі чалавек яшчэ толькі фарміруецца фізічна, эстэтычна і маральна.

Мы шмат і даўно пра гэта пішам і гаворым. Відаць, час пераходзіць да рашучых і радыкальных мер — увесці бальны танец у школьную праграму. А калі больш дакладна, вярнуць гэтую традыцыю. Пачынаючы з пяроўскай эпохі ва ўсіх дзяржаўных і прыватных, вышэйшых і сярэдніх навучальных установах, ваенных школах, пансіянатах танец быў абавязковым прадметам.

Гэтая ідэя сёння практычна рэалізуецца на Украіне (у прыватнасці, у Кіеве), дзе ў многіх школах танец уведзены ў расклад заняткаў усіх класаў сярэдняй школы. Не выпадкова на Украіне ў конкурсах бальнага танца ўдзельнічаюць сотні тысяч школьнікаў.

Танец пранікае і ў беларускія школы, аднак пакуль што з вялікімі цяжкасцямі. А, перафразіруючы вядомае выказанне, можна з упэўненасцю сказаць: «Будзе танцаваць школа — будзе танцаваць народ!»

Э. ШУМІЛАВА,
кандыдат мастацтвазнаўства,
старшыня журы Рэспубліканскага
конкурсу бальнага танца.

«Акадэмкніга», год 1977-ы...

Магазін «Акадэмкніга», што быў адкрыты ў мінулым годзе на рагу Ленінскага праспекта і вуліцы Друнбінскай, за кароткі тэрмін стаў папулярны ў мінчан і гасцей беларускай сталіцы. Тут багата прадстаўлена літаратура маскоўскага выдавецтва «Наука», а таксама іншых цэнтральных і рэспубліканскіх выдавецтваў па розных галінах ведаў: палітыцы, філасофіі, фізіцы, тэхніцы, хіміі, прамысловасці, сувязі, транспарту, мовазнаўству, літаратуразнаўству і г. д. У гэтым памяшнанні размешчана і Беларускае кантора «Акадэмкніга», на базе якой адкрыты магазін.

З дырэктарам канторы Ірынай Аляксееўнай Антошынай мы вядзем размову аб здабытках «Акадэмкнігі», праблемах, якія ў далейшым належыць вырашыць.

— Нашы пакупнікі ў асноўным навуковыя работнікі, сту-

дэнты, выкладчыкі ВДУ, — гаворыць І. А. Антошына. — Раней цэнтральнае выдавецтва «Наука» ў Беларусі прапагандавала сваю літаратуру праз магазіны сістэмы аблігандлю. Гэта стварала пэўныя нязручнасці. Узнікла неабходнасць адкрыцця спецыялізаванай канторы «Акадэмкніга» і спецыялізаванага кніжнага магазіна. У нашым магазіне працуюць кваліфікаваныя спецыялісты. Вялікі вопыт прапаганды навукова-тэхнічнай кнігі маюць загадчыца магазіна Ірына Канстанцінаўна Паўлоўская, старшыня прадаўцы Соф'я Якаўлеўна Філановіч і Валіяціна Аляксандраўна Ахлопнава, іншыя супрацоўнікі. Усяго тут працуе 12 чалавек, з іх чацвёра маюць вышэйшую, шасцёра — спецыяльную сярэдняю адукацыю.

— Мінскі магазін «Акадэмкніга» — першая ластаўка ў нашай рэспубліцы, але, відаць, не апошняя?

— Так. Аддзяленні Беларускай канторы «Акадэмкнігі», а на базе іх спецыялізаваныя магазіны будуць паступова, на працягу плыгоддзі адкрыты ва ўсіх абласных цэнтрах рэспублікі. На 1977-ы год запланавана адкрыццё Гомельскага аддзялення. За Гомелем на чарзе — Віцебск і Магілёў.

— Сама назва фірмы «Акадэмкніга», відаць, абавязвае да кантактаў з Акадэміяй навук рэспублікі, яе інстытутамі і выдавецтвамі.

— Наша кантора «Акадэмкніга» і магазін з гэтага года будуць займацца распаўсюджваннем перыядычнага друку выдавецтваў АН СССР, АН БССР і акадэміі навук іншых саюзных рэспублік. Нашы прапагандысты кнігі імкнучыся працаваць і ў цесным супрацоўніцтве з рэспубліканскімі выдавецтвамі «Навука і тэхніка», «Вышэй-

шая школа», «Беларусь», выдавецтвам Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна.

З мэтай больш шырокага азнаямлення пакупнікоў з выданнямі, што рыхтуюцца да выхаду ў свет, мы завялі картатэку. Тэматычныя планы цэнтральных і мясцовых выдавецтваў былі разасланы па навучальных установах, навукова-даследчых інстытутах, прадпрыемствах з мэтай вывучэння попыту пакупнікоў. Заказы паступілі ўжо. Сёлета пачынае працаваць аддзел «Кніга-пошта».

— Што робіцца дзеля таго, каб «дэфіцытная» кніга трапіла ў рукі спецыяліста, да чалавека, якому яна патрэбная ў першую чаргу для работы?

— Прымаюцца заказы, аб гэтым я ўжо гаварыла. Заведзены картатэкі заказаў, налічаныя кнігі, навінак літаратуры. Сёлета план таваразварота вырасце ў паўтара разы за кошт атрымання літаратуры, што выйшла ў свет з часу адкрыцця нашай канторы. Упарта дабіва-

емся таго, каб нам дасылалі літаратуру з улікам запатрабаванняў нашых пакупнікоў. Натуральна, усе праблемы не вырашыць адразу, вельмі карысным было б павелічэнне тыражы кніг павышанага попыту. Заўважу, дарэчы, што ў 1977-м годзе больш будзе ў нас у продажы кнігі серыі «Эпас народаў СССР», «Помнікі пісьменнасці Усходу», іншых серыяў, а таксама перакладной літаратуры. План таваразвароту 1976 года мы паспяхова выканалі на 115 працэнтаў. Сёлета спадзяёмся і на большае.

— І яшчэ пытанне, Ірына Аляксееўна: што ў 77-м будзе зроблена для таго, каб сувязі «Акадэмкнігі» з грамадскасцю пашыраліся?

— Думаю, што гэта зацікавіць усіх, хто слухае з кнігай; на базе нашага магазіна «Акадэмкніга» будзе працаваць клуб кнігалюбаў Акадэміі навук БССР і яе інстытутаў.

Б. РАМАНАУ.

ПОМНИЦЕ, у «Маленькім прынцу» Антуана дэ Сент-Экзюперы герой прыходзіць да Ліса і яны размаўляюць так, як могуць гаварыць толькі добрыя, даўнія, шчырыя сябры. Ліс гаворыць:

— Трэба захоўваць абрады.
— А што такое абрады? — запытаўся Маленькі прынец.

— Гэта... нешта даўно забытае, — растлумачыў Ліс. — Нешта такое, ад чаго адзіны які-небудзь дзень робіцца непадобны на ўсе іншыя дні, адна гадзіна — на ўсе іншыя гадзіны...

Пра ўсё гэта ўспомілася ў Баранавічах на абласным семінары - нарадзе па пытаннях узмацнення атэістычнага выхавання працоўных і ўкаранення ў быт новых грамадзянскіх абрадаў, у якім прынялі ўдзел загадчыкі аддзелаў агітацыі і прапаганды гаркомаў і райкомаў партыі, намеснікі старшын, загадчыкі аддзелаў культуры гар- і райвыканкомаў, загадчыкі аддзелаў ЗАГСаў, сакратары гаркомаў і райкомаў

Брэсцкім упраўленнем культуры аблвыканкома і абласным Домам народнай творчасці ў свой час былі падрыхтаваны і разасланы на месцы сцэнарый правядзення вясельных абрадаў. Вялікая ўвага надаецца і такім новым абрадам, як рэгістрацыя нованароджаных — акцыярыны, пасвячэнне ў прафесію. Так, на Брэсцкім электрамеханічным заводзе імя XXV з'езда КПСС штогод адбываецца ўрачыстае пасвячэнне працоўнай моладзі ў рабочыя. Праходзіць гэты рытуал у заводскім клубе.

Выступаюць маладыя працаўнікі, іх сябры, настаўнікі, ветэраны прадпрыемства, прадстаўнікі грамадскасці. Атрымаўшы з рук ветэранаў, перадавікоў прэцёўныя кніжкі, маладыя клінуцца высока несці званне савецкага рабочага.

Наогул, гэты дзень становіцца святам для ўсяго прадпрыемства. Вывешваюцца маляўнічыя сцягі аб пасвячэнні ў рабочыя, выпускаюцца спецыяльныя нумары насценных

таванні, якія ўзнікаюць у штодзённай практыцы. Значкі, іншыя рытуальныя рэчы заўсёды можна знайсці там у спецыяльных «Абрадных салонах».

Па-ранейшаму больш за ўсё цяжкасцей з правядзеннем рытуалу пахавання, дзе патрэбны асабліва ўвага, сардэчнасць і тактоўнасць. Павучыцца ў гэтым варта таксама на ўкраінскіх сяброў. У Жытоміры, напрыклад, ёсць спецыяльны «Дом смутку», дзе можна правесці грамадзянскую паніхыду, а на могілках — «Сцяна смутку», ля якой у час пахавання запальваюцца сімвалічны агонь, як данна пашаны і ўдзячнасці таму, хто сумленна пражыў на зямлі і назаўсёды пайшоў ад нас, звышчаючы справы свае нашчадкам.

Удзельнікі семінара адзначалі нізкую паліграфічную якасць урачыстых насценных дыпламаў, якія робяцца звычайна ў адным колеры ў месцовых друкарнях, часта на кепскай паперы.

А вось яшчэ некалькі негаварлівага мэментаў, звязаных з ўкараненнем новых грамадзянскіх абрадаў. З 220 сельсаветаў вобласці толькі 80 маюць пакоі, абсталяваныя для рэгістрацыі шлюбаў і нараджэнняў.

Не менш важнае пытанне — падбор і вучоба работнікаў, якія адказваюць за правядзенне абрадаў па месцах.

Шчырае заклапочанасць, жаданне зрабіць усё дэля таго, каб правядзенне новых грамадзянскіх абрадаў стала нормай жыцця прэцёўнікоў вобласці, прагучала ў дакладзе «Аб стане рэлігійнай абстаноўкі ў вобласці і ўкараненні ў быт новых грамадзянскіх абрадаў і святаў», з якім выступіў намеснік старшыні Брэсцкага аблвыканкома М. Зайцаў.

Гаворку, распачату ім, прадоўжылі намеснік старшыні Баранавіцкага гарвыканкома З. Хаменка, загадчык аддзела агітацыі і прапаганды Пінскага райкома партыі М. Ляўчук, сакратар Брэсцкага абкома камсамола А. Шчарбацэвіч, намеснік старшыні Брэсцкага гарвыканкома К. Іванова, уладнаважалы Савета па справах рэлігіі пры Саўеце Міністраў СССР па Беларускай ССР А. М. Залескі, сакратар Іванаўскага райкома камсамола А. Гапчарэчка, загадчык аддзела культуры Пружанскага райвыканкома М. Яворскі, загадчыца аддзела ЗАГСа Столінскага райвыканкома Г. Гапчук, загадчык аддзела культуры Пінскага гарвыканкома В. Рыжкоў, старшы навукова супрацоўнік Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР І. Браім, начальнік аддзела патарыята і ЗАГСаў Міністэрства юстыцыі БССР Т. Пятрова, загадчык аддзела агітацыі і прапаганды Брэсцкага абкома партыі М. Сцяпанюк.

З 1 кастрычніка 1976 года па і кастрычніка сёлета ў вобласці праводзіцца агляд-конкурс на лепшы сельскі пасёлак, гарадскі савет, аддзел ЗАГСа выканкома па ўкараненню ў быт новых грамадзянскіх абрадаў. Шмат дасць і вопыт, пацярпелы ў Баранавічах. А ён, думаецца, заслугоўвае ўвагі.

А. МАРЦІНОВІЧ.

ЧАГО НЕ ВЕДАЎ МАЛЕНЬКІ ПРЫНЦ?..

камсамола.

Што ж робіцца ў гэтым кірунку на Брэсцчыне? Наколькі стала прапіска там новых святаў, абрадаў, рытуалаў? Мы бачылі вялікі, маляўнічы аформлены плакат аб вопыце работы Баранавіцкага гарадскога Дома культуры і аддзела ЗАГСа гарвыканкома. За дзевяту пажыгодку ў горадзе ўрачыста зарэгістравана 6 тысяч маладых пар.

На адным з такіх вясельных абрадаў, які праводзіўся ў гарадскім Доме культуры, нам давалося побываць. Было шмат кветак, півнаваў радасны, святочны настрой. Сюды прыйшлі сябры маладых, таварышы па рабоце, прадстаўнікі арганізацый, дзе яны працуюць. Урачыстае вёў артыст народнага тэатра, грамадскі свят Сяргей Аляксандравіч Шыбайла. Называюцца прозвішчы маладых: Алена Якута і Аляксандр Маркушэўскі, Ала Вінічак і Аляксандр Ступак... Кожную пару сустракаюць аркестр і аллэдэсметы. Распараджальнік абрадаў, метадыст Дома культуры Г. Зубарава, загадчыца аддзела ЗАГСа Н. Баршчэўская, дэпутаты гарсавета М. Аграновіч, Н. Барышава вішчуюць маладых, жадаючы ім шчасця, доўгіх год жыцця і ад імя гарвыканкома ўрачыста пасведчанні аб шлюбе.

Шчыра гучаць словы да маладых сакратара гаркома камсамола Алы Пугач. Адукацыя, што яна добра ведае, хто дзе працуе, як працуе, што цікавіць кожнага. Пануе атмасфера ўзаемнага даверу і разумення, якая і павінна быць у падобных выпадках, калі рытуал праводзіцца не дэля рытуалу.

Потым кожную пару вішчуюць сябры, знаёмыя, родныя. Уносяць сімвалічны каравай і ставяць яго ў цэнтры. Увесь гэты час іграе вакальна-інструментальны ансамбль «Эўрыка», якім кіруе У. Ліпска.

Гучыць вальс... Танцуюць ужо не жаніхі і нявесты, а мужы і жанкі, у жыцці якіх пачаўся новы этап, самы складаны, самы адказны і асабліва радасны. І ўжо гучаць пажаланні дажыць у вяханні і згодзе да сярэбранага вясельня.

газет, фотавітрыны. Абрад гэты атрымаў трывалую прапіску ў Пінскім, Баранавіцкім і іншых раёнах.

Яшчэ адно свята — пасвячэнне ў хлебаробы. У калгасе «Савецкая Беларусь» Камянецкага раёна юнакі і дзяўчаты з'язджаюцца на цэнтральную сядзібу, каб даць урачыстую клятву любіць родную зямлю, павялічваць працоўныя справы бацькоў і старэйшых таварышаў.

Кожны з іх цалуе Сцяг калгаса, а затым распісваецца ў «Памятнай кнізе маладога хлебарабы». Ветэраны калгаса павязваюць юнакам і дзяўчатам памятнае рытуальнае стужкі, уручаюць падарункі.

Вялікую папулярнасць набыло і правядзенне штогод у дзень Перамогі сустрэч прадстаўнікоў Столінскага, Іванаўскага, Кобрыйскага і Лунінцкага раёнаў Брэсцчыны з працаўнікамі Дубровіцкага, Ратнаўскага, Любачэўскага, Любарэцкага і Ровенскага раёнаў братній Украіны. Камянецкія хлебарабы сябруць з Падляскімі з Польшчы, а Брэст і Люблін даўно сталі пабрацімамі.

Новыя рысы набывае традыцыйнае свята ўраджая. Цікава праводзіцца яно ў Мухавецкім Доме культуры Брэсцкага раёна. Тут свята мае сваіх пастаянных персанажаў. «Ураджай» уручае дырэктар саўгаса сімвалічны сноп, упрыгожаны стужкамі і кветкамі; «Каласок» расказвае аб людзях, што вырасілі яго, убралі; «Маці-Зямля» аддзячвае руплівых працаўнікоў хлебам-соллю.

Не менш маляўніча, хоць крыху і інакш, праходзіць свята ўраджая ў Столінскім, Івацэвіцкім, Гапчарэцкім, Іванаўскім раёнах.

І ўсё ж, як было адзначана на семінары, у правядзенні абрадаў на Брэсцчыне ёсць і свае цяжкасці. Яны пакуль што яшчэ не сталі ў радзе месцаў прамой справай грамадскіх арганізацый, праходзяць ад выпадку да выпадку.

Дарэчы, ёсць чаму павучыцца тут у суседзяў — украінцаў. Яны выдалі «Рэкаментацыі па правядзенню абрадаў», дзе можна знайсці адказ на пы-

ЯКАЯ ЯНА, ДЗІЦЯЧАЯ БІБЛІЯТЭКА?

У 1972 годзе я закончыў бібліятэчны факультэт Мінскага педінстытута імя М. Горкага. З таго часу працаваў у розных бібліятэках Баранавіч, Брэста. Цяпер я — метадыст абласной дзіцячай бібліятэкі.

Хачу падзяліцца з чытачамі сваімі думкамі-меркаваннямі — вынікам назіранняў, зробленых у час шматлікіх пеездак па Брэсцчыне.

Прыязджаючы ў рэён, я часта спыняю першага школьніка і пытаюся: «Як прайсці ў дзіцячую бібліятэку?» Часта ў адказ чую: «Не ведаю». Урэшце знаходжу бібліятэку. Адчыняю дзверы. У паўцёмным калідоры — старыя стэлажы, Бачок з вадой. Та-зік. Яшчэ адны дзверы. Абанемент. Чытальная зала. Батарэя рознакаліберных слоікаў з кветкамі на падаконніках...

Якой жа мне ўяўляецца дзіцячая бібліятэка?

Свайго роду і ўніверсітэтам, і тэатрам, і лекторыем. Маецца на ўвазе пераўтварэнне яе з простага пункта абмену кніг у цэнтр комплекснай прапаганды ведаў і духоўных здебыткаў.

У нашых чытачоў ідзе працэс актыўнага назапашвання ведаў. Характэрны ён тым, што мае індывідуальны характар. Але ці дастаткова выхавалі мы ў сваіх штодзённых кантактах з падлеткамі? Колькі яшчэ ёсць бібліятэк, дзе жывае работа з маленькімі чытачамі падменена турботамі аб плане, а бібліятэкары ператварыліся ў свайго роду статыстаў! Менавіта там часцей за ўсё і скардзяцца на тое, што працаваць з дзіцячай аўдыторыяй вельмі цяжка: маўляў, дзеці зараз неслухмяныя, недысцыплінаваныя і г. д. Мне неаднойчы даводзілася бачыць, як дзеці абыходзяць аднаго бібліятэкара і ахвотна звяртаюцца да другога. Значыць, у другога ёсць свой падыход, умёнае зацікавіць падлетка.

Педагогі сцвярджаюць, што гульня — магутны сродак выяўлення і развіцця здольнасцей дзяцей. У дзіцячым аддзеле цэнтральнай бібліятэкі Бярозаўскай цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы мне давалося назіраць такі малюнак. Першакласнік, як зачараваны, сцяў каля стала з цацкамі. Бібліятэкар расказала мне, што ён кожны дзень прыходзіць у бібліятэку і кожны раз пачынае сваё наведванне з цацак. Я паглядзеў фармуляр хлопчыка. Аказалася, ён ужо даўно чытае казкі. Першы крок зроблены. Можна з упэўненасцю сказаць, гэты хлопчык будзе пастаянным чытачом бібліятэкі, што яго сюды вабіць, яму тут цікава.

Нам трэба смялей уводзіць элементы гульні ў практыку работы з дашкольнікамі і малодшымі школьнікамі. Добра падабраныя куткі арыгінальных цацак здольны прывабіць да нас малышоў, абудзіць іх чытацкае ўяўленне. Застаецца пашкадаваць, што такія куткі ў бібліятэках вобласці пакуль што рэдкасць.

Гаворачы пра самых маленькіх, хачу адзначыць, што вельмі важна не прпусціць таго моманту, калі слова бібліятэка набывае для дашкольніка рэальны сэнс. Тут не абыйдзецца без дапамогі бацькоў. Трэба толькі трымаць з імі сувязь, падказваць, як зацікавіць дома дзіцячую кнігаў.

Усе мы ведаем: маленькія чытачы вельмі любяць дзяліцца з таварышамі ўражанямі аб прачытаных кніжках. Іх ацэнкі часта значаць для аднагодкаў больш, чым рэкамендацыі дарослых. Гэта трэба ўлічваць. Вось чаму такое значэнне маюць водгукі маленькіх чытачоў, аформленыя ў альбомы. Мне здаецца, у нас незаслужана забыліся пра арганізацыю конкурсаў і выставак малюнкаў да прачытаных кніг. Адзін малюнак, выстаўлены на адкрытай паліцы, прыцягвае ўвагу многіх дзяцей. Пры гэтым трэба абавязкова падкрэсліць, да якой кнігі зроблена ілюстрацыя. Гэта развівае бібліяграфічныя навыкі дзяцей.

А цяпер давайце паглядзім, ці часта ў дзіцячых бібліятэках выкарыстоўваюцца тэхнічныя сродкі: тэлевізар, магнітафон, прагравальнік пласцінак і г. д. На жаль, вельмі рэдка. А, між тым, цікавая тэлеперадача, запіс казкі ці вершаў у выкананні артыста абуджаюць у дзяцей цікавасць да розных пісьменнікаў.

Некаторыя бібліятэкары тлумачаць сваю пасіўнасць у гэтай справе адсутнасцю спецыяльных метадычных указанняў. Але ж гэта — справа жывая, творчая, усё залежыць ад уласнай ініцыятывы.

У Кобрыйскай раённай дзіцячай бібліятэцы, напрыклад, прагляд тэлеперадач адбываецца ў індывідуальны дні. Дзеці аб гэтым ведаюць і заўсёды запіваюць чытальную залу. Заслугоўвае ўвагі і вопыт Іванаўскай раённай дзіцячай бібліятэкі. Пласцінкі з запісамі твораў для дзяцей выкарыстоўваюцца тут пры правядзенні экскурсій у бібліятэку. Сумесна з настаўнікамі бібліятэкары арганізуюць прагляды дзіцячых фільмаў з далейшым іх абмеркаваннем. Напрыклад, пласцінкі з вершамі Агніі Барто выкарыстоўваліся на ранішніку, прысвечаным яе пазіі.

Калі гаварыць пра стымуляванне актыўнасці чытачоў, нельга абмінуць і віктарыны-конкурсы, «Хочаш быць пераможцам — ведай больш, хочаш ведаць больш — болей чытай», — такі іх дэвіз.

Мы слаба яшчэ выхавваем у дзяцей павагу да кнігі як да матэрыяльнай каштоўнасці. У некаторых бібліятэках кніжны фонд прыходзіць у непрыгоднасць літаральна праз год-два. Кнігі тут запэцканія, з вырванымі старонкамі. Я амаль не ведаю бібліятэк, дзе б вялася пастаянная работа ў гэтым напрамку, — скажам, маральна заахвочваліся б чытачы, якія беражліва ставяцца да кнігі. А хіба пры бібліятэцы нельга стварыць гурток пераплётчыкаў? Упэўнены, што многія дзеці з цікавасцю б працавалі ў ім. Сваімі рукамі адрамантаваць кнігу, даць ёй далейшае жыццё — гэта ж так здорава...

Цяпер пра тое, з чаго мы пачалі гэтыя нататкі, — пра інтэр'ер дзіцячай бібліятэкі. Так, усё тут павінна вабіць вока — і сцены, і паліцы, і стэлы. Але ж нярэдкасць у нас дзіцячыя бібліятэкі, дзе ўсё зроблена неахайна — ад шыльдачкі над паліцай да самога фармуляра. Аб тым, што дзяцей вабіць усё яркае, арыгінальнае, заблысці ў дзіцячых бібліятэках Баранавіч, Пружан, Драгічына.

Адначасова хочацца выказаць папрок у адрас аддзелаў культуры, якія мала клапацяцца аб абсталяванні нашых бібліятэк спецыяльнай мэбляй.

Цэнтралізацыя бібліятэчнага абслугоўвання вызваляе нас ад непрадукцыйнай механічнай работы. Я — за бібліятэкара творчага, за смелы эксперимент.

М. КАЗЛОВІЧ,

старшы бібліятэкар метадычнага аддзела Брэсцкай абласной дзіцячай бібліятэкі.

ПРАСТОРЫ зямлі, высокае неба, куды імкнецца чалавек, працоўныя будні, урачыстасці свята і цягая задуменнасць, вобразы памяці — горды позірк Героя Айчынай вайны і дзень сённяшні — ясная ўсменка калгасніка, засяроджанасць вучонага... З імі сустракаецца глядач у творах беларускіх мастакоў. Палюны, графічныя лісты і скульптурныя работы, выкананыя за апошнія чатыры гады, паказаны на справаздачнай выстаўцы, што адкрылася 16 лютага 1977 г. І за кожным творам — творчае жыццё мастака з яго клопатамі, з разуменнем свайго абавязку перад грамадствам. Аб праблемах, якія нараджае час, аб выніках работы беларускіх мастакоў за апошнія гады, аб задачах на будучае гаварылі майстры прыездзі і разца, якія сабраліся на свой чарговы X з'езд. Тэмы, матывы і абсягі гэтай дзеловай размовы знайшлі адлюстраванне ў справаздачным дакладзе праўлення Саюза мастакоў БССР, які зрабіў старшыня праўлення В. Пратасеня, а таксама ў выступленнях дэлегатаў.

**«Мы, мастакі, паліны паста-
льна памятаць аб высокай ад-
казнасці перад партыяй і на-
родам за ўсё тое, што ства-
раецца намі».**

Са справаздачнага дакла-
да праўлення Саюза маста-
коў X з'езду.

Беларускія мастакі, як і ўся творчая інтэлігенцыя рэспублікі, пастаянна адчуваюць шчыры клопат і вялікую данамогу з боку партыйных і савецкіх органаў, з боку народа. Гэтая думка не раз гучала ў справаздачным дакладзе і ў выступленнях дэлегатаў з'езду, яна яшчэ раз напамінала мастакам аб той вялікай місіі, якую яны выконваюць сваёй творчасцю. Толькі ў апошнія гады было прынята шэраг дакументаў, накіраваных на паліяцінае творчай дзейнасці мастакоў, на далейшае развіццё савецкага мастацтва. Гэта — пастановы ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы», «Аб рабоце

Пра вялікі клопат партыі і ўрада аб развіцці мастацтва сведчаць і арганізацыйныя меры, якія спрыялі паліяцінае ўмоў працы і быту майстроў мастацтва.

Усё гэта актывізавала творчую думку мастакоў, стварыла прадпачыні для працы над творами, якія б яркі і таленавіта адлюстравалі нашу рэчаіснасць, дастойна ўскавечвалі б у памяці народнай гераічнае мінулае краіны, актыўна сцявяджалі б высокія гуманістычныя ідэалы.

Паказчыкам прызнання творчых дасягненняў выяўленчага мастацтва рэспублікі з'яўляюцца ганаровныя званні, прысвоеныя групе мастакоў у апошнія гады, прысуджэнне рэспубліканскіх, усаююзных і міжнародных прэмій, уручэнне

рускага мастацтва. У гераічны летапіс народа значны ўклад унеслі беларускія мастакі. Слаўнымі старонкамі гэтага летапісу сталі творы апошніх гадоў. Гэта — мемарыяльны комплекс «Прарыў» ва Ушацкім раёне, манумент савецкай маці-патрыёткі ў Жодзіна, помнік воінам Савецкай Арміі, партызанам і падпольшчыкам у Віцебску і інш. Творчымі здабыткамі сталі і шматлікія жыванісныя, графічныя, скульптурныя творы, якія ўслаўляюць веліч ваеннага і працоўнага подзвігу савецкіх людзей у гады вайны. Многія з іх былі паказаны на выстаўцы «30 год Перамогі».

З асаблівай адказнасцю трэба паставіцца да адбору твораў на выстаўку «На ленінскаму шляху», прысвечваючы 60-годдзю Вялікага Кастрычніка, да якой цяпер рыхтуюцца мастакі Беларусі.

Пра асабістую адказнасць мастака за сваю творчасць, пра ролю і задачу майстроў мастацтва гаварыў на з'ездзе народны мастак СССР, член-карэспандэнт Акадэміі мастацтваў СССР Д. Мачальскі.

Кожны мастак — выразнік маральнага ідэалу свайго народа. Будучыя накіраванні змогуць меркаваць аб нашым часе на тых творах, якія праўдзіва адлюстравваюць нашу рэчаіснасць. Таму мастаку не толькі важна адгукнацца на сучасную тэму — важна быць у ёй дас-

канскіх і зарубажных выставак, у тым ліку больш чым 130 — перасоўных. Толькі на выстаўках у Паланы мастацтваў за тры гады набылася 600 тысяч гледачоў.

**«Аднак трэба сур'езна паду-
маць пра якасць многіх нашых
выставак».**

З выступлення В. ША-
РАНГОВІЧА.

Калі буйнейшыя выстаўкі твораў беларускіх мастакоў даволі поўна адлюстравалі стан выяўленчага мастацтва рэспублікі, дык некаторыя ўсё яшчэ наладаваюцца выпадкова і паспешліва. Недастаткова строга

БЫЦЬ НА ЎЗРОЎНІ ЧАСУ

медалёў і дыпламаў ВДНГ СССР працаўнікам беларускага мастацтва.

Важнейшымі вехамі ў развіцці выяўленчага мастацтва апошніх гадоў сталі такія знамянальныя падзеі, як XXV з'езд КПСС, XXVIII з'езд КПБ, а таксама святкаванне 30-годдзя Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчынай вайне. Менавіта гэтыя падзеі вызначылі цэнтральныя тэмы, матывы і вобразы твораў беларускіх мастакоў.

Значнымі творами папоўнілася беларуская Ленініяна. Велічы абавязак мастакоў рэспублікі — як мага больш ярка адлюстравваць гістарычную

**«Сапраўдны твор мастацтва —
не той, што дае адпачынак ад
клопатаў, а той, што кіліца на
вялікія здзяйсненні».**

З выступлення народнага
мастака БССР М. САВІЦ-
КАГА.

Мастак сёння — актыўны грамадскі дзеяч, барацьбіт за пераўтварэнне жыцця. Мастацтва можа і павінна аб'ядноўваць людзей на вырнішніе самых актуальных задач сучаснасці. М. Савіцкі гаварыў пра асабістую адказнасць мастака перад народам за якасць сваіх твораў, за тое, з чым ён ідзе да людзей. У сувязі з гэтым ён рэзка крытыкаваў тэк звання «выставачныя работы», якія падмянілі сабой ганяшце «кар-

ледчыкам, пераадрывалінікам».

Праблемы ідэйна-мастацкага майстэрства выступалі на першы план асабліва зараз, калі намаганні партыі накіраваны на павышэнне якасці ўсёй нашай работы, у тым ліку і творчай. Пра гэта гаварылі Л. Асецкі і заслужаны дзеяч мастацтваў БССР А. Шчыбіў.

Мастакі твор дапамагаюць нам асэнсоўваць з'явы рэчаіснасці, узбагачаюць нас новымі ўражаннямі, асацыяцыямі, робіцца здабыткам нашага эстэтычнага жыцця. Таму зусім не ўсё роўна, якія асацыяцыі выклікае мастацтва.

**«Да якой бы тэмы ні звяртаў-
ся мастак, сваю творчасць ён
заўсёды адрасуе свайму сучас-
ніку».**

З выступлення У. ГОМА-
НАВА.

Тэма сучаснасці, тэма працы заўсёды застаецца магістральнай тэмай усяго мастацтва сацыялістычнага рэалізму. Вядучай стала яна і ў творчасці беларускіх мастакоў. Гэта панвердзіла выстаўка «Беларусь сацыялістычная», на якой было паказана нямаля высокапрафесіянальных, яркіх твораў. Пра гэта сведчыць і цудоўная традыцыя першых пяцігодак, адпоўлена сёння, — камандзіроўкі творча-шэфскіх брыгад жыванісцаў, графікаў, скульптараў на прамысловыя прадпрыемствы, у калгасы і саўгасы, на новабудовы.

За тры гады — з 1973 па 1976 — больш як 50 творчых груп — каля 170 мастакоў — членаў творчага саюза і маладзёжнага аб'яднання — выязджалі ў калгасы і саўгасы, а таксама пабывалі на буйнейшых новабудовых і прамысловых прадпрыемствах рэспублікі і краіны ў выніку паездак створана каля 230 работ на калгасную тэматыку. Многія з іх экспанаваліся на выстаўцы «Славя працы», «Маладзёжныя краіны» і інш.

Гаворачы пра арганізацыю выставак, дакладчык і дэлегат з'езда адзначалі, што выставачная дзейнасць Саюза мастакоў Беларусі значна ажывілася. За апошнія гады колькасць выставак павялічылася ўдвая. Было наладжана 400 персанальных, абласных, рэспублі-

кацыйных і зарубажных выставак, у тым ліку больш чым 130 — перасоўных. Толькі на выстаўках у Паланы мастацтваў за тры гады набылася 600 тысяч гледачоў.

Мала ў нас яшчэ ствараецца твораў, якія б узнімалі сацыяльна-значныя тэмы. Нярэдка за разнастайнасцю тэхнічных прыёмаў і выяўленчых сродкаў хаваецца драблагатэ. Не дужа часта яшчэ сустрачэнні на выстаўцы твор, які б сапраўднаму ўсхваляваў гледача. Варта не толькі хутка адгукнацца на сучасную тэматыку, але і глыбока праінакчы у працэсы, што адбываюцца ў жыцці, ствараць творы, якія б выяўлялі чалавечы і маральны аспект часу.

Бывае, што ўражання і назіранні, вынесеныя мастакамі з жыцця, выліваюцца ў чыста павярхоўныя рэпартажы. Яркія мазкі і складана пераплеценныя графічныя штрыхі, кідкія кампазіцыйныя пабудовы часам падмяняюць у карціне самае галоўнае — яе ідэйна-мастацкі змест, эмацыянальна-псіхалагічная напружка карціны падмяняецца чыста знешнім эфектам.

**«Перад мастаком стаіць зада-
ча эстэтызацыі нашага жы-
ццёвага асяроддзя і мастацкага
яе пераўтварэння».**

З выступлення міністра
культуры БССР Ю. МІХНЕ-
ВІЧА.

Уласцівая чалавечу патрэба ў прыгожым робіць мастацтва магутным сродкам яго духоўнага развіцця. Сувязь з мастацтвам не абмяжоўваецца наведваннем музея або выставачай залы. Нам не ўсё роўна, у якім доме мы жывём, па якіх вуліцах ходзім, якімі рэчамі карыстаемся.

Ніхто і ніхто, як мастак, у шырокім сэнсе гэтага слова, адказвае за якасць прыгажосці, ніхто і ніхто, як мастак, здольны творча ўздзейнічаць на фарміраванне таго эстэтычнага клімата, які складаецца «вакол нас», — гаварыў А. Зіменка. Беларускія мастакі стварылі свой габелен, вітраж, цудоўныя творы са шкла, металу, дрэва і керамікі. Але трэба, каб у наша жыццё ўваходзіла як мага больш эстэтычна, дасканалых рэчаў. І лепшай заручкай таго, каб гэты «рэчавы» свет быў адухоўлены навуцём радасці і

Паміж пасяджэннямі. Д. Мачальскі (Масква), Г. Паплаўскі, У. Валодзін (Масква), М. Сконаў (Астрахань), К. Цярно.

з творчай моладдзю, «Аб развіцці народных мастацкіх промыслаў», а таксама пастановы ЦК КПБ і Савета Міністраў Беларусі. Яркім сведчаннем клопатаў пра беларускіх мастакоў з'явілася пастанова ЦК КПБ «Аб далейшым развіцці выяўленчага мастацтва ў рэспубліцы».

місю Камуністычнай партыі, яе правадыра і стваральніка Савецкай дзяржавы У. І. Леніна, Ленінская тэма, тэма рэвалюцыі — вечна жывая крыніца натхнення. Бо ў нашым сённяшнім дні заўсёды жывуць наша мінулае і наша будучае. Тэма подзвігу народа ў гады вайны — вядучая тэма, бела-

ліна». Сам факт адбору твораў на выстаўку — гэта прызнанне творчасці мастака. І таму выстаўковы павінны праўдліва больш высокія патрабаванні да твораў, якія становяцца здабыткам гледачоў, здабыткам народа. Толькі сапраўдныя творы мастацтва павінны трапіць на выстаўкі.

любві да чалавека, служыць вывучэнне і творчае выкарыстанне народных традыцый. Таму вельмі адказна з'яўляецца праца па рэстаўрацыі помнікаў мастацтва, асобных збудаванняў, архітэктурных ансамбляў. Чалавек жыве ў «мікрасвеце» рэчаў і ў «макрасвеце» горада.

«Мы фарміруем горад, горад фарміруе нас».

З выступлення А. КІШЧАНКІ.

На думку мастака, што працу ў манументальным жывапісе, вуліцы павінны быць свайго роду адкрытым музеем, які заклікае з дзіцінства выходзіць у чалавеку самую высокую

але, на жаль, яны не заўсёды даводзяцца да канца. Іншы раз вельмі працягла час адзяляе зацвярджэнне праекта ад выканання твора ў натуре.

— Пакуль што арганізацыя сумеснай працы мастака і архітэктара не замацавана практычнымі рашэннямі, — адзначае старшыня праўлення Саюза архітэктараў Беларусі Я. Літвін. — Такая ж рэгламентацыя адносінаў дапаможа наладзіць сумесную работу двух творчых саюзаў. Для паспяховай працы неабходна складзіць адзін перспектывны план забудовы і афармлення горада на працягла перыяд. Ужо зараз мы павінны пачаць работу над афармленнем такіх адказных

было б увесці выкладанне гісторыі мастацтва ў педагагічных ВНУ, на філалагічных факультэтах універсітэтаў і г. д.

Аб перспектывах палепшэння сярэдне-мастацкай адукацыі гаварыў Ю. Міхневіч. Зараз у рэспубліцы працуе 5 спецыяльных школ на мастацкаму выхаванню дзяцей. Да канца пяцігодкі іх павінна быць каля 30.

У выступленні В. Грамыкі прагучала думка аб неабходнасці ўдасканаліваць сістэму вышэйшай мастацкай адукацыі. Толькі высокі ўзровень выкладання грамадскіх і тэарэтычных спецыяльных дысцыплін, асабліва па кампазіцыі, набліжэнне ўсяго навучальнага працэсу да жыцця і яго патрабаванняў дапамогуць сфарміраваць мастака, якому давядзецца ствараць мастацтва XXI стагоддзя. Пакуль што падрыхтоўка маладога мастака ў нашым інстытуце ўскладняецца тым, што ён рыхтуе спецыялістаў па вельмі розных і далёка несумяжных спецыяльнасцях. Наспела неабходнасць, на думку прамоўцы, пераўтварыць мастацкі факультэт БДТМі ў самастойную вышэйшую навучальную ўстанову.

— Творчая моладзь — гэта не толькі заўтрашні дзень нашага мастацтва, але і яго сённяшні стан, — адзначыў сакратар ЦК ЛКСМ Беларусі У. Ягораў. — Станаўленне маладога мастака адбываецца не толькі ў ВНУ. Вельмі важна, каб ён актыўна ўдзельнічаў у грамадскай і творчай жыццё рэспублікі пасля інстытута. Гэтаму дапамагае аб'яднанне маладых мастакоў, якое працуе ў цеснай сувязі з ЦК ЛКСМ

накіроўваюць большасць выпускнікоў — спецыялістаў прыкладнага мастацтва, не можа забяспечыць іх працай. Пакуль што не наладжаны кантакты маладых спецыялістаў і з мастацкімі фабрыкамі рэспублікі.

Творчы рост маладых майстроў прыкладнага мастацтва абмяжоўваецца і тым, што не хапае вытворчай базы. На з'ездзе, у сувязі з гэтым, гаварылася аб неабходнасці абсталявання эксперыментальных вытворчых майстэрняў у Мінску, дзе канцэнтраваны асноўныя творчыя сілы рэспублікі.

«Значна актывізавалася дзейнасць абласных арганізацый Саюза мастакоў Беларусі».

З выступлення І. ПУШКОВА.

За апошнія гады выраслі абласныя арганізацыі мастакоў. У мінулым годзе ў Палацы мастацтваў адбылася выстаўка работ мастакоў, якія працуюць у абласцях. Яна паказала, што ўзрос узровень іх прафесійнальнага майстэрства. Многія мастакі — члены абласных арганізацый — з'яўляюцца пастаяннымі ўдзельнікамі рэспубліканскіх і зарубежных выставак. У апошнія гады пазбудаваны і перададзены ў арэнду мастакам выставачныя залы ў Віцебску і Бабруйску, абсталяваны салон-магазін у Барысаве, заканчаны будаўніцтва салонаў у Брэсце і Салігорску. Неўзабаве будуць пабудаваны мастацкія майстэрні ў Оршы і Наваполацку, у Маладзечна, Слуцку, Барысаве, Баранавічах і Полацку.

Аднак Саюз мастакоў рэспублікі мала ўдзяляе ўвагі рабоце абласных арганізацый. Рэдка выезджаюць у абласныя цэнтры мастацтвазнаўцы, няма пасады мастацтвазнаўцы і пры выставачных залах абласных цэнтраў. Мастакі з абласцей не

тацтвазнаўцы-тэарэтыкі не маюць часу на напісанне артыкулаў для перыядычнага друку. Яны пільваюць гісторыю беларускага мастацтва.

За чатыры гады мастацтвазнаўцамі падрыхтавана і выдадзена больш чым 80 маанграфій і зборнікаў матэрыялаў пра беларускае мастацтва. Аднак у большасці сваёй гэтым маанграфіям уласцівы пералік фактаў і апісальніцкі падыход да з'яў мастацкага жыцця. Часам не вызначаецца месца таго або іншага дзеяча ў агульным працэсе развіцця мастацтва. Якасць многіх выданняў па мастацтву павінна быць лепшай.

Гаварылася на з'ездзе таксама аб неабходнасці стварэння пры Саюзе мастакоў бюро прапаганды, накіраванага тых, што існуюць пры іншых творчых саюзях.

У дакладзе, таксама ў выступленні дэлегатаў з'езда было адзначана, што за справядлівы перыяд атрымалі далейшае развіццё ўсе віды і жанры выяўленчага мастацтва, што асабліва прыкметны крок наперад зрабіла манументальнае мастацтва рэспублікі.

З'езд звярнуў да ўсіх мастакоў рэспублікі з заклікам актывізаваць творчую работу, забяспечыць падрыхтоўку выставак, прысвечаных 60-годдзю Вялікага Кастрычніка, юбілеям ВЛКСМ і Савецкай Арміі.

Цёплымі словамі прывітання ўдзельнікаў з'езда віталі госці — сакратар праўлення Саюза мастакоў СССР Д. Мачальскі, сакратар праўлення Саюза мастакоў РСФСР У. Карбакоў, заслужаны дзеяч мастацтваў Літоўскай ССР Э. Юрэнас, Э. Гусейнаў — з

А. Аніейчы, Г. Вашчанка, У. Стальмашонак.

пачуцці. Роспіс у дзіцячым садзе, школе, кінатэатры, ва ўстановах настрайвае гледача на своеасаблівы лад, ва ўнісон свайму вобразна-эстэтычнаму зместу.

А. Кішчанка адзначае поспех беларускіх манументалістаў, у тым ліку і маладых, у стварэнні эстэтычнага асяроддзя, а таксама звярнуў увагу на тое, што яшчэ варта і трэба зрабіць. На яго думку, напрыклад, Партызанскі праспект у Мінску пакуль толькі ў назве нясе тэматычную нагрузку, яна яшчэ зусім не адлюстравана ў мастацкім вырашэнні гэтай буйной магістралі.

Мы павінны ў адпаведнасці з нашымі ідэямі і ладам жыцця шукаць эмацыянальныя акценты асяроддзя ў горадзе і ўдала размяркоўваць іх.

— Манументальныя работы ў апошнія гады відунца шырокім фронтам, шмат што ўжо зроблена. У нас ёсць добрыя мастакі-прафесіяналы. Але ці заўсёды мы выкарыстоўваем іх творчыя рацыянальна? Ці заўсёды вялікая тэма выканана вартымі яе сродкамі? — гаворыць народны мастак БССР А. Аніейчык.

Узяць хоць бы жылы раён Мінска Серабранку. Тут для жывапіснага ўпрыгожвання будынкаў зроблена нямагла. Але і таленавітыя работы губляюцца ў жылых масівах. А кожны твор, кожны роспіс павінен мець сваё месца. Нам асабліва патрэбна канцэнтраваная творчая намаганні на афармленне унікальных збудаванняў, такіх, як ансамбль Цэнтральнай плошчы, да стварэння якога прыступілі ўжо архітэктары і мастакі. Сумесная работа архітэктараў і мастакоў павінна пачынацца на самых першых стадыях распрацоўкі праекта. Карысна часцей праводзіць конкурсы на лепшыя манументальныя творы, якія нараджаюць дух творчага спаборніцтва. Такія конкурсы наладжваюцца,

аб'ектаў, як, напрыклад, Мінскі метрапалітэн, каб не было нотым спешкі і павярхоўнасці, недасканалых рашэнняў.

Аб неабходнасці ўмацавання сувязей мастака з архітэктарам у рабоце над афармленнем горада гаварыў Э. Агуновіч, падкрэсліўшы вялікае значэнне афарміцельскага мастацтва і нагляднай агітацыі. Мастакі-афарміцелі таксама актыўна ўдзельнічаюць у фарміраванні гарадскога асяроддзя і стварэнні ідэяна-эстэтычнага аблічча нашых гарадоў.

У апошні час афарміцельскае майстэрства ў рэспубліцы ажывілася ў сувязі з прыходам у яго рады маладых творчых сіл.

«Выяўленне таленту, яго выхаванне — справа дзяржаўнай важнасці».

З выступлення заслужанага дзеяча мастацтваў БССР В. ГРАМЫКІ.

1976 год стаў годам вялікага агляду маладых творчых сіл. Выстаўка студэнцкіх работ, прысвечаная 30-годдзю Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута, рэспубліканская выстаўка «Маладосць краіны» засведчылі аднакласнае мастацтва маладых талентаў. У творчым авангардзе Беларускага Саюза мастакоў — шмат нядаўніх выпускнікоў гэтага інстытута. Аднак мы не можам яшчэ сказаць, што ў ВНУ трапляюць самыя дастойныя, самыя таленавітыя людзі. Гэта тлумачыцца недасканалай сістэмай адбору студэнтаў у мастацкія ВНУ, а таксама недавальняючым станам пачатковай і сярэдняй мастацкай адукацыі.

Пакуль што 70 працэнтаў выкладчыкаў малявання ў сярэдняй школе не маюць спецыяльнай мастацкай адукацыі. Рэдка паяўляюцца ў школах нашы мастакі.

На гэты факт звярнула ўвагу ў сваім выступленні І. Назімава. Яна адзначыла, што добра

А. Бембель, А. Кашнурэвіч, С. Вакар, М. Зялёнкі.

Беларусі. У саюзе з камсамолам праводзяцца творчыя семінары, працуе клуб творчай моладзі. У апошнія гады дзесяткі маладых мастакоў працавалі на будоўлях краіны, набылі на БАМЕ, дзе ўзялі шэфства над атрадам будаўнікоў імя М. Кедышкі.

Рэгулярна праводзяцца ў апошнія гады сустрэчы маладых мастакоў з майстрамі старэйшага пакалення. Шчырыя гутаркі аб мастацтве, асабісты таварышні спрыяюць творчаму росту моладзі. Аднак Саюз мастакоў БССР работу з моладзю яшчэ як след не наладзіў. Пра гэта сведчыць хоць бы той факт, што не дужа шырока ўліваецца моладзь у шэрагі Саюза мастакоў.

Пра ўсё гэта гаварыў П. Крахалёў. У сваім выступленні ён расказаў пра выпадкі, калі малады спецыяліст пасля ВНУ сутыкаўся на месцы проста з пагардлівымі да сябе адносінамі.

А. Зіменка гаварыў пра тое, што Барысаўскі камбінат, куды

прыводзяць удзелу ў рабоце праўлення Саюза мастакоў рэспублікі. Саюз мастакоў рэспублікі праводзіць работу выключна з мінскімі мастакамі.

«Мастацтвазнаўства ў рэспубліцы адстае ад развіцця выяўленчага мастацтва».

З выступлення С. ПЕТЭРСОНА.

Першае і галоўнае прызначэнне мастацкай крытыкі — быць сувязным звяном паміж мастацтвам і гледачом. Выебка-прафесіянальна і прыпылювае мастацкая крытыка павінна актыўна ўплываць на развіццё мастацкага працэсу. Але беларускае мастацтвазнаўства пакуль што робіць у гэтым кірунку замала. Рэдка яшчэ выступаюць мастацтвазнаўцы — члены Саюза мастакоў БССР — у перыядычным друку. Менавіта гэтым тлумачыцца інфармацыйнасць значнай часткі газетных матэрыялаў пра выстаўкі і творчасць мастакоў.

На думку кандыдата мастацтвазнаўства Л. Дробава, мас-

Азербайджана, А. Амангельдзіў — з Туркменіі, К. Дабрай — з Літвы, М. Амаркулаў — з Кіргізіі і Д. Умарбакаў — з Узбекістана.

З'езд яшчэ раз прадэманстравала, што майстры выяўленчага мастацтва Беларусі з гонарам выканаюць пастаўлены перад імі задачы, аддадуць сваю энергію, талент і веды служэнню народу, служэнню Камуністычнай партыі.

Дэлегаты з'езда адзінадушна прынялі пісьмо Цэнтральнаму Камітэту КПСС, у якім запэўнілі, што аддадуць усе сілы стварэнню высокаўзровеньнага твораў, будуць актыўна садзейнічаць павышэнню ролі выяўленчага мастацтва ў камуністычным будаўніцтве, у выхаванні новага чалавека.

На пленуме праўлення новага складу старшыня праўлення Саюза мастакоў БССР абраны В. Грамыка, першым сакратаром — Л. Шчамалёў, сакратарамі — Э. Агуновіч, Г. Вашчанка, А. Вярсоцкі, А. Зіменка, М. Савіцкі, В. Шаранговіч.

Міхась ДРУШЧЫЦ

ПАКУТЫ СЛОВА

У іх чамусьці ўсталявалася так: калі заказваў Максім Рыгоравіч, то плаціў Андрэй Антонавіч. А калі выбіраў Андрэй Антонавіч, дык расквашваўся ўжо Максім Рыгоравіч.

Сягоння выбіраць трэба было Антону Андрэвічу. Ён уважліва прачытаў меню, вырашыў, што трэба заказаць. Але... да іх стала ніхто не падыходзіў.

Справа, каля буфета, стаяла сімпатычная бялявая афіцыянтка з пухлява-ружовымі вуснамі і ў меру пышным бюстам. З першага позірку ёй можна было б даць год дваццаць. Але, прыгледзеўшыся, здавалася, што ёй ужо і ўсе сорак.

— Дзяўчына! — наважыўся быў сказаць ён. — Калі ласка, вазьміце заказ. — Але своечасова спахаліўся. «А што, калі гэта сапраўды паважнага ўзросту кабета! — падумаў Андрэй Антонавіч. — Няёмка неяк называць яе дзяўчынай. Можна пакрыўдзіцца».

Андрэй Антонавіч думаў, але ніяк не мог вырашыць, як яе паклікаць. «Афіцыянтка! Не, гэта няветліва, клікаць чалавека па прафесіі — ну, скажам, спесар, маляр, інжынер...»

Бялявая афіцыянтка то паглядала ў акно, то размаўляла аб нечым з рыжакосай таўстухай-буфетчыцай. Размова, відаць, была вясёлая, бо часта абедзве залівіста смяяліся.

Андрэй Антонавіч зноў задумаўся: «А можа, лепш назваць яе гаспадыняй ці гаспадынькай! Гэты зварот быў бы дарэчы да гаспадыні хаты, кватэры, у невялікай кампаніі добра знаёмых. А тут, у рэстаране, так звяртацца да афіцыянткі неяк нязручна».

Словы мільгали ў памяці: грамадзянка, шанюная, сяброўка... Мозг дзейнічаў з хуткасцю вылічальнай машыны. Але таго, адзінага слова, у якім былі б і ўдзячнасць, і павага да жанчыны, ніяк не мог знайсці.

Максім Рыгоравіч чытаў меню, зрэдку спадылба паглядаў на прыяцеля і загадкава ўсміхаўся. Вось ён працягнуў руку, каб узяць апельсін. Выпадкова дакрануўся да танканога бакала. Бакал упаў на паркетны пол — і са званам рассыпаўся асколкі.

— Ах! — уздрыгнула афіцыянтка і падышла да збянтэжаных сяброў.

Андрэй Антонавіч, нарэшце, сказаў:
— Калі ласка, вазьміце ў нас заказ.

Савось АВОСЬ

СПАЧУВАННЕ

З юначых год над рыфмай
вiane
Так безнадзейна, хоць крычы.
Сям'і і бліжнім спачуванне
Прыносяць шчыра чытачы.

ЯГО РАСШУКВАЮЦЬ

Эпапеіст спіць спакойна
ўначы,
А ўдзень, як мярэжы,
Цягне раманы.
Яго расшукваюць чытачы,
Каб расквітацца
За час змарнаваны.

РУПНЫ РАСПАЎСЮДЖВАЛЬНІК

Як не рупіцца — справа
дрэнь.
Не апошні я і не першы
Па рэдакцыйх кожны дзень
Распаўсюджваю ўласныя
вершы!

АКЦЁР-САМАБЫТНІК

Засядаць — актывіст,
Вопытны крэслацёр,
Ён на сцэне —
Статыст,
На трыбуне —
Акцёр.

ЛІТАРАТУРНЫ САМАЗВАЛ

Ён сам сабе работадатчык,
Ягоны пал,
Нібы абвал.
Газуе
Самаперакладчык —
Літаратурны самазвал.

АДНОСНА ЛІТРАДОЎКІ

«Ні дня без радка!» —
Забаліць рука
І можа застацца пэрт без рук.
Старайся, браток,
Толькі кожны радок
Не цісці, нібы ў нераток,
У друк!

ФРАЗЫ

Колькі сутыкненняў можна пазбегнуць, калі навучыцца добра кіраваць сабой!

- Сцісласць — сястра таленту, але яны так рэдка бываюць разам!
- Найлепшыя думкі чамусьці прыходзяць у галаву праз вушы.
- Як перамагчы свае недахопы, калі я адзін, а іх шмат?
- На прэм'еры драмы было столькі смеху, што аўтар вырашыў лічыць яе камедыяй.
- Хто старое ўспомніць, таму мемуары пісаць.
- Кандыдацкі мінімум быў максімумам яго ведаў.
- Раздвоенне асобы — гэта калі чалавек працуе, а сумленне ляжэ спіць.
- Чым большую вагу набываў кіраўнік, тым ахвотней насілі яго на руках.

С. КІРЭЙЧУК.

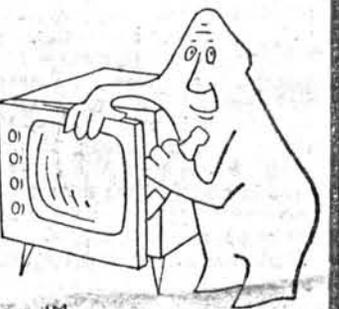
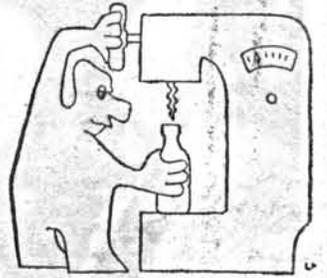
Я. САДОУСКІ.

Д. НАХАМКЕС.

Н Т Р

У

Казючыках..

БЕЗ СЛОУ.

— Хачу зірнуць, дарагі сусе-
дзе, на тваю новую радыёлу...

Малюнкі М. ЧАРНЯСКАГА.

Рыгор ЯЎСЕЕЎ

РЭДАКЦЫЙНЫ АДКАЗ

«Дарагі Мікола!
Пра ваўка і зайку,
Ды лісу-хітрыцу
Атрымалі байку.»

Атрымалі казку
Пра мядзведзеў будзень,
Ды, на жаль вялікі,
Друкаваць не будзем.

Змест іх невыразны,
Часам бссэнсоўны,
А таксама дужа
Многа хібаў моўных.

Трэба лепш вучыцца,
Кніг чытаць паболей...»
А Мікола гэты
Сам кіруе школай.

ЧАКАЕМ ПРАЦЯГУ

РЭЦЭНЗІЯ

Выход з друку новай кнігі пісьменніка А. С. Акулёва — прыкметная з'ява ў нашай літаратуры.

У рамашэ таленавіта, паўнакроўна паказана складанае, поўнае працоўнага энтузіязму жыццё рыбакоў, якія ловяць рыбу ў Атлантычным акіяне.

Тэма раскрыта і шырока, і маштабна: дзеянне адбываецца не толькі ў баякіх прасторах Атлантыкі, але пераносіцца і на сушу.

Са старонак кнігі героі паўстаюць ва ўвесь рост. Гэта вельмі энергічныя, працавітыя людзі, якія апыраджаюць час.

Брыгада Яўгена Сцебялькова выконвае штомесяц вытворчы план не менш чым на 125 працэнтаў, і ў той жа час амаль усе члены брыгады заспяваюць чытаць кнігі, глядзешь кінафільмы, есці і нават кахаць.

Аўтар таксама спынаецца і, я павінен адкрыта сказаць, не адстае ад сваіх герояў. У першым раздзеле рамана Яўген вынадкава знаёміцца з Вольгай, у другой — яны, поўныя кахання і шчасця, ідуць у ЗАГС, а ў пачатку трэцяга —

мірна, і, галоўнае, без крыўды і слёз разыходзяцца.

Вельмі каларытная і робіць вялікае ўражанне фігура суднавога кухара Хведара Пятровіча. Ён не гатуе стравы, а сваяцэннаадзейнічае. А яго юшка — гэта ж цуд, ух, проста аб'ядзенне, не горш, чым у рэстаране «Журавінка»!

Кніга ўся прасякнута марской рамантыкай: над суднам пастаянна кружыцца чайкі, аб яго барты б'юцца магутныя хвалі. І неват адмоўны персанаж — метрос Анатоль Шульгін і той ніколі не забывае, што ён мабак. П'е сушы ён ходзіць, нават калі не п'яны, у развалку, мошна пагоддываючыся.

А якая мова рамана!
А. С. Акулёў піша маляўніча, лакарычна і, хоць дзеянне ў асноўным адбываецца ў акіяне, без вады.

Успомніце, напрыклад, букет кветак, падараны боцманам Ніліным пры расстанні Ірыне. Гэта ж не проста букет, а букет фіялак, ад якіх так і кружыцца галава. Не ведаю, як вы, а я, чытаючы гэты ста-

ронкі, адчуваў прыемны пах, які здаўнаў мой пакой.

А апісанне лугу ў сёмым раздзеле: адна карова чаго варта! Рыжая, з чорнымі плямамі па баках. Што ні кажыце, а плямы яе вельмі ўпрыгожваюць.

Пісьменнік смела выкарыстоўвае апісанне прыроды, метафары, эпітэты і, я не баюся гэтага слова, гіпербалы, каб падкрэсліць настрой сваіх герояў, павысіць напружанне дзеяння.

Не назбегнуў, аднак, аўтар і некаторых недахопаў.

Неклькі заняваюцца пошукі касёў рыбы. І гэта пры наяўнасці аэраразведкі!

Незразумела, чаму Сцебялькову пакахаў Вольгу, а не Ірыну. У Ірыны ж і фігура прыгажэйшая, і характар мякчэйшы.

Аднак гэта толькі дробныя дэталі. У цэлым жа кніга пакідае вельмі моцнае ўражанне, і чытачы, безумоўна, будуць з нецягчэннем чакаць другой часткі рамана.

Шчаслівага вам плавання з вашымі героямі, дарагі Аляксандр Сцяпанавіч, багатага вам улову!

Б. КАВАЛЕРЧЫК.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦН КП Беларусі

Індэкс 63856 АТ 01089

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, на месніна галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзнака санратара — 33-44-04, адрэла грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, адрэла прозы і паэзіі — 33-24-62, адрэла крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, адрэла тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, адрэла выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, адрэла культуры — 33-24-62, адрэла пісем і масвай работы — 33-22-04, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65.

Рукпісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Алякс АСПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Барыс БУР'ЯН,

Анатоль ГРАЧАНІКАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ,

Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Ігар ДАБРАЛЮБАУ,

Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА,

Аляксандр КАПУСЦІН (намеснік галоўнага рэдактара),

Уладзімір НЯФЁД, Віктар ПРАТАСЕНЯ,

Іраіда САНКОВА, Мікола ТКАЧОУ,

Юлія ЧУРКО, Віктар ШЫМУК, Рыгор ШЫРМА.

Адказны сакратар Мікола ГІЛЬ.